

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOLOGIE

Diplomová práce

Prožívání pěstounské péče z perspektivy pěstounů

Experience of foster care from the perspective of foster parents

MARKÉTA ĎURECHOVÁ

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Jaroslav Šturma

Děkuji touto cestou svým dětem Esterce a Lukáškov, že mi umožnily napsání této diplomové práce, svému manželovi Oldřichovi za podporu a toleranci. Děkuji své rodině za podporu během studia. Chtěla bych poděkovat vedoucímu diplomové práce PhDr. Jaroslavu Šturmovi za cenné rady a odborné připomínky. Děkuji také svým kolegům a kamarádům, kteří se mnou sdíleli a diskutovali nad jednotlivými tématy při zpracovávání práce. Hlavní dík patří především pěstounům, kteří mi umožnili proniknout do jejich vnitřního světa prožívání svého poslání pěstounství.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Lázních Bohdaneč dne 10.4.2010.

ANOTACE

ŘURECHOVÁ, M. *Prožívání pěstounské péče z perspektivy pěstounů*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2010. 129 stran, 13 stran příloh.

Diplomová práce se zabývá aspekty, které ovlivňují proces přijetí dítěte do pěstounské péče z pohledu prožívání pěstounů. Práce je členěna do dvou částí. V přehledové části představujeme teoretická východiska zkoumané problematiky. Vymezuje zde základní pojmy, zabýváme se faktory ovlivňující pěstounskou péči, popisujeme proces vzniku a průběhu pěstounské péče. Cílem praktické části práce je pomocí kvalitativního výzkumu zanalyzovat proces přijetí dítěte do pěstounské péče. Vedle prezentace výsledků daného výzkumu se také pokoušíme o obohacení dostupné teorie k dané problematice, navrhuje způsoby využití získaných poznatků v praxi a dáváme podněty k dalšímu zkoumání v oblasti pěstounské péče.

Klíčová slova:

Pěstounská péče, profesionální pěstounská péče, pěstoun, prožívání pěstounství, faktory ovlivňující pěstounskou péči.

ANNOTATION

ŘURECHOVÁ, M. *Experience of foster care from the perspective of foster parents* Diploma thesis. Prague: Charles University. 129 pages, 13 pages of attachments.

The diploma thesis focuses on aspects that affect the process of adopting a child in foster care from the perspective of foster parents experience. The work is divided into two parts. In the first part, we present theoretical background of the topic and define basic terms. We study factors affecting foster care and describe the process of formation and progress of foster care. The aim of the second - practical - part is to use qualitative research to analyze the process of adopting a child in foster care. In addition to presenting result of our research, we are also try to enrich current theories on the matter. We suggest ways how to use the acquired knowledge in practice and give impetus for further research in the field of foster care.

Key words:

Foster care, therapeutic foster care, foster parent, experience of foster care, factors affecting foster care.

Obsah

ÚVOD	7
LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST	9
1 VYMEZENÍ POJMŮ	10
1.1 Náhradní výchovná péče	10
1.2 Pěstounská péče	11
1.3 Typy pěstounské péče	12
1.4 Tradiční a moderní pojetí pěstounské péče	12
2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PĚSTOUNSKOU PÉČI	17
2.1 Kontext rodiny	18
2.1.1 Pojetí rodiny	18
2.1.2 Změna rodinného systému	19
2.2 Pěstoun	19
2.2.1 Pěstoun a jeho potřeby	19
2.2.2 Motivace k pěstounství	20
2.2.3 Osobnostní vlastnosti pěstounů	22
2.2.4 Smysluplnost života, zdroje síly k životu	24
2.2.5 Identita pěstouna	25
2.3 Dítě v pěstounské péči	28
2.3.1 Specifika dětí přicházejících do pěstounské péče	28
2.3.2 Potřeby dětí v pěstounské péči.....	29
2.4 Pěstoun a společnost	31
2.4.1 Role pěstouna ve společnosti	31
2.4.2 Odborné služby pro pěstounské rodiny.....	32
3 PROCES VZNIKU A PRŮBĚHU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	35
3.1 Zrození myšlenky a rozhodnutí k pěstounské péči	35
3.2 Období přípravy a čekání na dítě	36
3.3 Převzetí a přijetí dítěte	38
3.4 Proces vzájemné adaptace rodiny	39

3.5	Stabilní pěstounská rodina, úspěšná pěstounská péče	40
3.6	Zánik pěstounské péče	42
PRAKTICKÁ ČÁST.....		43
4	ZÁMĚR A CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	44
5	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	45
5.1	Mapovací průzkum	46
5.2	Zkoumaný soubor	46
5.3	Použité výzkumné metody	48
5.3.1	<i>Polostrukturované interview</i>	48
5.3.2	<i>Metoda životní křivky</i>	49
5.4	Zpracování a analýza získaných dat	50
6	VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	53
6.1	Motivace k pěstounství	53
6.2	Přínosy pěstounství	62
6.3	Příčiny problémů	67
6.4	Zdroje podpory	73
6.5	Kritické oblasti a témata	83
6.6	Poukazy na vývojovou dynamiku	92
6.7	Odborné služby	95
6.8	Křivky pěstounství	103
7	DISKUSE	113
ZÁVĚR		119
SOUHRN		123
ABSTRACT		123
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ		124
SEZNAM SCHÉMAT, TABULEK , GRAFŮ A KŘIVEK		128
SEZNAM PŘÍLOH		129

ÚVOD

Pro zdravý vývoj dítěte je důležité, aby vyrůstalo ve fungující rodině. Ne vždy je ale vlastní biologická rodina schopna se z jakéhokoli důvodu o své dítě postarat. V tu chvíli by měl rodině pomoci stát s nejrůznějšími formami sanace rodiny. Pokud i tato možnost selhala a nebo pokud rodiče o dítě nejeví zájem, dostává se pak takové dítě do ústavního zařízení. Vědecky podložené poznatky a zkušenosti odborníků z praxe dokládají, že ústavní péče se negativně promítá na vývoji osobnosti dítěte. Jednou z možností, jak eliminovat tyto negativní dopady ústavní péče, je umístit dítě do tzv. náhradní rodiny. Právě pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče, která poskytuje šanci žít v rodině i dětem, které nejsou právně volné, jsou starší, odlišného etnika, mají různé druhy postižení a nebo když se jedná o početnou skupinu sourozenců.

Cílem diplomové práce je zanalyzovat proces přijetí dítěte do pěstounské péče z hlediska prožívání pěstounů, jaké faktory na tento proces působí, jaké jsou možné fáze průběhu pěstounství. Pěstounská péče není jen přijetí dítěte do náhradní rodiny a „starání“ se o něj. Do hry v tomto případě vstupuje řada faktorů jak na straně dítěte, tak pěstounů, ale i společnosti. Na jedné straně stojí osobnost dítěte, jeho psychická deprivace, různá traumata, rozličné druhy specifických potřeb, jeho kořeny, a na druhé straně osobnost pěstouna, pěstounů a jejich potřeby, očekávání, jejich stávající rodina. Důležité je všimnout si toho, co vše na pěstounskou rodinu působí, s čím vším se musí potýkat, jak na ni pohlíží společnost.

Dílčí cíle předkládané práce:

- V literárně přehledové části podat stručný přehled o problematice pěstounství z dostupných českých i zahraničních zdrojů, poukázat na teorie a již provedené výzkumy.
- Zaměřit se na faktory, které ovlivňují prožívání pěstounské péče a tyto faktory popsat.
- Analyzovat možné vývojové fáze pěstounství, zaměřit se na popis kritických momentů v rámci tohoto vývoje.
- Z výsledků našeho výzkumu a teoretických poznatků navrhnout možnosti vhodné psychologické intervence pro pěstounskou rodinu, a tak posílit služby pro oblast náhradní rodinné péče.

Diplomová práce se skládá z části literárně přehledové a části praktické. Přehledová část obsahuje tři kapitoly.

V první kapitole vymezujeme stručně základní pojmy jako je náhradní výchova, náhradní rodinná péče, pěstounská péče. Věnujeme se rozdělení pěstounské péče, podrobněji se zaměříme na tradiční a moderní pojetí pěstounské péče.

Druhá kapitola pojednává o faktorech působících na pěstounskou péči. Snaží se zodpovědět otázku, co vše může působit na prožívání pěstounů. Přibližuje pojetí rodiny s jejími nezastupitelnými funkcemi. Na jedné straně jsou potřeby pěstounů, jejich motivace, osobnostní vlastnosti, životní hodnoty, jak se vyrovnává se svou identitou pěstouna. Na druhé straně pěstounské dítě se svými potřebami, životní historií, zažitou psychickou deprivací. Důležité je vnímat také sociální kontext celého fenoménu, přijetí širší rodinou, okolím, potřeba sociální opory a vůbec pohledem společnosti na pěstouny a pěstounskou péči jako takovou. Uvádíme také kritéria úspěšné pěstounské péče, která vycházejí z dlouhodobých výzkumů. Nezastupitelné místo mají odborné služby zabývající se náhradní rodinnou péčí, kam se mohou pěstouni, od okamžiku kdy začínají uvažovat o pěstounské péči, obrátit.

Třetí kapitola mapuje časově jednotlivá stadia pěstounství, od období prvních úvah a prvotní motivace, přes období rozhodnutí. Věnuje dostatečnou pozornost období čekání a příprav. Popisuje, jak probíhá odborná příprava pěstounů a posuzování žadatelů o pěstounskou péči. Zdůrazňuje také, jak je důležitá celková příprava, nejen ta odborná, na přijetí „cizího“ dítěte. Přibližuje okamžik převzetí dítěte, kde je kladen důraz na informace o dítěti a sžití s dítětem, jako i na odborné doprovázení a přípravu pěstounů i dítěte na okamžik převzetí. V období přijetí a vzájemné adaptace se pak zúročí připravenost pěstounů na možné projevy psychické deprivace u dítěte, na potřeby, které potřebuje saturovat. Další stadium nazýváme stabilní pěstounská rodina, kdy už jsou členové spolu sžití a i když se samozřejmě problémy vyskytují, znají je, jsou na ně připraveni a umí si s nimi poradit. Zmiňujeme se také o formách zániku pěstounské péče.

V praktické části práce pak prezentujeme kvalitativní výzkum zaměřený na analýzu prožívání pěstounské péče. Zde je nejdříve objasněna podstata výzkumu a vymezeny jeho cíle. Následně je popsána metodologie výzkumu, a to mapovací průzkum, použité metody sběru dat a následně je vysvětlen postup zpracování a analýzy získaných dat. V následující kapitole jsou prezentovány výsledky výzkumu a interpretace. V závěru práce diskutujeme nad získanými poznatky, a to především s cílem obohatit dosavadní teoretické poznatky o výsledky z kvalitativní analýzy výzkumu, navrhnout možná doporučení pro praxi v oblasti práci s pěstounskými rodinami a nastínit možnosti dalších výzkumů ve zkoumané oblasti.

LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST

VYMEZENÍ POJMŮ

FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA POSKYTOVÁNÍ PĚSTOUNSKÉ
PÉČE

PROCES VZNIKU A PRŮBĚHU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

1. VYMEZENÍ POJMŮ

V následujícím textu vymezíme pro orientaci základní pojmy související s tématem pěstounství a odkážeme na relevantní literaturu. Budeme se věnovat vymezení a rozdělení náhradní výchovné péče, definujeme pěstounskou péči a přiblížíme její základní typy, podrobněji se budeme věnovat tradičnímu a modernímu pojetí pěstounské péče.

1.1 Náhradní výchovná péče

V zájmu každého dítěte je vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí své rodiny, právem a povinností rodičů je výchova a péče o děti. Ne všichni rodiče se chtějí, mohou nebo umí o své děti postarat. Nemůže-li dítě vyrůstat ve vlastní rodině, je na místě hledat **optimální formu náhradní výchovy**. Pro orientaci uvádíme základní dělení náhradní výchovné péče v ČR.

K institutům náhradní výchovy patří:

- I. ÚSTAVNÍ VÝCHOVA – kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, aj.
- II. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE
 - **Osvojení :** 1) zrušitelné,
2) nezrušitelné,
3) mezinárodní.
 - **Pěstounská péče:** 1) Individuální – příbuzným, cizím osobám („tradiční“ pěstounská péče jako dlouhodobé řešení).
2) Skupinová – zařízení pro výkon pěstounské péče, SOS dětské vesničky.
 - **Pěstounská péče na přechodnou dobu.**
 - **Poručenství.**
 - **Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.**

(srov. Vrtbovská, 2004, Matějček, 2002, Pěstouni mají právo na služby, 2007, zákon č. 94/1963Sb., č.134/2006Sb.)

Do všech výše vyjmenovaných forem náhradní výchovy může být dítě umístěno pouze na základě rozhodnutí příslušného soudu.

Již před více než třiceti lety bylo objektivně a jednoznačně dokázáno, že ústavní výchova dětem neprospívá (viz práce Langmeiera, Matějčka, 1974, Matějčka, 1997), že rodinné prostředí ústavní péče nemůže nikdy nahradit. Ze zákona o rodině vyplývá, že **přednost má vždy péče rodinná před péčí ústavní**. Proto je v prvořadém zájmu dítěte, které muselo být ze závažných důvodů umístěno do ústavní péče, pokud je to alespoň trochu možné, pokusit se mu nalézt vhodnou **náhradní rodinu**.

S definováním, rozdělením a podrobnějším popisem jednotlivých forem náhradní rodinné péče se můžeme podrobněji seznámit např. v publikacích Matějčka (2002,), Kovařík (2004), Gabriela, Nováka (2008), Vrtbovské (2004) aj.

Formy náhradní výchovy, jednotlivé právní postupy a povinnosti zainteresovaných stran jsou upravené zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 134/2006 Sb.

1.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče (Foster Care) je jedním z typů náhradní výchovné péče o děti bez rodinného zázemí. Je to forma náhradní rodinné péče, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v domácím prostředí rodiny pěstouna. Způsob života dítěte v pěstounské péči se tedy co nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Pěstounství je specifický druh vztahu mezi dítětem a pečujícími osobami, přičemž podmínky a náležitosti tohoto vztahu jsou upraveny zákonem a souvisejícími předpisy. Jedná se o formou státem garantované a kontrolované náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu pěstounů. Dítě je svěřováno do péče jedince nebo manželské dvojice. O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud a z právního hlediska je rozhodující **zájem dítěte**. Pěstouni mají právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti běžných věcech. Institut pěstounství zaniká zletilostí dítěte (Matějček, 2002, Vrtbovská, 2004) .

Etymologicky vychází pěstounství od slovesa „pěstovat“, a to znamená „nechat růst“, odstraňovat plevel, hnojit, zajišťovat přístup světla. Neznamená vytahovat rostlinky za stonek, aby rychleji rostly, tak bychom je dříve či později vykořenili (Kovařík, 2004). Najdeme tu paralelu s tím, že je potřeba uznávat kořeny dítěte, že pěstoun je průvodce, který převzal odpovědnost rodičů, napomáhá zdárnému vývoji dítěte, poskytuje mu zázemí své rodiny, svou lásku a péči, uspokojuje základní potřeby dítěte. Musí se naučit bezpodmínečně přijímat dítě, nesnažit se urychlovat jeho tempo a v určitém okamžiku ho nechat jít jeho vlastní cestou.

1.3 Typy pěstounské péče

V praxi se zatím uplatňují dva typy pěstounské péče, individuální a skupinová, nově se také objevila pěstounská péče na přechodnou dobu.

Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí, tj. s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mají své vlastní děti nebo již děti vychovali. V souvislosti s individuální pěstounskou péčí lze také hovořit o příbuzenské pěstounské péči, kdy se o dítě starají příbuzní biologických rodičů, a individuální pěstounskou péčí cizích osob.

Skupinová pěstounská péče se uskutečňuje v zařízeních pro výkon pěstounské péče, což představují velké pěstounské rodiny nebo SOS vesničky, kdy je péčí o děti pověřena matka-pěstounka za pomoci další osoby-tzv. tety (Matějček, 2002).

Ve stávajícím systému náhradní rodinné péče se od 1. 6. 2006 objevuje nový institut, kterým je **pěstounská péče na přechodnou dobu**. Jedná se o rodinnou, individuální formu péče, státem podporovanou, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu v domácnostech pěstounů nebo i v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Děti, které náhle nemohou zůstat ve své rodině, ale jejich situace neodpovídá osvojení nebo dlouhodobé pěstounské péči, mohou být tedy umístěny do přechodných pěstounských rodin. Pěstounská péče na přechodnou dobu znamená předstupeň moderního pojetí profesionální pěstounské péče, o kterém pojednáváme dále.

1.4 Tradiční a moderní pojetí pěstounské péče

Pěstounská péče má v České republice dlouhodobou tradici a své odborné zázemí. Nezastupitelné je celoživotní dílo profesora Zdeňka Matějčka. Již od šedesátých let 20.století se intenzivně zabýval problematikou psychické deprivace a subdeprivace a pěstounskou péčí. Věduna Bubleová dlouhou dobu spolupracovala se Zdeňkem Matějčkem, spolu s Jiřím Kovaříkem působili ve Středisku náhradní rodinné péče v Praze. Petra Vrtbovská se v občanském sdružení NATAMA a s kolegy z jiných organizací dlouhou dobu zasazovala o prosazení profesionální pěstounské péče do systému péče o rodinu a spolu s nimi navrhla české standardy pro pěstounskou péči. Jarmila Koluchová, Irena Sobotková dlouhodobě pracují s pěstounskými rodinami v o.s.Isis v Olomouci a provádějí výzkumy týkající se problematiky pěstounství.

V dosavadní praxi je zatím institut pěstounské péče realizován tradičním a jednostranným způsobem. Jak se můžeme dočíst ve srovnávací studii Evropské komise (Children without parental care, 2009), tak ve většině zemí Evropské unie se již rozšířilo nové, moderní pojetí pěstounské péče. V současné době se i v našem zákoně objevuje novější

pojetí profesionální péče, a to v podobě pěstounské péče na přechodnou dobu. Pro ilustraci uvádíme, jaké formy pěstounské péče formuloval Matějček již v roce 1969, inspirován zahraničními zkušenostmi (Matějček, 2005). Teprve až nyní, po čtyřiceti letech, se začínají jeho myšlenky prakticky uplatňovat:

1. **Pěstounská péče jako nespécifická forma sociálního opatření** pro děti, o které se jejich rodina nemůže nebo nechce starat. Svým způsobem tuto formu pokládal za alternativu dětských domovů a měl ji již za téměř překonanou v roce 1951.
2. **Pěstounská péče ve funkci terapeutické či léčebně výchovné**, kde sledoval hlavní těžiště a její specifický přínos a dále ji rozdělil na:
 - předadopční – léčebná péče, která by byla přípravou dítěte na přechod do trvalého rodinného svazku,
 - v případech se zvláštními výchovnými nároky – pro děti, které nejsou vhodné pro adopci, které jsou problematické, výchovně náročné,
 - ve funkci převýchovy – u dětí a mladistvých s obtížemi v chování i delikventního rázu.

Podle Vrtbovské (2004) se dají hlavní nedostatky současné české pěstounské péče shrnout takto:

- Pěstounská péče není stále v ČR propagovaná a nijak zvlášť podporovaná a uznávanou formou náhradní výchovné péče.
- Ubývá nových žadatelů o pěstounskou péči.
- Institut pěstounské péče je zatím často chápán jednostranně a omezeně jako dlouhodobá péče o děti s žádným nebo minimálním kontaktem s původní rodinou a bez výhledu na návrat, což se blíží pojetí osvojení. Tím je výrazně omezena možnost, aby bylo uplatněno právo všech dětí na život v rodině, tedy i pro děti, pro které se dlouhodobá pěstounská péče či osvojení nehodí).
- Pěstouni, kteří pečují o svěřené děti si stále stěžují na nedostatečnou přípravu před přijetím dítěte, nedostatečnou podporu a spolupráci se sociálními pracovníky a odborníky po přijetí dítěte, na finanční obtíže, aj.

Velmi pomalým vývojem se pěstounství pomalu odklání od svého tradičního pojetí, kdy se lidé ujímají dítěte a jejich péče je založena hlavně na lásce a touze nabídnout vlastní domov a velmi často na touze získat první a nebo další dítě (viz Vrtbovská, 2005, Sobotková, 2003, Matějček, 1999,2002, aj.).

Terminologie moderního pojetí pěstounské péče je u nás zatím stále ještě nedořešena. Autoři používají pojmů profesionální pěstounská péče či terapeutická pěstounská péče, do literatury se zavádí pojem pěstounská péče na přechodnou dobu, která je i zakotvena v novele zákona č.359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zastřešujícím pojmem širší koncepce pěstounské péče je integrativní pěstounská péče. V anglosaské literatuře pak dochází k zaměnitelnému používání pojmů „therapeutic foster care“, „specialised foster care“, „treatment foster care“. U nás se pak v souvislosti s připravovanými změnami v zákonech hovoří spíše o profesionální pěstounské péči, jejíž podtypem (někdy používaným jako synonymum) je profesionální péče na přechodnou dobu.

Požadavky přechodné pěstounské péče vycházejí z následujících východisek (Bubleová, 2002):

- Je mnoho opuštěných dětí vyžadujících zvláštní péči (dětí s vrozenými vývojovými vadami, děti se zvláštními vývojovými riziky, děti duševně či tělesně postižené, děti s problematickými rodiči – alkoholiky, drogově závislými, trestanými, apod.).
- Je málo žadatelů o náhradní rodinnou péči pro tyto děti, které potřebují zvláštní péči

Tato péče je často velmi náročná, a proto potřebuje, aby měli žadatelé určitou odbornou přípravu, výcvik a dlouhodobé pomocné vedení. Uvedená autorka navrhuje vznik profese pěstoun – terapeut. Tento profesionál by se ve svém odborném výcviku zaměřil na psychologii, pedagogiku a speciálně právní problematiku znevýhodněných dětí a byl by prověřen speciálním nástavbovým kurzem terapeutické pěstounské péče, který by pak profesionální pěstouny připravoval na některé složité situace jejich budoucí profese (komunikace s biologickou rodinou dítěte, komunikace s úřady, apod.) Uchazeči o post profesionálního pěstouna by se pak mohli rekrutovat jednak z řady již starších a zkušených pěstounů, jednak z řad absolventů pomáhajících profesí.

Moderní pojetí chápe pěstounskou péči jako rozvinutý model, kdy je poskytována na základě odborné partnerské spolupráce mezi sociálním pracovníkem, odborníky, pěstouny a biologickou rodinou. Moderně pojaté pěstounství má řadu výhod, jak pro pěstouny a sociální pracovníky, tak v konečném důsledku i pro děti. Dítě v tomto případě totiž nevychovává ústav, ale náhradní rodina, která prošla speciálním školením a má dobrou sociální a odbornou podporu. V některých případech se s pomocí odborníků mohou původní rodiče připravit opět převzít zodpovědnost za svoje děti a profesionální pěstouni s nimi v tomto procesu aktivně spolupracují (Vrtbovská, 2004).

Aby se pěstounství stalo rozšířenou a kvalitní formou péče o ohrožené děti potřebují pěstouni :

1. Dobrou spolupráci se sociálními pracovníky a odborníky.
2. Dobrou přípravu a vzdělávání.
3. Průběžnou podporu včetně finančního zabezpečení.
4. Pozitivní statut a možnosti rozvoje.

Je tedy potřeba pěstounskou péči lépe organizovat a samozřejmě podporovat, poskytovat pěstounům kvalitní odborný servis, zabezpečit jim kvalitní vzdělání, přípravu, informace o dítěti, individuální provázení a podporu, supervizi, 24hodinovou konzultační linku, kontakty s dalšími pěstounskými rodinami, právní poradnu apod. (Vrtbovská, 2005).

Moderní pojetí pěstounské péče ji rozděluje na (Vrtbovská, 2005):

- I. Přechodná pěstounská péče.
- II. Dlouhodobá pěstounská péče.
- III. Pěstounská péče specializovaná na mladé lidi.
- IV. Pěstounská péče specializovaná na děti s různými obtížemi.
- V. Respitní pěstounská péče.
- VI. Pěstounská péče specializovaná na práci se sourozeneckými skupinami.
- VII. Pěstounská péče specializovaná na práci s nezletilými matkami.

Bubleová a kol. (2002) shrnují devět základních charakteristik integrativní či profesionální pěstounské péče:

- 1) Pěstouni jsou profesionálové.
- 2) Pěstouni se starají o jedno, nejvýše dvě děti.
- 3) Sociální pracovníci tuto formu pěstounské péče supervidují a mají na starosti relativně malý počet případů.
- 4) Pěstouni prošli či procházejí speciálním výcvikem.
- 5) Pro každé dítě je speciálně připraven plán terapie, rehabilitace a nápravy, kterým se pěstouni řídí.
- 6) Pěstounům se dostává profesionální emoční podpory.
- 7) Krizové intervenční služby jsou pěstounům poskytnuty 24 hodin denně.
- 8) Důraz v péči je kladen na posuzování a naplňování výchovných potřeb dítěte.

9) Systém péče o dítě je koordinován.

Moderní pojetí pěstounské péče je **velmi náročné zejména na dostatek proškolených odborníků**, kteří by byli schopni kdykoli dítě do rodiny přijmout a zároveň spolupracovat s biologickou rodinou dítěte. K tomu, aby se zajistila výchova dítěte po všech stránkách, je potřeba, aby byli **„profesionální“ pěstouni odborně způsobilí, psychicky vyzrálí, aby se na dítě příliš citově neupnuli** a pak ho s nějakými dramaty nepředávali biologické rodině nebo do jiné náhradní rodiny. Práce pěstounů je velmi náročná, proto by toto opatření mělo **být spojeno i s patřičným finančním ohodnocením**. Odborníci, prosazující daný model u nás, si slibují jeho zavedením **prevenci kumulace rizikových faktorů a ohrožení v raných vývojových stádiích dítěte, případnou sanaci biologických rodin a vytváření funkčních rodin náhradních**.

2. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PĚSTOUNSKOU PÉČÍ

V průběhu poskytování pěstounské péče působí na pěstounskou rodinu mnoho faktorů, není to jen pěstoun a dítě, ale celá nová rodina, biologická rodina, úřady a sociální pracovníci, škola, pohled společnosti, aj. Pro ilustraci uvádíme grafickou podobu těchto faktorů jako schéma č. 1.

V této kapitole se přibližujeme důležitá pojetí rodiny s jejími nezastupitelnými funkcemi. Na jedné straně jsou potřeby pěstounů, jejich motivace, osobnostní vlastnosti, životní hodnoty, vyrovnávání se s identitou pěstouna a na druhé straně je to pěstounské dítě se svými potřebami, životní historií, zažitou psychickou deprivací. Důležité je vnímat také sociální kontext celého fenoménu, např. přijetí širší rodinou a okolím, potřeba sociální opory a vůbec pohledem společnosti na pěstouny a pěstounskou péči jako takovou. Nezastupitelné místo mají odborné služby zabývající se náhradní rodinnou péčí, na které se mohou pěstouni obrátit již v okamžiku, kdy začínají uvažovat o pěstounské péči, obrátit.

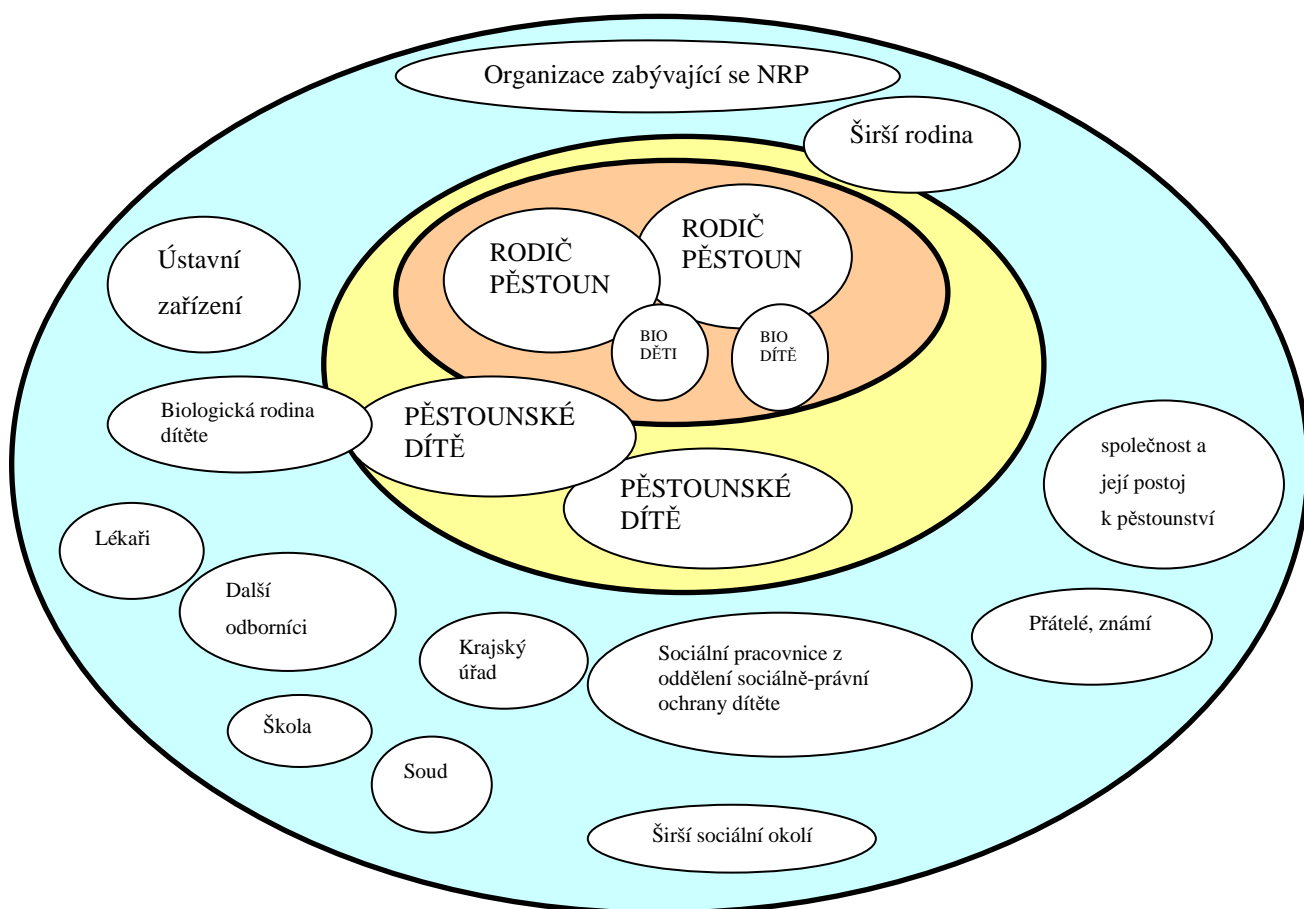

Schéma č. 1. Faktory ovlivňující pěstounskou rodinu.

2.1 Kontext rodiny

2.1.1 Pojetí rodiny

Rodina je základní jednotkou lidské společnosti. Pro potřeby naší práce se ztotožňujeme s pojetím Matějčka (1994), který často nahlíží na rodinu z hlediska potřeb dítěte. Rodinou je v ideálním případě pro dítě takové prostředí, které je stálé, citově příznivé a přijímající. Nejsou přitom podstatné vnější znaky, jako např. zda se o dítě stará jedna nebo více osob, zda se dítě v rodině narodilo nebo je přijaté, zda byl svazek rodičů zákonem potvrzen či nikoliv. Rodiče jsou pro dítě ti, pro které Matějček velmi často používá pojem „jeho lidé“. Rodina je primárním prostředím dítěte, které ovlivňuje jeho vývoj v nejcitlivějších fázích a nejpřirozenějším a nejintenzivnějším způsobem uspokojuje psychické potřeby dítěte. Poskytuje mu modely mezilidských vztahů, které si dítě ponese do svého života a jimiž bude poměřovat všechny své další vztahy, do nichž vstoupí.

V naší práci se zaměřujeme na prožívání pěstounů, ale považujeme též za nutné nezapomínat na rodinu jako celek. Důležitý je pro nás tedy i systémový přístup k rodině a jeví se nám jako vhodné východisko pro praktickou část této práce. Pokládáme tedy shodně se Sobotkovou (2001) rodinu za systém, kdy systém je soubor částí a vztahů mezi nimi. Systém jako celek je přitom více než pouhý souhrn jeho částí, neboť v něm významnou roli hrají právě vztahy, interakce mezi jednotlivými částmi a jejich vývoj v čase. Chceme-li porozumět částem celku, musíme mít tento celek neustále na paměti a snažit se ho co nejlépe pochopit. Rodina jako systém působí na své členy a zároveň je jimi utvářena. Každý člen rodiny vnímá svou rodinu určitým způsobem. Souhrn toho, jak svou rodinu vnímají a interpretují její členové, který vyrostl z jejich vzájemné interakce a byl jimi akceptován, je pak tím, co označujeme pod pojmem rodinný systém. Pro poznání rodinného systému, které je předpokladem pro případnou pomoc rodině, je proto nutné ptát se přímo jejích členů, jak svou rodinu vnímají a co v rodině prožívají.

Rodina je se společností nerozlučitelně propojena, adaptuje se na společenské změny, ale současně se podílí i na jejich vytváření. O této propojenosti píše Satirová: „*Dejte dohromady všechny existující rodiny a máte společnost. Je tomu prostě tak. Výchova v jednotlivé rodině má svůj odraz ve společnosti, kterou tyto rodiny tvoří.*“ (1994, s.323)

2.1.2 Změna rodinného systému

Přijetím nového a každého dalšího dítěte do rodiny se nabourá stávající rodinný systém a musí se začít budovat nový a každý člen si v něm musí najít své jedinečné místo.

Významným faktorem úspěšnosti pěstounské péče je také míra sociální opory poskytované okolím, a to především ze strany rodičů pěstounů

Ve výzkumu Sobotkové (2003) kolem 60% rodin uvádělo prohloubení a obohacení partnerského vztahu, lepší porozumění, partneři se naučili vzájemně se přizpůsobovat a vycházet si vstříc, jejich vztah vyvrhl. Ukázalo se také, že významným faktorem úspěšnosti pěstounské péče je také míra sociální opory poskytované okolím, především ze strany rodičů pěstounů. Problematické také je, nejsou-li vlastní děti na příchod nových sourozenců náležitě připraveni.

Matějček ve svém příspěvku pro server Rodina (2002) uvádí, že dle provedeného šetření se potvrzuje, že mezi dětmi v pěstounské rodině, a to dětmi biologicky vlastními i nevlastními, včetně vlastních dětí pěstounů, se velmi rychle vytvářejí základní vztahy jako v tzv. normální vlastní rodině. Vzniká tedy rodinné společenství i se všemi jeho určujícími příznaky. Původní biologická pokrevnost je tu nahrazována „pokrevností“ psychosociální, danou soužitím, tj. množstvím drobných denních interakcí, sdílením společných zážitků, směnou podnětů, dáváním a přijímáním v intimním citovém prostoru ohraničeném navenek jednak společným domovem, jednak vztahy a vazbami k širšímu společenskému okolí. I mezi pravými i nepravými sourozenci v pěstounské rodině se vytvářejí vztahy podpůrné a pomocné přetrvávající daleko do dospělosti. Sourozenci jsou si tu vzájemně zřejmě nejbližším a nejvydatnějším stimulačním prostředím.

2.2 Pěstoun

2.2.1 Pěstoun a jeho potřeby

Pro potřeby naší práce rozumíme ziskem pěstounství přeneseně uspokojení nějaké potřeby a ztrátou neuspokojení potřeby. Uspokojení psychických potřeb se uplatní stejně pro rodičovství náhradní jako pro biologické.

Matějček (2002, 2004) uvádí 5 základních psychických potřeb a jak děti tyto potřeby naplňují:

1. **STIMULACE** – dítě je živel, jsou s ním radosti i starosti, zásobují rodiče plno podněty, které jsou neopakovatelné a nikde jinde nezískatelné. Dítě je předmětem

výchovného působení rodičů a současně dítě ovlivňuje je, rodiče vychovávají a současně jsou sami vychováváni, dítě zraje do dospělosti a rodiče k životní moudrosti.

2. **SMYSLUPLNÝ SVĚT (UČENÍ)** – dítě s sebou přináší poznatky a zkušenosti jinak nezískatelné, umožňuje tím rodičům jejich vnitřní růst, zrát k životní moudrosti, stávat se zkušenějším. S dětmi rodiče prožívají radosti i starosti, hrdost i zklamání. Dítě dává myšlení a jednání rodičů směr, cíl a smysl.
3. **ŽIVOTNÍ JISTOTA (CITOVÉ VZTAHY)** – děti přijímají lásku a pak ji také vracejí, jsou k rodičům vázáni hlubokým citovým poutem.
4. **IDENTITA (NAŠE JÁ, SPOLEČENSKÁ HODNOTA)** – mít děti zhodnocuje člověka a dává mu společenskou hodnotu, zásluhou dítěte jsou rodiče společensky „něco víc.“
5. **OTEVŘENÁ BUDOUCNOST** - s dětmi se rodiče stále na něco těší a něčeho se obávají, otvírají jim budoucnost, v dětech překonávají svůj osobní čas. V dětech bude pokračovat všechno, co jim náhradní rodiče mohli předat za dobu vzájemného soužití, to z jejich života nezmizí a budou to předávat dalším generacím.

Dobrá rodina dítěti nabízí, zprostředkuje a otevírá velmi mnoho. Ale na druhou stranu samozřejmě i dítě nabízí a otevírá těm, kteří se k němu mateřsky a otcovsky chovají, mnohé nové zkušenosti. Umožňuje jim být rodiči, je výrazným zdrojem nových podnětů, nových zkušeností, klade nové otázky, vnáší nový rozměr do jejich prožívání, otevírá jejich budoucnost. Rodič je plně angažován na osudu dítěte, spoluvytváří budoucnost dítěte, plánuje ji, neodděluje svůj životní čas od času dítěte a počítá s tím, že v dítěti svůj osobní čas přesáhne, tam nabývá svého osobního a životního smyslu (Kovařík, 2004).

2.2.2 Motivace k pěstounství

Motivace je dynamickým činitelem, který ovlivňuje následné fungování uměle vytvořené pěstounské rodiny (Sobotková, 2003). Motivy pěstounské péče úzce souvisejí se systémem hodnot a s osobnostní zralostí pěstounů. Každý člověk je jiný, jinak citlivý a rozdílně vnímavý vůči podnětům. Tudíž i důvody, proč lidé chtějí přijmout „cizí“ dítě, se mohou u jednotlivých žadatelů značně lišit. Motivace může být zároveň dosti složitá a tudíž i posuzování její adekvátnosti vyžaduje přiměřenou pozornost a zkušenost.

Mrázková (1980) uvádí hlavní rozdíl mezi motivací osvojitelů a pěstounů. Motivace adoptivních rodičů vychází především z „touhy mít dítě“ a u bezdětných z „touhy stát se rodičem.“ Od toho se pak také odvíjí požadavky na dítě. Motivace pěstounů má altruističtější

náboj, oni přijímají většinou dítě, protože „ono je potřebuje.“ Výjimku mohou tvořit rodiče, kteří by chtěli dítě adoptovat, ale kvůli dlouhé čekací době na adopci se rozhodnou pro pěstounskou péči. Pak se však musí věnovat zvýšená pozornost přiměřenosti nároků na dítě. Pěstouni, kteří mají vlastní děti, mají naplněnou potřebu rodičovství a jejich motivace se jeví altruističtější. To se pak dále projevuje v postojích k přijatému dítěti, ve vyšší toleranci k postižení či k jiným problémům dítěte.

Nejčastěji uváděnými motivy bývají citová potřeba mít dítě, žít dál ve svých dětech, touha po společenské interakci, návrat do dětských let, smysl života - odčinění křivdy, spasitelství, realizace ženskosti.

Sobotková (2003) ve svém výzkumu uvádí, že nejvíce pěstounů považuje za rozhodující motiv to, že cítili sílu vychovávat další děti a toužili pomoci potřebným dětem 31,8 %. Téměř 30 % rodin jako důvod uvedlo bezdětnost. Dále 20,5 % pěstounských rodin zmínilo, že byly inspirovány jinými pěstouny nebo televizním pořadem o pěstounské péči, Celkem 9,1 % rodin se rozhodlo pro pěstounskou péči, protože nemohli mít další vlastní dítě nebo o vlastní dítě přišli. Dalších 6,8 % rodin odpovědělo, že znali problematiku opuštěných dětí (dítě známých apod.) a rozhodli se jim pomoci. Další výzkumné šetření v pěstounských rodinách ukazuje, že pro 23 % pěstounů bylo motivem k přijetí dítěte známé dítě, o kterém věděli, že potřebuje rodiče. Touha po dítěti jako zásadní motiv se vyskytla u 28 % dotazovaných. Dále 23 % respondentů uvedlo za významný motiv nalezení životního smyslu. Pro 5 % dotazovaných bylo při rozhodování motivačním činitelem mít svou blízkou osobu nebo společníka k vlastnímu dítěti. S pomocí potřebnému dítěti, poskytnutí mu domova se ztotožnilo 81 % pěstounů. Dále 9,6 % rodičů přiznalo, že jim přijetí dítěte pomohlo vyřešit pracovní, bytové či finanční problémy. Mezi další motivy uvádí: touhu po velké rodině, inspiraci příkladem známých pěstounů, vývoj od adopce k pěstounství.

Cesta rozhodování je dlouhá a rozhodnutí je vždy spojeno s více motivy. Jedná se o širokou škálu různorodých motivací – od těch „oficiálních“ a veřejných, přes skryté důvody až po motivy, které pocházejí z nevědomí a nebo je mohou žadatelé i vědomě utajovat. Ty většinou uváděné, které pocházejí i z různých výzkumů (viz výše) jsou motivy zveřejněné a na druhé straně jsou motivy skryté, které uvádí Škoviera (2007).

Motivy zveřejněné:

- **Altruistický.** Snaha, ochota a reálná možnost pomoci dětem, které to potřebují.
- **Profesionální.** Přesvědčení, že dětem rozumějí a že to s nimi umějí.
- **Emocionální.** Láska k dětem, pozitivní vztah k nim, snaha o plnější život.

- **Nenaplněné rodičovství.** Touha prožít si rodičovství alespoň psychologicky, když to není biologicky možné.
- **„Rodinný“.** Doplnění sourozence k jedináčkovi.
- **Smysl života, životní náplň.** „Náhrada“ prázdného místa po vlastních dětech nebo přijetí pěstounství jako poslání.
- **Ekonomické zabezpečení.** Snaha o smysluplné se podělení se o přebytek materiálního zabezpečení.
- **Záchranář.** „Spasitelský komplex“. Když nemůže spasit svět, tak alespoň jedno dítě.

Motivy skryté:

- **„Něco si dokazují“.** Aspirace nerealizovaného nebo neúspěšného rodičovství se přesunou na dítě „zvenku“.
- **„Vykoupím své viny“.** Pokus o odčinění např. nezvládnuté výchovy vlastního dítěte.
- **„Čekám, že mi dítě bude vděčné a že mě ocení.“** Žadatel od dítěte podvědomě očekává „pohlazení“, vděčnost. Může jít jak o nezralého dospělého nebo o hledání náhradního objektu, který zastoupí ty, kteří nenaplnují aktuální potřeby (manžel, vlastní děti).
- **Řešení partnerské krize.** Příchod dítěte má zlepšit narušený nebo málo naplněný partnerský vztah.
- **Mocenské ambice.** Rodičovská pozice umožňuje prostřednictvím budování závislosti uplatnění mocenských ambicí.
- **Psychopatologické motivy.**

2.2.3 Osobnostní vlastnosti pěstounů

Cílem psychologa při posuzování žadatelů o pěstounskou péči je jejich komplexní psychologické posouzení. Nejprve je nutné vyloučit u žadatelů psychopatologii a rizikové vlastnosti a stavy jako např. psychotické onemocnění, těžké neurózy, sexuální aberace, poruchy osobnosti, podprůměrný intelekt, extrémně rozvinuté negativní vlastnosti (agresivita). Zjišťují se jejich osobnostní vlastnosti, sociální a emocionální zralost, morální profil, dosavadní způsob života, výchovné předpoklady, motivace k přijetí dítěte, stabilita partnerského vztahu a očekávání od dítěte. Následně se psycholog snaží určit zda a nakolik zjištěné předpoklady předurčují svého nositele k úspěšnému výkonu náhradního rodičovství (Gabriel, Novák, 2008).

Významné je však pátrat také po pozitivních, silných stránkách žadatelů. Je potřeba hledat jejich rezervy, možnosti rozvoje a přesahu, což není snadné a nestačí k tomu pouze

dotazníky, ale na straně psychologa je potřeba mnoho zkušeností, umění dovídat se z životního příběhu člověka

V případě doporučujícího rozhodnutí je také potřeba odborné zhodnocení pro jaké dítě z hlediska jeho charakteristik, nároků a potřeb by byli daní žadatelé vhodní. Je totiž již dopředu nutné si uvědomit, že hledáme vhodné pěstouny pro konkrétní dítě.

Výchozím a nenahraditelným předpokladem pro náhradní rodičovství jsou osobnostní kvality, v nichž stojí na předním místě psychická stabilita, altruismus, komunikativnost a prosociálnost. Významný je aktivní přístup k životu a světu, který nestojí a nepadá se získáním dítěte (Škoviera, 2007).

Kovařík (1982) použil ve svém výzkumu úspěšných pěstunek a pěstounů ze zvláštních zařízení pro výkon pěstounské péče Cattellův dotazník 16 PF. Úspěšné pěstounky se podle něj jeví jako přiměřeně společenské, vřelé, vlídné, přístupné ke spolupráci a pozorné k lidem. Mají sklon k introverzi, tendenci k mírnosti, závislosti, laskavosti, submisivitě a střízlivosti. Dále u nich našel dobrou, přiměřenou sebekontrolu, energii, vytrvalost, svědomitost, odpovědnost a emoční zralost. Jeví se jako přiměřeně odolné, průměrně citlivé vůči hrozbě a únavě, přiměřeně přátelské a smělé, poměrně senzitivní, jemné, vlídné, schopné vcítění, s určitým sklonem k závislosti, vyhledáváním pomoci a snad i úzkostností. Zdají se být spíše konzervativní, průměrně soběstačné a s přiměřenou sebekontrolou. Úspěšní pěstouni bývají emočně stabilní, přiměřeně zralí, klidní, spíše citově stálí, realisté v otázkách života, spíše střízliví, svědomití, odpovědní a vytrvalí, průměrně přátelští a celkem společenští, mají sklon k nekonvenčnosti a veselosti, mají přiměřenou sebedůvěru, sebekontrolu a vůli, projevuje se u nich sklon k introverzi, ale nižší než u žen.

Samozřejmě nejde vytvořit profily úspěšných pěstounů, protože každý člověk je jedinečný nejen svou osobností, ale i svým neopakovatelným životním příběhem. Z uvedených charakteristik lze ale usuzovat, jaké vlastnosti může pěstoun k výkonu svého poslání potřebovat.

Kovařík (1982) uvádí **důležité charakteristiky**, které opakovaně nacházel u většiny pěstounů při rozhovorech a jejich pozorování:

- značná výdrž, schopnost obstát trvaleji v náročných situacích, odolnost vůči psychické i fyzické zátěži,
- schopnost nerezignovat při neúspěchu,
- tolerance a trpělivost ve vztahu k druhým,
- schopnost trvalé láskyplné péče,
- bohatá, ale „rozumná“ citovost,

- citlivá vnímavost vůči potřebám dětí,
- otevřenost k „vyjevování smyslu v jejich životě“,
- věrnost.

Přijmout starší dítě, dítě s postižením nebo dítě jiné národnosti, je úkol velice náročný. Vyžaduje od budoucích pěstounů především trpělivost a odhodlání čelit případným obtížím jak ze strany dítěte, tak i ze strany původní rodiny. Přijetí dítěte vyžaduje od pěstounů rovněž obecnou znalost anamnézy a problematiky související s dítětem a informovanost o možnostech jeho vývoje, stejně jako reálné představy o jeho specifických potřebách a vývojových odchylkách (Matějček, Koluchová, Bubleová a kol., 2002).

2.2.4 Smysluplnost života, zdroje síly k životu

Vidět v situacích smysl patří k základním schopnostem člověka. Naplňování smyslu lidské existence je základní lidskou potřebou a zároveň se jedná o ústředního činitele, který rozvíjí osobnost. Frankl (1996) upozorňuje na nutnost chápání zásadní myšlenky, že **po smyslu se neptáme, ale odpovídáme za něj**. Autor vidí v člověku duchovní bytost, která usiluje o naplňování smyslu, potřebuje hodnotu v životě, životní zakotvení. Smysl života naplňujeme prostřednictvím zážitkových, tvůrčích a postojových hodnot. Roušarová (2003) ve své práci uvádí častý výskyt těchto hodnot u pěstounů: zdraví, spokojenost rodiny, naplňování životního smyslu, pomoc druhým lidem, věrnost, zázemí a bezpečnost domova, tolerance, víra, úcta a respekt k druhému, spravedlnost, vzdělávání, pracovitost, otevřenost ke světu, zodpovědnost, soudržnost rodiny, poctivost, trpělivost, humor, svoboda, využití vlastních schopností.

Křivohlavý (2001) se zabýval tím, odkud lidé mohou čerpat sílu a které faktory je chrání při zvládání stresu a těžkostí, co zvyšuje kvalitu života lidí a co ovlivňuje jejich spokojenost. Podstatný vliv na prožívání života spatřuje autor v těchto činitelích.

1. **Víra úzce souvisí s životní spokojeností**, zvyšuje kvalitu života a je také určitým nárazníkem při zvládání stresu.
2. **Smysluplnost života a orientace na smysl** má psychohygienický význam.
3. **Smysl pro humor**, kdy s veselou myslí lze překonat mnohé.
4. **Sociální opora**. Dobrá sociální síť poskytuje bezpečí, prožívání jistoty, že se má člověk na koho obrátit.
5. **Kladné sebehodnocení**.
6. **Sebedůvěra a důvěra**.

7. Naučené zdroje síly.

8. Svědomitost.

Významným faktorem životního smyslu může být právě i dítě. Matějček (1999) přímo uvádí, že dítě dává životu smysl. Dítě umožňuje rodičům přesáhnout jejich vlastního života, život nasměrovává do budoucnosti. Lukasová (1997) se zabývá významem dítěte pro rodiče v duchovní dimenzi. Jako optimální se jeví, **je-li dítě důležitým, ale ne jediným zdrojem životního smyslu rodičů**. To mu pak umožňuje optimální vývoj a dokáže pak i samo naplňovat svůj životní smysl.

2.2.5 Identita pěstouna

Rodičovství je velmi podstatnou součástí identity dospělého člověka. Identita znamená z interpersonálního pohledu **ztotožnění se s životními rolemi**. Biologičtí rodiče se během plánování dítěte a během těhotenství připravují a sžívají s dítětem. Ve většině případů jsou s ním a vše s ním prožívají od prvních okamžiků jeho života. Postupně se přirozeně sžívají a vytváří se mezi nimi neopakovatelné hluboké pouto. Pěstouni takovou možnost nemají, jsou vybíráni pro své dítě, které k nim přichází do rodiny ze dne na den a které je většinou starší, postižené, deprivované. Je potřeba důkladně pěstouny připravit, že období přijetí dítěte není rozhodně jednoduchá záležitost. Matějček (1999) zdůrazňuje, jak je důležité, aby rodiče přijali svou **„pravou a skutečnou identitu náhradního rodiče“** a nesnažili se chránit nově nabytou rodičovskou identitu stylizováním se do role vlastních rodičů. Tato identita není rozhodně méně hodnotná, ale je spíše specifická. Její přijetí vyžaduje od pěstounů velkou práci na sobě, není tak přirozenou záležitostí jako u vlastních rodičů. Ale právě proto si mají možnost svou identitu více uvědomovat a prožívat. Je potřeba pracovat s rodinami tak, aby v nich děti mohly hledat oporu, jistotu a pozitivní vzory.

Přijetí „cizího“ dítěte je v naší společnosti sice vnímáno jako něco společensky žádoucího a obecně velice prospěšného, ale přeci jenom nezvyklého, zvláštního a mimořádného (Matějček, 2005). Někdy to pak vede k tomu, že někteří pěstouni se snaží před veřejností své náhradní rodičovství i zatajit. Je velmi důležité, aby rodiče svou identitu přijali, nestyděli se za ni a nebáli se tak sdělit svému dítěti, jak k nim přišlo. V této souvislosti je třeba zmínit Matějčkův (2005,s.241) **„princip pravdy ve výchově“**, který zdůrazňuje to, že dítě potřebuje znát pravdu pro vybudování pozitivní identity, která je předpokladem zdravého vývoje osobnosti každého jedince. S faktem osvojení či pěstounství by mělo dítě vyrůstat, rodiče by mu to měli sdělit co nejdříve a způsobem, který vyhovuje úrovni jeho chápání.

Platí tedy pravidlo, že až pokud náhradní rodiče přijmou svou identitu náhradního rodiče, může dítě přijmout svou identitu a přijme-li dítě sebe sama, následně ho budou „brát“ i druzí.

Priehradná a Matejová (1999) zpracovaly **proces hledání identity náhradního rodiče** a popsaly jednotlivé fáze. Délky jednotlivých fází se liší a rodiče se zároveň mohou vracet do už prožitých fází znovu dle konkrétní situace rodin včetně osobnostních charakteristik jednotlivých členů, jejich životní historie, způsobů zvládání náročných situací atd.

Uvedené autorky uvádějí **4 fáze procesu budování identity náhradního rodiče:**

1. Očekávání – fáze před příchodem dítěte do rodiny:

- představy o dítěti (pohlaví, vzhled, rasa, sympatie, atd.),
- představy o sobě jako rodiči (klid, trpělivost),
- obavy o genetiku,
- obavy, jak nás dítě přijme jako rodiče,
- očekávání ochoty ke spolupráci od okolí, úřadů, dětského domova,
- pozitivní i negativní zkušenosti s okolím (podezřívání, strohý styl jednání úředníků).

2. Entuziasmus – období, kdy dítě přichází do rodiny:

- období poznávání se, velké míry tolerance,
- pocit vítězství, radosti,
- prezentování se na veřejnosti,
- oduševnění rodičů,
- vidiny krásné budoucnosti,
- tušení problémů, ale víra ve schopnosti je řešit.

3. Zlom:

- procitnutí do reality,
- únava, zklamání, pocit bezmoci,
- zklamání ze sebe sama a vnitřní pochybnosti – zvládám to?
- potlačení osobních ambicí a kariéry,
- vlastní x přijaté děti – děláme rozdíly? Neublížili jsme jim?
- tlak okolí (nepochopení, podezřívání, zvášená pozornost),
- šok z biologické rodiny dítěte

4. Celoživotní hledání řešení:

- celoživotní hledání řešení pro jednotlivé problémy,

- přijmutí náhradního rodičovství jako poslání,
- zvýšení hranice vlastní tolerance,
- snížení nároků a požadavků,
- víra v sebe sama, víra jako náboženství,
- drobné úspěchy v každodenním rodičovství,
- podpora- pobyty, literatura, přátelství s rodinami.

Zpracování tohoto procesu a popsání jednotlivých fází je výsledkem sbírání zkušeností náhradních rodičů, kteří si tímto procesem hledání vlastní identity prošli.

Rodičovství biologické a psychologické

Matějček ve své stati *Rodičovství biologické a psychologické* (1986) rozlišuje dva druhy rodičovství – rodičovství biologické a psychologické. Považuje je za druhy rovnocenné, vzájemně se doplňující a prolínající, nikoli za protiklad. Dodnes koluje mezi laickou veřejností mýtus o nenahraditelnosti hlasu krve (tedy jako by veřejnost vyzdvihovala mateřství biologické). Naopak se však potvrzuje, že dítě přijímá za rodiče toho, kdo se k němu mateřsky (či otcovsky) chová.

K dobrému rodičovství nestačí pouze těhotenství, porod a kojení dítěte (biologické rodičovství), je třeba též pozitivního „přijetí“ dítěte. Na tomto přijetí se podílejí vyzrálé rodičovské postoje, které se formují během celé životní dráhy rodiče. Tyto postoje mohou pomoci vytvořit „kvalitní rodičovství“ i u jedinců, kde chybí rodičovství biologické. Pouhé biologické rodičovství bez tak důležitého psychologického přijetí a bez rodičovských postojů není zárukou pozitivního vztahu a dobré výchovy dítěte. Autor dokazuje výše řečené na příkladu matek, které své dítě z nějakého důvodu odložily (zanedbávaly, týraly či dokonce usmrtily), ačkoli je porodily a často se o ně i po nějaký čas staraly. Matějček (1999) uvádí, že základním principem citového vztahu mezi rodičem a dítětem je uspokojování základní psychické potřeby dítěte – potřeby bezpečí a jistoty. Je potřeba dávat dítěti pocit důvěry, opory a jistoty. Kvalitní rodičovství mohou vytvořit lidé (adoptivní rodiče, pěstouni), kteří z hlediska dědičnosti a biologického příbuzenství nemají s dítětem nic společného.

2.3 Dítě v pěstounské péči

2.3.1 Specifika dětí přicházejících do pěstounské péče

Dle Dunovského (1986) se do náhradní výchovy svěřují děti, o které se rodiče:

- **nemohou starat** – např. z důvodu úmrtí, vážné choroby a nebo jsou rodiče ve výkonu trestu,
- **nechtějí starat** – reálně se jej zřeknou nebo ho odloží, nemají citovou vazbu k dítěti a nenaplnují jeho základní potřeby,
- **neumějí se postarat** – z jakéhokoli důvodu se nedokážou o dítě postarat a jeho výchovu nezvládají.

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou především opuštěné děti, které vyžadují nejen individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jedná se většinou o **děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, nejistou prognózou nemoci, děti hodně psychicky deprivované, děti starší, skupina sourozenců nebo děti jiného etnika**. Patří sem i početná skupina dětí, které **brání v osvojení právní překážky**, nejsou tzv. právně volné (Matějček, 2002).

Do pěstounské rodiny přichází dítě deprivované a pro pěstouny je důležité, aby věděli o možných projevech psychické deprivace u dětí.

S tím souvisí také míra informovanosti o dítěti při jeho přijetí pěstouny. Pro zlepšení procesu adaptace dítěte v rodině a pro jeho další vývoj je důležité, aby byli pěstouni podrobněji informováni o anamnéze dítěte, o rodině z které pochází, o genetických předpokladech, postiženích i s jejich projevy a prognózou, o míře a projevech psychické deprivace. Dle výzkumu Sobotkové (2003) bývá informovanost obecně lepší u malých dětí, ale i zde není často naznačena prognóza jeho vývoje. Při převzetí dítěte většinou pěstouni nevěděli o původní rodině či případné zátěži nic a nebo jen velmi málo. Kdyby byli lépe informováni o projevech, chování a zvycích dítěte, mohlo by se předejít problémům, lépe by dítě chápali a víc by mu porozuměli. Pěstouni by měli znát anamnézu dítěte a jeho současný zdravotní a psychický stav včetně osobnostních zvláštností. Měla by být stanovena alespoň přibližná prognóza vývoje dítěte. Většina pěstounů vzhledem k nedostatku informací používá při sžívání s dítětem metodu pokusu a omylu, a tím zbytečně plýtvají silami nejen svými, ale i okolí.

2.3.2 Potřeby dětí v pěstounské péči

Děti umístěné do náhradní výchovy mají handicap už na fyziologické úrovni, které souvisí již s genetickým základem, chováním matky během gravidity, které není v souladu s potřebami nenarozeného dítěte a v neposlední řadě také prostředím, ve kterém dítě vyrůstalo (Škoviera, 2007). Proto si pěstouni si musí uvědomit, že každé dítě má své **specifické potřeby vzniklé dlouhodobou deprivací**, nejrůznějšími postiženími, traumaty atd. Na pěstounech pak je, aby dokázali saturovat ty nejzákladnější potřeby dětí, které v jejich původních rodinách a v ústavní péči nemohly být uspokojovány.

Co se týče náhradní rodinné péče, uvedli bychom zde dva systémy rozčlenění potřeb. Domníváme se, že oba jsou velmi přínosné při práci s pěstounskou rodinou a při individuální i skupinové terapii.

Albert Pesso (2009) rozpracoval tyto základní potřeby :

- **Potřeba místa** – potřeba zažít zkušenost být opravdu uvnitř bezpečného místa, kde se dítě cítí milováno, chtěno a kde má prostor, v němž může bezpečně existovat. Symbolicky potřeba zažít, že je uvnitř srdcí, životů a myslí svých rodičů.
- **Potřeba výživy, péče** – potřeba zažít fyzické pohodlí, péči, lásku, hlazení, výživu. Symbolicky tak potřeba dostatku podnětů a jistotu, že o dítě budou rodiče láskyplně pečovat. a sytit je takové, jací jsou.
- **Potřeba podpory** – skrze držení a nošení. Symbolicky se jedná o podporu sebedůvěry, schopnosti objevovat nové věci, podpora učení se důvěřovat svému úsudku a svým schopnostem.
- **Potřeba ochrany** - dítě potřebuje ochránce, který mu vytvoří bezpečné prostředí a chrání ho.
- **Potřeba hranic a limitů** – dítě se rodí s velkou silou ovlivňovat okolní svět a být světem ovlivňováno. Milující rodiče poskytují limity uspokojováním základních potřeb, zvládnutím agresivního chování s porozuměním a správnými reakcemi na milující smyslové nebo sexuální chování.

V mnoha organizacích se setkáváme s tím, že využívají Pesso terapii při práci s náhradními rodinami.

Druhé členění souvisí i s definicí **psychické deprivace** podle Langmeiera a Matějčka (1974, Matějček, 2002, 2006). Psychická deprivace je tedy stav, který vzniká, jestliže člověk nemá uspokojovány **základní psychické potřeby** v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.

Tyto psychické potřeby trvají po celý život, ale mění se jejich intenzita a způsob uspokojování. Autoři je dělí do pěti základních psychických potřeb, které se ovšem ve vývoji jedince i v každé aktuální situaci vzájemně prolínají.

- **Potřeba stimulace** - přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě, dítě musí být podněcováno, stimulováno v oblasti zrakové, sluchové, hmatové atd. Potřebuje mít kolem sebe nejen nejrozličnější hračky, ale i lidi, kteří se s ním mazlí a usmívají se na něj.
- **Potřeba smysluplného světa** – tj. určitá stálost věcného a sociálního prostředí, které dítě prostřednictvím matky poznává a orientuje se v něm, potřeba řádu a pravidelnosti.
- **Potřeba životní jistoty** - emocionální a sociální potřeby, potřeba trvalého kladného vztahu k mateřské osobě, potřeba kladného opětovaného vztahu k dalším členům rodiny, později k vrstevníkům, důvěrného vztahu mezi chlapcem a dívkou.
- **Potřeba pozitivní identity**, kdy si dítě v interakci s okolím uvědomuje své já, pozitivně přijímá sebe sama, vytváří si své sebevědomí, sebepojetí, svou identitu.
- **Potřeba otevřené budoucnosti**, naděje a životní perspektivy, kterou je potřeba s někým společně sdílet, a to právě v rodině.

Všechny uvedené potřeby nemohou být dostatečně uspokojovány v sebelepším ústavním zařízení, někdy ovšem ani v některých rodinách, kde je dítě rodiči zanedbáváno, kde je dítěti ubližováno a nebo ho týrají. Jestliže dítě nebude citově akceptováno a pozitivně hodnoceno, pokud nebude mít pro nikoho osobní význam, nebude jej mít ani pro sebe (Vágnerová, 2000). Následky psychické deprivace rozlišuje Matějček (2006) na typ relativně dobře přizpůsobený, typ útlumový, typ sociální provokace, typ sociálně hyperaktivní, typ substitutivní.

Do pěstounské rodiny tedy přichází dítě deprivované a pro pěstouny je důležité, aby věděli o možných projevech deprivace u dětí, které přijmou, a tak byli připraveni tyto problémy zvládnout. Tyto projevy jsou velmi četné a mnohotvárné. U mladších dětí se deprivace projevuje opožděním celého psychomotorického vývoje. Nápadná je povrchnost a nediferencovanost citů a sociálních vztahů, chudší duševní obzor, nezúčasněná nálada, nedětsky vážný výraz. Citlivým ukazatelem deprivace je také opožděný vývoj řeči. Výrazná je také potřeba někomu patřit, upínají se na lidi kolem sebe, idealizují si své původní rodiče. Ve školním věku mají téměř všechny deprivované děti horší prospěch, menší motivaci pro učení, nápadnosti a výkyvy v chování, někdy až neurotické potíže, prohlubuje se citová otupělost, nedůvěra k lidem, v některých případech i agresivita.

Psychická deprivace je velmi vážné narušení psychického vývoje, které se může projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v celé životní orientaci. Nejvýznamnější, rozhodující a nezastupitelný faktor pro nápravu psychické deprivace je **kvalita náhradní rodiny, protože pěstounská rodina má pro přijaté dítě velký význam, velkou uzdravující sílu.** Znovu nás to tedy vrací k již dříve zmíněným některým kritériím, čím by se měla vyznačovat pěstounská rodina, a to podle Koluchové (2004, Matějček, 2002):

- **Hloubkou a stabilitou citových vztahů mezi pěstouny a dítětem.** Souvisí to i s hloubkou motivace pěstounů k přijetí dítěte. Vztahy v rodině by se co nejvíce měly blížit vztahům rodičů a dětí v dobré rodině.
- **Tolerancí poruch a problémů ve vývoji dítěte spojená se snahou starat se o jeho optimální vývoj.** Do pěstounské péče přicházejí děti v různé míře deprivované, s opožděním, zanedbané. Je nadmíru důležité, aby pěstouni byli o tomto dostatečně informováni, věděli, kam se mohou obrátit o pomoc, měli kontakt s jinými pěstouny.
- **Společnou perspektivou dítěte s pěstounskou rodinou.** Hluboké vzájemné citové vztahy a přijetí dítěte se všemi problémy jsou předpokladem společné, otevřené budoucnosti. Vztahy se samozřejmě mění, děti dospívají, až dospějí a osamostatní se.

Možnost vytvoření dobrých rodičovských vztahů i vůči jinému dítěti než biologicky vlastnímu a možnost přilnutí dětí k náhradním rodičům (a to i dětí předškolního a mladšího školního věku) považuje Koluchová (Matějček, Koluchová, Bubleová, 2002) za dva důležité předpoklady nápravy psychické deprivace u dětí.

2.4 Pěstoun a společnost

2.4.1 Role pěstouna ve společnosti

Pěstounství je určité poslání, služba společnosti. Pěstouni pomáhají státu a společnosti tím, že přijmou dítě do pěstounské péče a poskytnou mu náhradní rodinu, když dítě nemá šanci vyrůstat ve své biologické rodině. Role pěstouna ve společnosti by měla být více vyjasněná, být pěstounem by mělo mít společenskou prestiž a ocenění. Oceněním chápeme určité společenské ohodnocení, finanční zabezpečení a v neposlední řadě také partnerský odborný servis služeb pro pěstounské rodiny.

Důležité je zvyšování povědomí veřejnosti o pěstounské péči a její medializace, která má kromě podpory stávajících pěstounských rodin vliv i na vyhledávání nových žadatelů, a

tedy na rozvoj náhradní rodinné péče vůbec. Dle dotazníkového šetření Občanského sdružení Rozum a cit (Pěstouni mají právo na služby, 2007) pokládají samotní pěstouni informovanost veřejnosti za nedostatečnou. Často se také setkávají s nepochopením, nedůvěrou a předsudky ze strany svého okolí a příbuzných. Podle výzkumu Sobotkové (2003) 40% rodin uvádí, že vztahy s okolím mají dobré. Tyto vztahy se ale většinou utvářely postupně, protože na začátku stálo ze strany okolí hodně předsudků, nedůvěry a údivu „proč to vlastně dělají.“ Je velmi zarážející, že 10% rodin se setkala s nepřívětivými reakcemi a s nepochopením ze strany učitelů.

2.4.2 Odborné služby pro pěstounské rodiny

Již v roce 1969 se Matějček v časopise Československá pediatrie(s.654-656) zabýval otázkou odborného ústředí, které by pěstounskou péči podporovalo a řídilo. *„Je třeba diagnostické ústředny pro výběr dětí i pěstounů, poradenské služby, kde by se řešily vznikající těžkosti a konflikty, výzkumného střediska, které by ověřovalo výsledky a předávalo je ihned zpět do praxe atd. Osobně se domnívám, že by takové prostředí mohlo organicky vzniknout sloučením dětské psychiatrické služby a psychologicko-pedagogických poraden v širších pracovištích „duševního zdraví dítěte“, která by byla náležitě vybavena, rozšířena, a tak vnitřně diferencována, že by mohla plně převzít i tento úsek sociální problematiky.“* Pěstounskou péči zde pojímal jako službu ve funkci terapeutické (Matějček, 2005). Koluchová (2002) zdůrazňuje, že při vzniku náhradní rodiny a v jejím dalším životě je důležitá péče psychologa a pediatra v úzké spolupráci se sociální pracovníci.

Ve výzkumu Sobotkové (2003) nespokojenost s odbornými službami většinou pramení z pocitu malé pohotovosti a pružnosti služeb, a někdy i jejich nekompetentnosti.

Státní orgány většinou zajišťují jen povinné služby před přijetím dítěte, zatímco další sledování je většinou zredukováno na sledování sociální pracovníci z oddělení sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD). Jako problematické se někdy projevuje kombinace kontrolní a podpůrné role pracovníků z OSPOD. V rámci spolupráce se státními orgány by pěstouni uvítali větší ocenění a uznání svých zkušeností a znalostí a partnerský přístup (Pěstouni mají právo na služby, 2007). Za nejdůležitější pokládáme citlivý a individuální přístup ke každé rodině a jednání na partnerské úrovni.

Nedílnou součástí služeb v oblasti náhradní rodinné péče jsou nestátní neziskové organizace, které nejsou pro stát konkurencí, ale partnery, kteří pomáhají vytvářet odpovídající síť doprovázejících aktivit na podporu pěstounů. O odborných službách, které poskytují se může čtenář více dozvědět na internetových stránkách, které dále uvádíme.

Většinou se jedná o občanská sdružení, např. NATAMA (www.natama.cz), Středisko náhradní rodinné péče (www.nahradnirodina.cz), Rozum a cit (www.rozumacit.cz/os), Fond ohrožených dětí (www.fod.cz), Isis, Trialog (www.trialog-brno.cz), Triada (www.triada-centrum.cz), Sdružení pěstounských rodin (www.pestouni.cz), Amalthea (www.amalthea.pardubice.cz), Arkáda (www.arkadacentrum.cz), Dotek, aj. Nejčastěji poskytují sociální, psychologické nebo právní poradenství, pořádají různé formy setkávání pěstounů a dětí v pěstounské péči, jako jsou odpolední kluby, víkendová setkání, týdenní pobyty nebo tábory pěstounských rodin, nabízejí nejrozličnější vzdělávací akce a tématicky zaměřené semináře nebo programy (kontakt s biologickou rodinou, romství, potřeby dětí v pěstounské péči, projevy poruchy pozornosti spojenou s hyperaktivitou (ADHD), biologické dítě v pěstounské rodině, dospívající dítě v pěstounské péči aj.), sebezkušenostní programy, supervizi. Důležité jsou i programy pro samotné děti, ať už jsou společné a nebo zaměřené např. na dospívající a nebo pro biologické děti. Nedílnou součástí bývá také práce dobrovolníků při programech pro děti, při hlídání dětí, doučování, jako respitní péče. Některá sdružení nabízejí i přípravu budoucích pěstounů, materiální zabezpečení. V těchto zařízeních pracuje multidisciplinární tým, kde jsou nejčastěji zastoupeny tyto profese: sociální pracovník, psycholog, terapeut, speciální pedagog, etoped, právník.

Za stěžejní a nejvíce efektivní při práci s pěstounskou rodinou pokládáme partnerskou spolupráci jednotlivých odborných služeb, a to mezi státními institucemi jako jsou soudy, sociální pracovníci na krajském úřadě i na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte, ústavními zařízeními (kojenecké ústavy, dětské ústavy, diagnostické ústavy), nestátními organizacemi zabývajícími se náhradní rodinnou péčí, lékaři (pediatr, psychiatr, neurolog aj.), školskými zařízeními (škola, pedagogicko-psychologická poradna) a v neposlední řadě pěstounů.

Dle Koluchové (2002), výzkumu Sobotkové (2003) i dle dotazníkového šetření Rozum a cit (2007) je nedostatečná informovanost jednotlivých odborníků o problematice pěstounské péče, takže jejich zásahy nemusí být vždy účinné a vhodné, děti bývají špatně diagnostikovány, pěstouni se nedozvědí prognózu dalšího vývoje ani přiměřená doporučení.

Vrtbovská (2005) uvádí formy podpory pěstounské péče v jejím moderním pojetí. Při zprostředkování pěstounské péče se porovnávají potřeby dítěte s kompetencemi potenciálních náhradních rodičů. V průběhu seznamování se účastní sociální pracovník dítěte, který spolupracuje s organizací, jež vyhledala a připravila vhodnou pěstounskou rodinu. Dítě je o možnosti umístění informováno, jsou respektována jeho přání. Rodinný konzultant uspořádá na neutrální půdě setkání dítěte a náhradních rodičů. Tomuto setkání je také přítomen sociální

pracovník OSPOD. Pokud obě strany souhlasí s následným kontaktem, je dítě postupně umístěno do náhradní rodiny a je vypracován individuální plán pro konkrétní dítě.

Po umístění dítěte do rodiny jsou práva a povinnosti náhradních rodičů upraveny ve smlouvě, jejíž součástí je popis práce a další ustanovení, která vyplývají z plánu péče o konkrétní dítě. Pěstouni jsou pak průběžně podporováni a je jim poskytována: supervize, 24hodinová linka pomoci, individuální nebo skupinové poradenství, účast na rodičovských skupinách, respitní péče pro umístěné děti, individuální podpora a pomoc, finanční podpora, právní poradenství, mediační služby, kontakty a spolupráce s dalšími odborníky.

Vzhledem ke specifikám dětí v pěstounské péči (jak jsme již uvedli výše) je potřeba **komplexního odborného servisu pro pěstounskou rodinu**. Pouze při systematickém odborném vedení, kde mají psychologické služby nezastupitelné místo, může pěstounská rodina plně rozvinout svůj terapeutický potenciál směrem k dítěti.

3. PROCES VZNIKU A PRŮBĚHU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

V této kapitole se zaměříme na proces vzniku a průběhu pěstounské péče od momentu prvotních úvah o pěstounské péči, přes rozhodnutí, podání žádosti, období přípravy a čekání, přijetí dítěte, vzájemnou adaptaci nové rodiny, přes stabilní pěstounskou rodinu, až po právní zánik pěstounství, který však nemusí znamenat zánik soužití pěstounů s pěstounskými dětmi.

3.1 Zrození myšlenky a rozhodnutí k pěstounské péči

Motivace k pěstounství je dynamickým činitelem, který ovlivňuje následné fungování uměle vytvořené pěstounské rodiny (Sobotková, 2003). Motivy pěstounské péče úzce souvisejí se systémem hodnot a s osobnostní zralostí pěstounů. Každý člověk je jiný, jinak citlivý a rozdílně vnímavý vůči podnětům. Tudíž i důvody, proč lidé chtějí přijmout „cizí“ dítě, se mohou u jednotlivých žadatelů značně lišit. Motivace může být zároveň dosti složitá a tudíž i posuzování její adekvátnosti vyžaduje přiměřenou pozornost a zkušenosti.

Lidé, kteří uvažují o přijetí dítěte do pěstounské péče mají už určité životní zkušenosti a už se u nich předpokládá schopnost promyslet důležité kroky v životě. Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, na samém začátku má každý člověk svůj vlastní osobní důvod, proč o pěstounství začal uvažovat a každý má za sebou svůj životní příběh, nachází se v jiné osobní a rodinné situaci. V okamžiku rozhodnutí stát se pěstouny je však všechny čeká podobná cesta. Velmi náročným vstupem jsou činnosti spojené se zajišťováním nutných formalit, šetřeních sociálních pracovníků, psychologických vyšetření, odborné přípravy.

V předchozích kapitolách jsme již uvedli základní potřeby dětí, uvedli jsme specifika dětí, které jdou do náhradní rodinné péče. Nároky na budoucí rodiče jsou v podstatě stejné, co většina biologických rodičů poskytuje svým dětem přirozeně, ale pěstounství nadto ještě vyžaduje (srovnejte Matějček, 2002, Vrtbovská, 2004):

- mimořádný zájem pečovat o cizí dítě v domácím prostředí vycházející z jasné osobní motivace a vnitřního přesvědčení,
- s výraznou schopností lásky přijmout dítě takové jaké je bez silných vlastních pocitů,
- zajistit stabilní technické zajištění – bytová situace, zaměstnání, bydlení,
- zajistit dětem stabilní rodinné prostředí,
- důkladné znalosti a vědomosti o vývojové psychologii a následcích deprivace,
- zvláštní dovednosti, jak zvládat mimořádně obtížné výchovné situace,
- schopnost komunikace s původní rodinou,

- schopnost co nejvíce komunikovat a spolupracovat se zainteresovanými odborníky,
- schopnost najít si sociální oporu v rodině, mezi jinými pěstouny, odborníky,
- schopnost odstupu a nadhledu,
- schopnost najít si čas pro sebe, načerpat síly, odreagovat se.

3.2 Období přípravy a čekání na dítě

Do období přípravy a čekání zahrnujeme samotnou přípravu pěstounů před přijetím dítě, jejich odbornou přípravu, posouzení odborníky a období čekání na vhodné dítě. Období očekávání se může u každého pěstouna případ od případu lišit v délce trvání, proto nerozdělujeme období přípravy a období čekání na dvě fáze mezi kterými je odborné posouzení žadatelů, klasicky by to tak mělo fungovat a dostupné zdroje je rozdělují (Matějček, 2002, Gabriel, Novák, 2007) V častých případech se ale tyto fáze stírají, někdy žadatelé žádají o konkrétní dítě, jindy jim z úřadu nabídnou dítě hned na přípravě a nebo ihned po přípravě, jiní čekají i v řádu let, což je dáno regionálními rozdíly, rozdíly v požadavcích a představách o dítěti, případně jinými.

Poté, co se pěstouni opravdu rozhodli přijmout dítě a jít cestou pěstounství, stojí před nimi období příprav, ověřování a posuzování. Někteří vnímají toto období jako velmi zdoluhavé, ale je důležité si uvědomit, že právě na výběru vhodné rodiny závisí většinou celý další život opuštěného dítěte a i jeho budoucích náhradních rodičů.

Přípravné období je velmi důležité a mělo by být budoucími pěstouny náležitě využito. Je nutné si uvědomit, že na narození dítěte, se chystáme v průběhu celého těhotenství a je to naše biologické dítě, s kterým se postupně sžíváme, vzájemně se poznáváme. Příprava na pěstounství je ještě mnohem složitější, protože pěstouni neví, jaké dítě jim bude přiděleno, občas neznají ani jeho historii, potřeby. I když se o dítěti něco dozvědí, tak většinou „začínají od nuly“ a většinou z ničeho budovat určitý vztah, učit základní návyky, seznamovat se se specifiky jedinečného dítěte atd. Přijmout dítě s komplikovanou životní historií a dalšími handicapami poznamenávajícími jeho další vývoj bezpodmínečně vyžaduje připravenost pěstounů. Jedná se také o to, aby budoucí pěstouni byli připraveni na přijetí biologicky cizího dítěte. Náhradní rodiče by měli být co nejméně překvapeni a zaskočeni komplikacemi, které je mohou potkat. Tyto komplikace mohou představovat poruchy chování, různé druhy postižení nebo případné strategie zvládání stresových situací, které by jinak mohly narušit rodinnou stabilitu. Rodiče by měli být schopni vyrovnat se s odlišnostmi mezi biologickým a náhradním rodičovstvím. Lze tedy říci, že příprava má význam preventivní.

Mnozí žadatelé mohou přípravu považovat za zbytečnou a často se můžeme setkat s jejich námitkami, že lidé, kterým se dítě narodí, žádnou přípravu neabsolvují. Zapomínají však, že i narození dítěte je provázeno devítiměsíčním očekáváním a mnohdy i řadou nesnází. Toto oddálení příchodu dítěte do rodiny slouží k přípravě na novou etapu života. Tak jako matka postupně zahrnuje očekávané dítě do svých životních plánů, připravuje se na svoji mateřskou roli, tak i „budoucí“ náhradní rodiče musí projít podobným procesem. Nutné je tedy žadatelům vysvětlit, jaký má příprava význam, aby pochopili, proč je pro ně tak důležitá. Mezi odborníky z oblasti NRP panuje názor, že celkové čekání na dítě by od chvíle podání žádosti na příslušném úřadě až po jeho převzetí do péče domů mělo trvat minimálně devět měsíců, tedy po dobu, po kterou trvá běžné, fyziologické těhotenství (Gabriel, 2007). Je to vlastně přirozená doba, po kterou se pěstouni mají možnost připravit na rodičovství, doba očekávání, kdy je potřeba si zažít pocity nedočkavosti, napětí, obav, radosti a naděje, kdy mohou přemýšlet o své nové roli, o svých kompetencích.

Hlavním úkolem odborné přípravy je umožnit budoucím pěstounům či osvojitelům potřebné vědomosti o otázkách týkajících se náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí, které žijí mimo vlastní rodinu, a také umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. Prostřednictvím přípravy mají budoucí rodiče příležitost setkání s odborníky, zabývajícími se problematikou náhradní rodinné péče, kterých se mohou ptát na to, co je zajímavé, a také setkání s pěstouny či osvojiteli, kteří je seznámí s vlastními zkušenostmi (Matějček, a kol., 2002).

Důležité je odborné posouzení žadatelů, ke kterému v současné době dochází také při odborné přípravě pěstounů. Požadavky na budoucí pěstouny jsou rozepsány výše a shodují se s popisem osobnostních charakteristik pěstounů.

Do období přípravy a čekání nelze zahrnout pouze odbornou přípravu, ale také samotnou přípravu pěstounů na novou roli, získávání poznatků a zkušeností nejlépe od rodiny, která už děti v pěstounské péči má. Za neméně důležitou pokládáme i přípravu biologických dětí, již přijatých dětí, širší rodiny i přátel.

Nutno podotknout, že období čekání a příprav se opakuje před přijetím každého následujícího dítěte a není možné ho opomíjet, ať již ze strany pěstounů ale také odborníků. Při příchodu dítěte se nabourá stávající rodinný systém a na to je nutné všechny jeho členy náležitě připravit. Když už také víme, jaké dítě do rodiny přijde, je potřeba seznámit pěstouny se všemi specifiky dítěte. Dle provedených výzkumů (Sobotková, 2003) totiž stále mnohdy pěstounům chybí i základní informace o dítěti, o jeho zdravotním stavu, biologických rodičích, čím si během svého života prošlo, jaké problémy se u něj projevují, co

je na ně účinné, čeho se bojí až po to, co má dítě rádo, co na něj platí. Když pěstouni tyto informace mají, už pak mohou alespoň na něčem stavět a nemusejí na vše přicházet postupně sami a mohou se také vyvarovat plno problémů.

V období čekání je potřeba také odpočívat, věnovat se sami sobě, partnerovi, přátelům. Úspěšné přijetí dítěte a jeho zdárný další vývoj záleží hodně na tom, jak budoucí pěstouni budou na dítě připraveni, jakou mu vytvoří atmosféru nové rodiny.

Proces zprostředkování pěstounské péče

Postup při zprostředkování pěstounské péče upravuje zákon č. 359/1999Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Zásadním hlediskem při zprostředkování náhradní rodinné péče musí být **zájem a blaho dítěte**. *“Umístění dítěte v náhradní rodině by mělo být pro vývoj dítěte účelné a dlouhodobě perspektivní tak, aby byla uspokojena potřeba otevřené budoucnosti sdílené s náhradní rodinou. Předpokladem úspěšného zprostředkování je dostatek informací o osobnostních a zdravotních charakteristikách a sociálních vazbách jak žadatelů o náhradní rodinnou péči, tak i dítěte“* (Národní koncepce rodinné politiky, 2005, s.49).

3.3 Převzetí a přijetí dítěte

Přijetí dítěte do rodiny je dlouho očekávaným a velmi významným okamžikem pro pěstouny a především pro dítě, které do své náhradní rodiny přichází, ať již z ústavní péče a nebo z rodiny, která se o něj nemůže postarat. V praxi přijetí dítěte předchází vyzvání příslušným krajským úřadem, kam se budoucí pěstouni následně dostaví. Zde pak dostanou „oznámení o vhodnosti“ a měli by být obeznámeni se všemi informacemi týkajícími se dítěte, dostanou jejich fotografie. Doporučuje se, aby se této schůzky účastnil také psycholog, ale v praxi to většinou zůstává pouze na sociální pracovníci.

Na první kontakt s dítětem by měli být pěstouni náležitě připraveni. Jak už jsme zmínili, měli by mít o něm dostatek informací, i v tom směru, jak se dítě projevuje, jaké je povahově, určitě je vhodné, když mají předem schůzku s pracovníky ústavního zařízení, kde je dítě umístěno.

Je nutné zdůraznit přípravu nejen pěstounů, ale i samotných dětí na to, že přijdou jejich noví náhradní rodiče. Důležitý je citlivý odborný doprovod, ať již pracovníky ústavu, tak např. psychologa z organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí, se kterou pěstouni spolupracují.

Co se týká potřebné délky seznamování se s dítětem před jeho převzetím z ústavu, tak ta se odvíjí především od tempa a kvality jeho vzájemného sblížení se se žadateli. Obecně

platí, že čím je dítě starší, tím častější návštěvy a delší dobu seznamování před odchodem z ústavu do rodiny zpravidla potřebuje (Gabriel, 2008). Nejdůležitější je nespěchat, nechat postupnému sžívání čas, je to důležité jak pro dítě, tak pro budoucí pěstouny. K předání dítěte do rodiny by mělo dojít až v okamžiku, kdy je odstraněna počáteční pochopitelná nedůvěra, nesmělost a odtažitost dítěte a je vytvořena oboustranná citová náklonnost.

Jelikož nové vztahy jsou závažným zásahem do života dětí i náhradní rodiny, je zákonem zajištěna nezbytná doba nejméně třech měsíců před rozhodnutím soudu, tzv. **předpěstounská péče**, o kterou žadatelé žádají na oddělení sociálně právní ochrany dětí do 30ti dnů od oznámení o vhodnosti.

V některých případech se u dětí předtím než by měly přejít do pěstounské péče využívá i tzv. **hostitelská péče**. A to v případě, kdy nejsou splněny právní podmínky, a nebo když jsou sice splněny, ale prostřednictvím hostitelské péče se má ověřit, zda se dítě s novou rodinou dobře sžije a zda rodina jeho výchovu zvládne. V tomto případě se obvykle jedná o děti starší nebo zdravotně handicapované či výchovně problémové. Hostitelskou péčí se rozumí **pobyt** dítěte z ústavu u jiných osob než rodičů, který umožňuje § 30 zákona č. 359/1999Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

3.4 Proces vzájemné adaptace rodiny

Všechny děti přicházející do pěstounské péče jsou do určité míry v emocionální krizi, ať už v akutní nebo v chronickém stavu dlouhodobého strádání, s čímž by náhradní rodiče měli být patřičně obeznámeni a připraveni tuto skutečnost přijmout a patřičně s ní zacházet. Jak již bylo uvedeno, pro zdravý vývoj osobnosti dítěte musí být náležitě uspokojovány základní psychické potřeby. Zajištění uspokojování těchto potřeb je úkolem každého rodiče, tento úkol je však pro náhradního rodiče specifický v tom, že dítě přijímané do pěstounské péče má za sebou často nelehký úsek životní cesty (zanedbávání, týrání, smrt rodičů, život v ústavu,...), v jehož následcích dochází k již zmiňované psychické deprivaci dítěte. Pro přijetí dítěte do pěstounské péče má mimořádnou důležitost otázka, jak dalece dítě trpělo psychickou deprivací a jak dalekosáhlé následky tato deprivace přináší do dalšího života dítěte. To znamená provést komplexní diagnostiku, kde je rozhodující psychologické vyšetření či sledování, aby bylo možné zachytit dynamiku vývoje v závislosti na životních podmínkách dítěte. Je také nutné pediatrické vyšetření a zhodnocení genetických dispozic, poté podrobné šetření sociální pracovnice zaměřené na funkčnost původní rodiny, u předškolních a školních dětí je důležitý také názor pedagoga či speciálního pedagoga. Ti všichni dohromady jsou schopni posoudit komplexní stav dítěte a nejpravděpodobnější

prognózu jeho vývoje, a následně dát léčebná, psychologická, pedagogická a sociálně-právní doporučení (Matějček, 2002).

Jak uvádějí Temple-Plotz a Sterba (2002) je nejdůležitější při přijetí dítěte do pěstounské péče nechat čas na vybudování vztahu. Je potřeba se naladit na dítě a každý den s ním mluvit a poznávat ho. Mnoho dětí v pěstounské péči se nikdy nenaučilo budovat a udržet pozitivní vztahy. Většinou mají problémy s uznáváním autority rodičů, učitelů a také s vytvoření attachmentu k těm, kteří se o ně starají. Jejich prožívání vztahů je velmi problematické. Musí se tedy nejdříve naučit přijmout ostatní, aby mohli začít rozvíjet a budovat zdravé vztahy, které by je mohly dál rozvíjet.

3.5 Stabilní pěstounská rodina, úspěšná pěstounská péče

Pěstounské rodiny musí často čelit překážkám, zvládat náročné úkoly. Sobotková (2003) uvádí, že při této zvýšené zátěži je pro fungování rodiny podstatná **míra odolnosti (resilience) celého rodinného systému. Odolnost i zranitelnost (vulnerabilitu) rodiny ovlivňují interpersonální vztahy a organizační struktura rodiny.** V případě pěstounské rodiny se však často mění, proto je velmi důležitá vysoká adaptabilita, schopnost pozměňovat vzorce chování dle potřeb rodiny s ohledem na její vývoj. Vzorce chování by měly být dostatečně flexibilní. Odolnost rodiny zvyšuje přítomnost bezpečných citových vazeb. Vnější zdroj odolnosti je sociálně podpůrná síť. Mezi její vnitřní zdroje patří soudržnost vyvážená osobní autonomií, flexibilita, společné sdílení duchovní orientace, otevřená komunikace a rodinná tradice. Pokud rodiny chápou stres jako výzvu a ne jako problém, zvyšuje se pravděpodobnost zvládnutí úkolu. S tím souvisí také různě kvalitní strategie řešení problému v rodině. Autorka dále uvádí, že faktory ze všech nejdůležitější jsou osobnost rodičů a jejich vzájemný vztah, jenž determinují všechny uvedené předchozí faktory.

Z hlediska dobré odolnosti rodiny uvádí Sobotková (2003, s.17) „**4 výhodné osobnostní kvality:**

- *pocit kontroly dění a pocit zvládnutelnosti situace,*
- *hluboký pocit zakořeněnosti a odevzdanosti určitým hodnotám,*
- *přijímání životních výzev jako užitečných a podporujících osobnostní růst,*
- *aktivní životní orientace.“*

Za jednu ze základních podmínek úspěchu pokládáme shodně s Matějčkem (2005) stabilitu. Aby byla pěstounská péče stabilní, je potřeba, aby byli pěstouni schopni a připraveni se vyrovnat s velmi náročnými úkoly, které s sebou pěstounství nese. Musí

disponovat určitými vlastnostmi, které jim dovolí být pro dítě autoritou, ale zároveň se mu přiblížit i citově. Je potřeba aby pochopili jedinečnost svého poslání a současně kladli takové cíle a požadavky, které jsou pro dítě dostupné. Již v roce 1969 v časopise Československá pediatrie Matějček zdůrazňuje, že je potřeba aby pěstouni dosáhli i odborné připravenosti pro své specializované úkoly, že je potřeba poskytovat jim trvale odbornou pomoc a vedení.

Sami pěstouni ve výzkumu Sobotkové (2003) uváděli tyto předpoklady úspěšnosti pěstounské péče:

- **Předpoklady týkající se pěstounů.** Téměř 50% pěstounských párů za nejdůležitější pokládá citový vklad pěstounů – mít dítě rád bez výhrad takové, jaké je, vnitřně je přijmout, dát mu co nejvíce lásky, hlavně v podobě fyzického kontaktu. Hodně jich dodává, že dítě potřebuje mít od začátku i určité hranice. Důležitý je pevný partnerský vztah, důvěra, souhra a harmonie, rozvážnost ohledně svých sil. Je potřeba respektovat individualitu dětí, tolerovat zvláštnosti, být trpěliví, nemít příliš velká očekávání a nároky. Velký důraz je kladen na slovo „nespěchat“.

- **Předpoklady týkající se celé rodiny.** Důležitý je souhlas celé širší rodiny s přijetím dětí, mít ohled na děti, které již v rodině jsou. Podstatný je určitý řád a pravidla v rodině a jednotná výchova vlastních i přijatých dětí.

- **Předpoklady týkající se dětí.** Nejdůležitější je, aby se dávalo vhodné dítě do vhodné rodiny. Následně pěstouni uvádějí nebrat si více dětí brzy po sobě, nechat jim i sobě čas na vzájemné přizpůsobení.

- **Informační předpoklady.** Důležitost připravenosti a poučenosti vyzdvihuje téměř 30% rodin. Při přijetí dětí je potřeba o nich chtít vědět co nejvíce informací.

Sobotková (2003) vychází z dlouhodobého sledování pěstounských rodin a uvádí **kritéria pro jejich optimální fungování:**

- **Vysoká koheze,** která není na úkor respektování individuální autonomie členů rodiny a tolerování individuálních rozdílů. Soudržnost by měla být oporou, ne svazujícími a omezujícími silami.
- **Radostnost vyvěrající z pravé vzájemnosti.**
- **Efektivní komunikace** pomáhá řešit konflikty, předcházet jim, porozumět potřebám a přáním toho druhého.
- **Dobrý kontakt s širším sociálním okolím.** Sociálně podpůrná síť chrání před stresem při zvládání těžkých úkolů, zároveň umožňuje sdílení starostí, ale i pokroků a radostí.

- **Náhled pěstounů na situaci v rodině, schopnost reflexe.**
- **Vitalita, schopnost žít plně v přítomnosti, akceptace minulosti a směřování do budoucnosti.**
- **Manželská spokojenost, partnerský soulad,** kdy jsou si partneři sobě navzájem i dětem oporou.
- **Schopnost spolupracovat.**
- **Schopnost relaxovat,** uvolnit se, odpočívat, hrát si s druhými.
- **Duchovní zralost, vnitřní vyjasnění smyslu života a víra v Boha.**
- **Pocit životního obohacení z pěstounství.**

3.6 Zánik pěstounské péče

Právní úprava připouští zánik pěstounské péče z následujících důvodů:

1. Dosažení zletilosti dítěte.
2. Úmrtí dítěte nebo pěstouna.
3. Rozhodnutí soudu, kdy soud může zrušit pěstounskou péči z důležitých důvodů.

Pokud ale o to pěstoun požádá, je soud povinen pěstounskou péči zrušit vždy.

Při žádosti o vrácení dítěte do ústavní péče se nemusí jednat jen o selhání pěstounské rodiny a nebo o její nepřipravenost na přijetí dítěte. Sinclair (2005) uvádí, že důvodem jsou nejčastěji vysoké požadavky pěstounů na dítě nebo nezvladatelné chování dětí. V některých případech, především u dětí starších se mohou objevit výrazné patologie a v rámci ochrany stávající rodiny není pro rodinu jiného východiska. Je nutné respektovat a podporovat pěstouny, pokud se rozhodnou k tak závažnému kroku.

Z právního hlediska sice institut pěstounství zaniká zletilostí dítěte, ale v praxi samozřejmě většinou pokračuje vztah mezi mladým dospělým a pěstouny, kteří jej měli v péči, jako v běžné rodině. Podle Sobotkové (2003) 84% rodin z provedeného výzkumu vidí budoucnost, poté co skončí oficiální pěstounská péče, zcela samozřejmě společnou.

PRAKTICKÁ ČÁST

ZÁMĚR A CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

METODOLOGIE VÝZKUMU

VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE

DISKUSE

4. ZÁMĚR A CÍL VÝZKUMU

V literárně přehledové části práce jsme poskytli výchozí rámec dané problematiky, definovali jsme stručně pojmy jako je náhradní výchova, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, věnovali se formám pěstounské péče. Podrobněji jsme teoreticky přiblížili faktory, které působí na prožívání pěstounské péče, a to jak ze strany pěstouna, pěstounského dítěte, tak i společnosti.. Popsali jsme časově jednotlivé fáze pěstounství, od období prvních úvah a prvotní motivace, přes období rozhodnutí, čekání a příprav, okamžik převzetí dítěte, vzájemné adaptace, až k možným formám zániku pěstounské péče.

V praktické části navážeme na teoretická východiska přehledové části. V našem výzkumu jsme využili kvalitativní metodologie. Výzkum je zaměřen na rozbor interview s pěstouny. Je nutné vnímat naši práci v komplexnosti dalších výzkumů, které se touto problematikou zabývají a současně předpokládáme, že se stane součástí relevantních zdrojů pro budoucí výzkumné projekty zaměřené na problematiku pěstounství.

Na základě získaných teoretických poznatků a na základě dat získaných v praktické části práce zmapujeme klíčové oblasti pěstounství, zanalyzujeme jeho kritické momenty a v diskusi navrhneme vhodnou intervenci, služby, které by bylo potřeba posílit v systému služeb náhradní rodinné péče, a to především se zdůrazněním na psychologickou intervenci.

Cílem praktické části diplomové práce je tedy zanalyzování procesu přijetí dítěte do pěstounské péče z pohledu prožívání pěstounů, jaké faktory na tento proces působí, jaké jsou možné fáze průběhu pěstounství.

Záměrem praktické části je zmapovat s pěstouny jejich prožívání procesu přijetí dítěte. Pomocí interview se tento proces snažíme uchopit jednak časově od počátečních úvah a motivací, přes období rozhodnutí, přípravy na dítě, přijetí dítěte, vzájemnou adaptaci dítěte a stávající rodiny až do zániku pěstounské péče, eventuálně do budoucího vztahu po skončení „oficiální“ pěstounské péče. Na druhé straně se pomocí rozhovorů snažíme zachytit faktory, které na pěstouny během tohoto procesu působí. Navazujeme přitom na výsledky již provedených výzkumů a šetření, které uvádíme v literárně přehledové části.

Pokládali jsme si tyto výzkumné otázky:

- 1. Jaké byly okolnosti rozhodnutí k pěstounské péči u jednotlivých pěstounů? Co jejich rozhodnutí mohlo ovlivnit?**
- 2.Co pěstounům pěstounství dává, jaké potřeby jim uspokojuje? Jaké vnímají přínosy pěstounství?**
- 3.Co je na pěstounství nejvíce náročné z pohledu pěstounů? Jaké jsou nejčastější problémy, s kterými se v průběhu pěstounství potýkají?**
- 4.Jaké mají pěstouni pro své poslání zdroje podpory, kde a v čem čerpají sílu?**
- 5. Které odborné služby jsou pro pěstouny přínosné, kde jsou slabá místa, které služby by bylo potřeba posílit?**

5. METODOLOGIE VÝZKUMU

K výzkumu jsme užili kvalitativní metodologii. V první fázi jsme provedli interview s pěstouny a projektivní metody životní křivky. V dalších fázích výzkumu jsme využili pro analýzu rozhovorů otevřeného kódování, které umožňuje rozebírat, prozkoumávat, porovnávat, konceptualizovat a kategorizovat získané údaje. To je dle Strausse a Corbinové (1999) základní proces kvalitativní analýzy, při němž jsou údaje opětovně složeny novým způsobem, který je základem nové teorie. Při kvalitativní analýze jde o systematické nenumerné organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, kvality a vztahy (Hendl, 2005).

5.1 Mapovací průzkum

Rozhovorům předcházela mapovací průzkum, který byl uskutečněn při setkání pěstounských rodin pořádaného Centrem náhradní rodinné péče.

Mapovací průzkum byl pro nás důležitý z těchto důvodů:

1. získaná data nám poskytla další podněty pro rozhovor, následně jsme tedy upřesnili obsah rozhovoru,
2. výběr a oslovení respondentů,
3. určité naladění respondentů, motivace k výzkumu, získání důvěry,
4. zda jsou budoucí respondenti schopni a ochotni zodpovědět naše otázky připraveného rozhovoru.

Podrobnější přehled o mapovacím průzkumu s jeho výstupy uvádíme v Příloze č. 2.

5.2 Zkoumaný soubor

Výběr souboru

Při výběru respondentů jsme použili metody záměrného výběru. Všichni respondenti jsou uživatelé služeb Centra náhradní rodinné péče. Oslovili jsme je na organizovaném setkání pěstounských rodin. Zde byla možnost provést mapovací průzkum a požádat pěstouny o spolupráci. V našem výzkumu jsme pak následně přímo navazovali na témata, která se otevřela na podpůrných a supervizích aktivitách pěstounů. S uvedenými pěstouny jsme byli určitou dobu v kontaktu, měli k nám už vybudovanou důvěru, a tedy jsme mohli v rámci interview jít více do hloubky, a tím odhalit hlubší a intimnější sféry jejich prožívání.

Popis souboru

Zkoumaný soubor byl tvořen pěstouny z Pardubického kraje, kteří spolupracují s Centrem náhradní rodinné péče a byli s námi již určitou dobu v kontaktu. Kromě těchto společných vlastností je zkoumaný soubor poměrně heterogenní. Soubor tvoří 16 osob, z toho 9 žen a 7 mužů, jedná se o 7 manželských párů a 2 pěstounky, které vychovávají děti v pěstounské péči samy.

Průměrný věk souboru je 44 let, v rozmezí 34-57 let. Průměrná délka manželství je 15 let. 4 páry žijí ve svém prvním manželství, 3 páry v druhém, 2 pěstounky samostatně vychovávají děti, z toho 1 je svobodná a 1 rozvedená. Průměrná délka trvání pěstounské rodiny je 8,3 roku (1,5-19let). V následující tabulce uvádíme pro ilustraci počty vlastních dětí, osvojených dětí a dětí v pěstounské péči v jednotlivých rodinách. Tři čtvrtiny respondentů zkoumaného souboru má vlastní děti, pouze jeden pár vlastní děti nemá, 1 pěstounka vlastní děti nemá a u jednoho páru má z prvního manželství děti pouze žena. Ve dvou případech je osvojené neznámé dítě, jedná se v obou případech o první dítě a pak následují pěstounské děti. V jednom případě si muž osvojil děti ženy, které měla z prvního manželství. V současné době v rodině je 1-8 dětí pěstounských dětí.

Děti				
Respondent	Vlastní děti	Osvojené děti	Pěstounské děti	Zánik pěstounské péče
1.	2	0	8	0
2.				
3.	1	1	2	1
4.				
5.	2	1	3	0
6.	0			
7.	0	0	4	0
8.	0	0	4	0
9.				
10.	3	0	1	0
11.	2	0	3	1
12.	2			
13.	3	0	2	0
14.				
15.	2	0	3	1
16.	1	(2)		

Tabulka č. 1 Počty dětí ve zkoumaných pěstounských rodinách.

Pouze v jednom případě se pěstounka rozhodla přijmout děti sousedů, v ostatních přijali pěstouni děti, které neznali.

V jednom případě zanikla pěstounská péče na žádost pěstounů, v jednom případě díky předběžnému opatření a v posledním případě se dítě vrátilo zpět do biologické rodiny.

5.3 Použité výzkumné metody

5.3.1 Polostrukturované interview

V naší výzkumné studii jsme použili metody polostrukturovaného interview, které se nám jevilo jako nejprínosnější pro získávání dat pro následnou kvalitativní analýzu. Polostrukturované interview nám umožňovalo citlivěji reflektovat proces interview, ale zároveň jsme se mohli držet určité linie otázek, které bylo potřeba s jednotlivým respondentem zodpovědět. Předběžnou linii otázek jsme měli provedenou před mapovacím průzkumem a po něm jsme ji upřesnili. Tím jsme definovali tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které jsme chtěli zodpovědět. V průběhu interview záviselo pořadí otázek na aktuální situaci a byly položeny tak, aby navazovaly na aktuálně probírané téma.

Zajímaly nás tyto základní oblasti podle časového hlediska:

- I. Faktické údaje (pohlaví, věk, počet a věk biologických dětí, počet a věk pěstounských dětí, délka trvání manželského vztahu, délka trvání pěstounské rodiny...).
- II. Situace před přijetím dítěte (motivace, očekávání, aktivita, názory okolí, sociální opora, příprava, odborná příprava, příprava u dalších dětí...).
- III. Přijetí dítěte (okamžik přijetí, prožívání, odborná pomoc, sebepoznání, co bylo nejtěžší, jaké mělo dítě potřeby, sociální podpora, problémy, přijetí dalších dětí...).
- IV. Současná situace (Co je pěstounství, čím je obohacuje, jaké jsou problémy, co je nejtěžší, co je nejdůležitější, vlastní pochyby, vnímané změny, odborná pomoc, sociální opora, budoucnost, očekávání, role pěstouna ve společnosti,...).

Během interview jsme také využili možnosti přirozené, volné komunikace zejména k motivaci respondenta pokračovat v rozhovoru. Využili jsme většinu ze základních druhů otázek (rozhodovací, alternativní, doplňovací, naváděcí, přímé, nepřímé). Ztotožňujeme se s Miovským (2006), že při polostrukturovaném interview je vhodné pracovat s následným inquiry. V průběhu rozhovoru jsme kladli doplňující otázky, které nás ujišťovaly v tom, zda odpovědi chápeme a interpretujeme správně.

Pro zápis interview jsme použili záznamový arch, který nám sloužil také jako návod rozhovoru, se strukturou základních oblastí a otázek, kam jsme jednotlivé odpovědi v průběhu interview zapisovali.

Průběh interview

Interview s jedním pěstounem trvalo v rozmezí 80-160 minut v jejich domácím přirozeném prostředí, v jednom případě v zaměstnání pěstouna.

Při setkání s respondenty jsme se před samotným interview znovu zaměřili na tzv. technické záležitosti (sdělení základních informací o sobě, práci, kterou děláme, jejím účelu) a etické aspekty práce (zachování anonymity, souhlas s poskytnutím dat a další). Navázali jsme na tzv. bezpečné (rozehřívací) otázky a postupně jsme přešli na „jádrové“ otázky. Interview jsme ukončili otázkou, zda ještě nemají potřebu sdělit něco, co v jeho průběhu ještě nezaznělo. Po interview jsme použili ještě projektivní metodu životní křivky. Na závěr jsme znovu zopakovali účel práce, objasnili, jak bude s daty nakládáno a jak budou chráněna, a nabídli možnost obeznámit se s hotovou prací, a to formou prezentace a společného sdílení s ostatními účastníky výzkumu.

5.3.2 Metoda životní křivky

Metoda životní křivky (čáry života) je projektivní výzkumná metoda, která se dá využít v rámci diagnostiky i terapie. Tuto metodu vytvořil J.Tyl. Při použití metody je účastník vyzván, aby do připraveného schématu nebo na zcela čistý papír zachytil svůj život a nebo jeho určitou část formou křivky a vyznačil do naznačené křivky významné události. Následně je s účastníky prováděno inquiry, které probíhá formou interview. Metodu životní křivky lze aplikovat prakticky na jakékoli výzkumné téma, jehož součástí je sledování určitých změn (Miovský, 2006).

V našem výzkumu jsme použili metodu životní křivky, a to konkrétně jako „**Křivku pěstounství**“. Postup jsme zvolili obrácený, tedy nejdříve jsme provedli polostrukturovaný rozhovor a následně jsme využili metody životní křivky. Toto pořadí jsme zvolili z toho důvodu, že tuto projektivní metodu vnímáme jako doplnění jednotlivých interview. Pěstouni tak zaznamenají intenzitu svého prožívání jednotlivých událostí, i vývoj prožívání v čase. Zjistíme také, zda jsme všemu důležitému v jejich životě pěstouna věnovali dostatečnou pozornost. Myslíme si také, že po už proběhnutém rozhovoru byli pěstouni otevřenější a přístupnější k projektivní metodě.

Aplikace metody

Pěstouni byli vyzváni, aby na zcela čistý papír, který byl pouze podélně v půlce přeložen, načrtli „křivku pěstounství“. Měli tím vyjádřit svůj život pěstouna od okamžiku, kdy začali přemýšlet nebo se rozhodli, že budou pěstouny až do současnosti; „v duchu“ si

promítnout a vzpomenout ještě jednou na důležité události a okamžiky, které je v průběhu pěstounství potkali a pocitově je zaznamenat na předložený papír formou křivky. V horní polovině jsou ty pozitivní, příjemné události a okamžiky, kdy se cítili dobře a v dolní polovině ty negativní, nepříjemné, které pro ně byly náročné. Po načrtnutí křivky jsme provedli už pouze stručné inquiry. Pěstouni měli popsat, co jednotlivé úseky znamenají, popsat důležité události, které tam zaznamenali a vysvětlit, proč zvolili právě daný tvar.

Při následném inquiry jsme se při popisu důležitých událostí většinou už jen krátce vrátili k předchozímu interview, protože většina už v jeho průběhu byla probrána.

Na jednotlivých křivkách jsme chtěli upozorovat, zda korespondují s interview. Předpokládáme, že křivky doplňují interview o intenzitu prožívání. Jejich přínosem je také zjištění, jaké jsou jednotlivé fáze prožívání pěstounství a zda se v křivkách vyskytují nějaké podobné znaky.

5.5 Zpracování a analýza získaných dat

Získaná data jsme během rozhoru doslovně přepisovali do záznamového archu. Již na této úrovni docházelo k editorování. Následně jsme tato všechna data přepisovali do elektronické podoby do programu Microsoft Excel. S převedenými daty jsme dále pracovali v programu MAXQDA 10, s jehož pomocí jsme prováděli analýzu. Kvalitativní analýzu dat jsme prováděli za pomoci programu MAXQDA 10, a to pomocí kódování, tedy procesu identifikace, vytváření a pojmenovávání datových segmentů a jejich kategorizace. Využili jsme tak principu otevřeného kódování, které popisují Strauss a Corbinová (1999) ve své zakotvené teorii. Na začátku jsme si také stanovili postup kódování a kategorizace údajů. Uvedení autoři také upozorňují na riziko vytvoření nepřehledného množství kódů. Podobným problémem se zabývá ve svém manuálu i Huber a Gürtler (2004). Bylo potřeba se rozhodnout, zda se pokusíme vzít v potaz všechny detaily a v dalších krocích se je pokusíme sumarizovat do abstraktnějších kategorií, či zda se pokusíme najít víc obecnějších významových jednotek a ty označíme kódy, které postupně budeme krok po kroku v dalších fázích diferencovat. Tedy zda se vydáme cestou generalizace nebo diferenciací kódů. My jsme si vybrali druhý přístup a jak doporučuje Miles a Huberman (1984, in Huber, Gürtler, 2004), již při počáteční redukci jsme si vytvořili základní orientační rámce. Do nich jsme se pak snažili zahrnout veškeré specifické výpovědní jednotky. Těmito orientačními rámci jsou vlastně základní kategorie, které jsme stanovili na podkladě předchozích znalostí a literárních zdrojů. Otevřenost tohoto kódování a připravenost pro vytvoření nových poznatků je

zachována neustálým ověřováním platnosti tohoto kategorizování a vytvořením nových kategorií pro jevy, které se do původních nedají zařadit.

Základní datové segmenty jsou vlastně naše otázky a jednotlivé odpovědi pěstounů. Na základě prvních srovnání mezi nasbíranými daty z rozhovorů jsme z nich začali vybírat nejvýraznější smysluplné celky, psali k nim poznámky a prováděli jsme jejich editaci. Na základě teoretických předpokladů a na základě první analýzy získaných dat jsme si stanovili základní kategorie (motivace, přínosy pěstounství, zdroje podpory, příčiny problémů, kritické oblasti, známky vývoje, odborná pomoc) a do nich jednotlivé datové segmenty přiřadili. Následně už jsme analyzovali jednotlivé kategorie, které jsme rozčlenili do podkategorií jednak dle teoretických poznatků a zároveň podle získaných dat, a tak jsme vytvářeli nové vlastní podkategorie, do kterých jsme vkládali jednotlivé datové segmenty či jejich části. Absolutní počet analyzovaných datových segmentů byl 3189. V Příloze č. 5 uvádíme celkový počet kódů rozdělený podle jednotlivých kategorií. Už samotné členění datových segmentů do jednotlivých kategorií a podkategorií je produktem kvalitativní analýzy a strukturuje námi získaná data do nových významových celků. Výsledky pak můžeme triangulovat s pomocí našich teoretických východisek a z nich vycházejících kategorií. Toto nové rozčlenění dává nový pohled na námi zkoumaný jev a jak uvádí Diesing (1974, in Strauss, Corbinová, 1999, s.40) „*analyzování je neskutečnosti interpretování.*“ Společně s mapováním vztahů mezi jednotlivými kategoriemi, které jsou založeny zejména na přiřazování segmentů do více kategorií tak dostáváme dostatečné podklady k popisu a interpretaci dat. Popis jednotlivých kategorií a podkategorií pak doplňujeme o příklady datových segmentů, které jsme do nich zařadili.

V následující tabulce uvádíme přehled jednotlivých kategorií a podkategorií, které jsme získali kvalitativní analýzou rozhovorů pomocí otevřeného kódování.

Základní kategorie	Podkategorie	
Motivace k pěstounství	Smysl života, životní naplnění Mít velkou rodinu Altruistická motivace Nenaplněné rodičovství Záchranářská motivace „Impulz zvenčí“ Profesionální motivace Prázdné hnízdo, volná kapacita Sourozence pro děti Emocionální motivace Ekonomické zabezpečení Impulz z médií Sekundární motivace	

Zdroje podpory	Odborné služby jako zdroj podpory Jiní pěstouni jako zdroj podpory Partner Rodina Širší sociální okolí Dítě Informační zdroje Víra Čas pro sebe, odpočinek	
Přínosy pěstounství	Stimulace Smysluplný svět (učení), sebepoznání Životní jistota, citové vztahy Identita, společenská hodnota Otevřená budoucnost	
Příčiny problémů	Dítě Nepřijetí ze strany rodiny Širší sociální okolí Odborné služby Biologická rodina Nedostatek vnitřních zdrojů Praktické okolnosti související s pěstounstvím Nedostatek sdílení zkušeností	
Poukazy na vývojovou dynamiku	Seberozvoj, vlastní vývoj pěstouna Vývoj u dětí Vývoj vztahu pěstoun-dítě Vývoj vztahu pěstoun –dítě do budoucna Nespecifikované	
Kritické události a oblasti	Motivace jako kritická oblast Náraz na počátku Emoční prožívání Změna sebepojetí Pochybnosti o svých schopnostech Sociální kontext Potřeba podpory Potřeba odborné přípravy a informovanosti Odborné služby jako kritická oblast Nestandardní postup úřadu Kritické momenty související s dítětem Vlastní děti pěstounů jako kritická oblast	
Odborné služby	Přínosné Nepřínosné Proces zprostředkování Nezařaditelné Inspirace ke změnám	Příprava Služby Formy

Tabulka č. 2 Přehled základních kategorií a podkategorií kvalitativní analýzy

6. VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V jednotlivých rozhovorech jsme se snažili porozumět prožívání pěstounství konkrétními pěstouny. Zmapovali jsme důležité faktory, které pěstouny během pěstounství ovlivňují. Všimli jsme si motivace k pěstounství. Zjišťovali jsme přínosy pěstounství, tedy jaké potřeby pěstounům dítě naplňuje. Věnovali jsme pozornost jednotlivým zdrojům podpory, kde pěstouni čerpají sílu, kdo jim je oporou, jak odpočívají. Uvádíme jednotlivé příčiny problémů a kritické oblasti, které jsou velmi náročné z hlediska prožívání a následného fungování pěstounské rodiny. Velmi důležité je také místo odborných služeb, které poskytují odborný servis pěstounské rodině. .

Popis postupu kvalitativní analýzy a přehled jednotlivých kategorií a podkategorií jsme uvedli v předchozí kapitole. Výsledky získané kvalitativní analýzou rozhovorů předkládáme v následujícím textu, který je rozdělen podle uvedených základních kategorií. Na konci každé podkapitoly uvádíme pro ilustraci graf výskytu jednotlivých kódů v rozhovorech. V Příloze č. 4 je uvedena tabulka Výskytu kódů v jednotlivých rozhovorech.

Poslední podkapitolu věnujeme ukázce životních křivek „křivek pěstounství“. Na jejich jednotlivých ukázkách nastiňujeme různé pohledy na ně, a popisujeme charakteristiky, které se v nich objevují.

6.1 Motivace k pěstounství

K pěstounství vede člověka řada motivů, které stojí na počátku. Motivace je však dynamickým činitelem, který výrazně ovlivňuje fungování pěstounské péče a její úspěšnost. Motivy nezůstávají stejné, ale během pěstounství se vyvíjejí, nabírají jiné podoby, přidávají se další motivy. Motivaci pro přijetí dítěte a následné rozhodnutí ovlivňují u pěstounů různé faktory, které uvádíme dále. Při prvním kódování v rámci kategorie motivace jsme vycházeli z jednotlivých typů motivů dle Škoviera (2007) – altruistický, profesionální, emocionální, nenaplněné rodičovství, rodinný, smysl života, životní náplň, ekonomické zabezpečení, záchranář jím uvedené typy motivace jsme určili jako jednotlivé podkategorie. Při následné analýze jsme dospěli k závěru, že je vhodné některé podkategorie přejmenovat a doplnit o nové, tak aby lépe odpovídaly nám zjištěným údajům. Motiv „rodinný“ jsme tedy přejmenovali na motiv „sourozence pro děti“. Z motivu „smysl života, životní náplň“ jsme vyčlenili samostatnou podkategorii „volné hnízdo, volná kapacita“, protože nám tato motivace přijde určitým způsobem specifická. Vzhledem k odpovědím, které se nám

objevovali při rozhovorech jsme také přidali motivaci „mít velkou rodinu“, „impulz od jiného člověka“ a „impulz médií“, které byly také výrazné a zasloužily si samostatné podkategorie.

Námi zjištěné motivy, které vedou k pěstounství a dále ho pomáhají udržovat jsou:

- **Smysl života, životní naplnění.**
- **Mít velkou rodinu.**
- **Altruistická motivace.**
- **Nenaplněné rodičovství**
- **Záchranářská motivace.**
- **„Impulz zvenčí“**
- **Profesionální motivace.**
- **Prázdné hnízdo, volná kapacita.**
- **Sourozence pro děti.**
- **Emocionální motivace.**
- **Ekonomické zabezpečení.**
- **Jiná motivace.**
- **Sekundární motivace vzniklá v průběhu pěstounského vztahu.**

Smysl života, životní náplň

Právě pomáhání druhému člověku, v našem případě dítěti, které nemá vlastní rodinu, vnímají často pěstouni jako výzvu a úkol, jako smysluplné poslání.

Téměř ve všech rozhovorech uvádějí pěstouni, že v pěstounství spatřovali a spatřují smysl života, životní cestu, určité naplnění, někdy to nazývají i osudem.

„Je to pro mě smysl života, životní cesta.“

„Naplnuje mě to pocitem, že dělám něco, co má smysl, život má někam směřovat.“

„Životní cesta, osud, mám to prostě dělat.“

„Je to náplň mého života, že mám smysl - chci někomu pomoci a ukázat mu, jaký ten život je.“

V konkrétnější podobě je to naplnění, že pomáhají dítěti, poskytují mu vztah, zázemí, starají se o něj. V těchto výpovědích sledujeme i altruistickou motivaci.

„Naplněvalo mě to, má to smysl, byl vidět vztah, že to je strašně důležitý, když jsem si představila, co by bylo z dětí, v ústavech je dětí spousta.“

„...smysl života, dát jim rodinu, starat se o ně, můj život se tak měl ubírat.“

„Vždycky jsem si říkal, že jsem tady něco platný, že mě to baví, že v tom vidím smysl života, byl jsem s tím rád, že se dokážeme rozdělit o to, co máme a starat se o děti“

„Smysluplné poskytnutí vztahu, zázemí. Je to služba pro dítě, jsem tam pěstoun pro dítě a ne aby dítě naplňovalo mé potřeby, protože občas dáváš a nedostáváš.“

Tato motivace se objevila také v okamžiku bilancování a otázek, čím naplnit svůj život.

„Začal jsem se zabývat otázkou, čím naplnit svůj život.“

„Léta jsem dělala něco jiného, ale nenacházela jsem, co by mě bavilo, baví mě to, je to to, co bych mohla celý život dělat.“

„Moc mi lidi pomohli, vzpomněl jsem si, že za svůj život bych měl něco vracet, to mě nabudilo.“

Smysl života vnímají někteří pěstouni v naplňování víry.

„Uvěřil jsem v Boha - dávat bližnímu by se mělo odrazit v životě, jinak by byla víra mrtvá.“

„Když jsem uvěřila, tak jsem hledala nějakou službu Bohu.“

Pomáhání druhým lze pojímat také jako určitý znak zralosti.

„Je to určitý pocit zodpovědnosti, nežít jen pro sebe, je to součást sociální zralosti, že nedělám pořád jen něco pro sebe.“

Naplňuje to do budoucna, jaké udělaly děti pokroky, co pěstouni dokázali. V této podobě je to na jednu stranu smysluplné poslání, ale také sekundární motivace vznikající během vztahu s dítětem, jak vysvětlujeme níže.

„Je to naplnění, nabíjí to, že nepůjdou do kriminálu, že nedělají trestnou činnost. Jsou sebevědomí a hrdí na to, co umí. Našli jsme jim identitu.“

„Naplňuje a obohacuje mě to emočně, baví mě práce s dětmi, protože dokáží dobíjet, jsou živly, člověk nemá čas vedle nich stárnout.“

Velmi důležité během celého pěstounství je také neztratit tuto původní motivaci, že to co pěstouni poskytují, má smysl nejen pro ně, ale i pro dítě.

„Je důležité neztratit víru, že to má smysl.“

„Aby se smysl projevil, že dokáží v životě obstát, postavit se na vlastní nohy.“

Mít velkou rodinu

Tomuto druhu motivace často předcházely zkušenosti z primární rodiny, kdy se pěstouni zmiňují o tom, že jsou z více dětí a měli dobré rodiče. V našem vzorku jsou 4 muži ze 7, kteří vysloveně zmiňují, že pocházejí z početné rodiny.

„Jsem ze 6 dětí.“

„Za svobodna jsem už o tom přemýšlel, jsem z pěti dětí, nebál jsem se velké rodiny, měl jsem výborné rodiče“.

Pěstouni uváděli své představy, přání a sny o početnější rodině.

"Chtěl jsem velkou rodinu."

„Měla jsem pouze představu velké rodiny, chci mít někoho dalšího pod křídly."

„Splnil se mi sen o velké rodině.“

Když našli svého partnera, tak se společně rozhodli mít hodně dětí.

"Ještě za svobodna jsme chtěli hodně dětí."

„Vstupovali do manželství s tím, že bychom chtěli velkou pěstounskou rodinu, byli jsme rozhodnutí, že chceme hodně dětí postupně a rychle po sobě“.

Motivace mít hodně dětí se objevuje také v kombinaci s altruistickou motivací.

"Chtěl jsem dát otevřenou velkou rodinu dětem, které nemohou mít vlastní rodinu."

Altruistická motivace

V motivaci pěstounů lze často postřehnout určitý altruistický náboj. Většinou se jedná o pěstouny, kteří už vlastní děti mají a jejich rodičovská potřeba by tedy mohla být uspokojena. V některých výpovědích můžeme sledovat i dříve uvedenou motivaci „smysl života, životní naplnění.“

Objevuje se altruistická tendence někomu pomoci, konat dobro.

"Chtěl jsem někomu pomoci, to tam funguje, s tím jsem do toho šel, cítím se dobře, že mohu někomu pomoci."

"Udělat dobro pro něco."

„Náplň mého života, že mám smysl - chci někomu pomoci a ukázat mu, jaký ten život je."

Konkrétněji se jedná o altruistickou tendenci pomoci dětem, poskytnout jim rodinu.

„Tak jsme si s ženou řekli, že bychom mohli pomoci dětem, že to zkusíme."

"Byla to jedna z možností-bud' pěstounka nebo práce s týranými dětmi, v děčáku, pastáku."

„Vtáhlo mě to, bylo mi to blízké myšlenka přijmout dítě."

"Chtěl jsem dát otevřenou velkou rodinu dětem, které nemohou mít vlastní rodinu, nabídnout jim potenciál vlastní rodiny."

"Vždycky jsem si říkal, že jsem tady něco platný, že mě to baví, že v tom vidím smysl života, byl jsem s tím rád, že se dokážeme rozdělit o to, co máme a starat se o děti."

Může se také jednat o určitý životní styl, že by to tak mělo být.

„....., bylo to samo sebou, věděli jsme hned, že chceme pěstounku a ne adopci."

„Brala jsem to, že by to tak mělo bejt, postarat se o dítě o které se nemohou starat. Měla jsem furt děti kolem sebe, nevnímala jsem, že by to mohla být nějaká změna.“

„Rozhodli jsme se, že to prostě budeme dělat.“

Altruistická motivace se může pojit také se zidealizovanou představou, jak bude pěstounská péče probíhat.

"Cítil jsem to jako pohodu, dostanem dítě, budem se o něj starat, viděl jsem to u bratra."

"Na začátku byl ten idealismus, že když je budu mít ráda, vysvětlím jim to, tak to půjde."

Nenaplněné rodičovství

Častým motivem je bezdětnost, kdy pěstouni chtěli mít děti, ale žádné vlastní dítě neměli.

"Nemohli jsme mít vlastní."

"Chtěli jsme mít děti, kompenzuju si to, že nemůžu mít vlastní děti."

"...uspokojení mateřských citů."

Druhou podskupinou této motivace jsou páry, kdy alespoň jeden z páru vlastní dítě má, ale spolu s novým partnerem chtěli společné vlastní dítě a nebo alespoň společně vychovat dítě.

„Když jsme se s J. našly, tak jsme chtěli dítě, ale nešlo to, chtěli jsme spolu vychovat dítě."

„Manžel neměl žádné děti, k vnučce se choval pěkně, asi před 11lety jsem o tom začala uvažovat, tak jsem se manžela zeptala, zda by chtěl děti.“

".....krátce po seznámení, chtěli jsme mít rodinu...."

Většina pěstounů u kterých je motivací nenaplněné rodičovství, chtěli dát původně žádost o adopci.

„Původně jsme chtěli dát žádost o adopci, ale sousedi ji měli podanou 8 let, tak jsme se rozhodli pro pěstounskou péči.“

"Zvažovali jsme pěstounskou péči a nebo osvojení, napadlo mě dát obě žádosti."

V jednom případě jsme se setkali i s popíráním institutu pěstounství jako takového, kdy pěstouni nerozlišují rodičovství a pěstounství. Jedním důvodem může být vlastní bezdětnost, ale také plno jiných skrytých skutečností s kterými je potřeba citlivě pracovat.

"Není to pěstounství, беру to jako máma a táta, jsme pro ně pravá máma a táta, kteří se starají. Já je беру jako svoje, vše děláme pro děti, my pro ně uděláme maximum."

Záchranářská motivace

Často se jedná o určitý „spasitelský“ motiv, zachránit někoho, udělat dobrý skutek.

"O náhradce jsem přemýšlela už v prvním manželství, měla jsem představu, že bych chtěla vytáhnout dítě z děcáku, nabídnout mu rodinu."

"Bylo mi jich líto, měla jsem potřebu jim pomoci, měla jsem o ně starost."

"Tenkrát mi to přišlo skvělý, vezmu si dítě, udělám dobrý skutek."

Tento motiv může také nabírat konkrétnější podobu jako pomoci dítěti, které prostě nemá šanci na umístění do rodiny.

„Když jsme měli pouze jedno dítě, nebyl to úplně vyplněný čas, uspokojení bylo, ale chtěla jsem ještě pomoci dítěti, které nemá šanci dostat se do rodiny, měla jsem potřebu vzít někoho, komu pomůžu.“

„Chtěli jsme dítě, které je na tom nejhorší, které si nikdo nevezme.“

Velkou motivační sílu má také představa, kde by dítě bylo, kdyby nebylo v pěstounské rodině, ale stále v dětském domově.

„... je strašně důležitý, když jsem si představila, co by bylo z dětí, v ústavech je dětí spousta.“

"Kdyby bylo dítě v DD, tak kde by tak mohlo být.“

Můžeme se i setkat s názorem, že není potřeba přivádět na svět děti, když je tolik dětí, které jsou v ústavech a potřebují rodinu.

"Je hrůza přivádět na svět děti, když je tolik bezprizorních, je to pro mě prostě hotová věc."

Impuls od jiného člověka

Často tento impuls vychází od partnera/partnerky.

„Začal jsem chodit s M., padli jsme si do noty, padlo jasné rozhodnutí vzít si děti z děcáku.“

"S budoucím manželem jsme zjistili, že oba o tom uvažujeme.“

„Přišla s tím manželka, která měla potřebu, tak díky tomu jsem se nad tím zamyslel.“

„Názor ženy je "proč bych měla rodit další děti".“

Motivací může být také setkání se s jiným pěstounem, který nás osloví.

„...potkal jsem se tam s pěstounem.“

„Měli jsme kontakt s pěstouny, oslovovalo nás to.“

"Vzor u jiných pěstounů a to nás nadchlo.“

Profesionální motivace

Do této podkategorie zařazujeme motivy, které určitým způsobem naznačují profesionalitu pěstounů. V první řadě, pokud pěstouni uvádějí, že to vnímají jako profesi, že je nutné se vzdělávat, mít zkušenosti a znalosti.

„Je to profesionální, realizuji se v tom profesně, speciální pedagogiku uplatňuji maximálně, děti potřebují speciální přístup.“

"Beru to jako profesi, zábavu.“

„Všechny znalosti a zkušenosti zde uplatňuji.“

Pokud zdůrazňují, že je to služba pro dítě, ne pro uspokojování jejich potřeb, např. rodičovství.

"Supluješ nefungující rodinu a dáváš dětem to, co jim nemůže dát bio rodina."

"V případě řady dětí je to zažít rodinu, pro děti starší, "problémový", romský." "Je to výrazně důležitější, ať to dopadne jakkoli, tak to dítě dostane něco, co mu ústav nedá, bude mít v sobě vzpomínky, zažije výlučný vztah."

„Je to služba pro dítě, jsem tam pěstoun pro dítě a ne aby dítě naplňovalo mé potřeby, protože občas dáváš a nedostáváš.“

Prázdné hnízdo, volná kapacita

Jedná se o motivy spojená se syndromem prázdného hnízda, kdy vlastní děti odrostly a pěstouni se cítí sami a nebo vnímají, že mají volnou kapacitu k výchově dalších dětí.

"Vyloženě jsme chtěli pěstounskou péči, "problém prázdného hnízda".

"V roce 2000 děti nastoupily na SŠ a my máme volnou kapacitu, máme volné srdce, tak jsme si s ženou řekli, že bychom mohli pomoci dětem, že to zkusíme."

„...že budu pěstoun, vše se spojovalo, že budem sami, až děti odejdou, zdálo se mi prázdně.“ "Udělat dobro pro něco a sami sobě vyplnit čas, až tu děti nebudou."

O uvolnění kapacity mluví také pěstouni, kterým vlastní děti povyroستli, ale v tom směru, že už nevyžadují tolik péče, většinou je to u pěstounů, kteří s pěstounstvím počítali již před narozením vlastních dětí. Děti si v tomto případě mají podobného věku jako své vlastní.

„Když děti maličko povyroستli, tak se nám uvolnila kapacita.“

„Když mu byl 1 rok, tak jsme si podali žádost.“

Sourozence pro děti

Motivem je v tomto případě to, že chtějí sourozence pro své děti, aby nebyli jedináčci.

"Nechtěli jsme, aby zůstala sama.“

„...a z 50 procent bylo, že jsem chtěla pro V.(své dítě) sourozence.“

K vlastním dětem chtěli pěstounské, aby byla velká rodina, jak bylo uvedeno dříve v motivaci „Mít velkou rodinu“.

„Byli jsme rozhodnutí vzít si děti z děcáku až budeme mít vlastní.“

"Původní plán byl 2 děti svoje a pak pěstounské."

Emocionální motivace

Je tam důležité určité emocionální naplnění, pozitivní pocity, obohacení, citová vazba.

"Očekávala jsem, že nás bude hřát pocit."

"Když je prostředí dobrý a přijímající, tak dítě rozkvetne. Když vidíte, že děti jsou spokojené, když dají najevo, že nás mají rády, a to umí dát najevo dobře."

Emocionální motivace se následně hodně objevuje v motivaci sekundární.

Ekonomické zabezpečení

Na jednu stranu, když k dětem nabízejí bydlení, určité finanční zabezpečení

„...a nabízejí k tomu sociální bydlení."

Na druhou stranu, když je člověk materiálně a finančně zajištěn, tak má potřebu dávat.

„Měli jsme ohromný barák a neměli děti.“

Impulz z médií

Impulz z rádia, televize, novin. V těchto případech se už ale jednalo „o poslední kapku“ před rozhodnutím k pěstounství, kdy už pěstouni o pěstounství v minulosti přemýšleli.

"V rádiu jsem slyšela pořad, kde jsem se dozvěděla, že i osamělý rodič si může vzít dítě, už to asi bylo v podvědomí, protože mě to hned trklo, oslovilo mě to, bilancování, cos udělala, co bys mohla, změny- to bylo tak z 50ti procent."

„Viděl jsem pořad v televizi o megavelké rodině, ukazovali tam fotku a postupně, jak přibývaly děti-to mě oslovilo."

"Našli jsme inzerát s dětma."

Sekundární motivace vzniká v průběhu pěstounského vztahu

Všechny předchozí uvedené typy motivací stály většinou na počátku úvah o pěstounské péči, byly těmi prvními motivy, které pěstouny v současné době během rozhovorů napadaly. Sekundární motivací chápeme tu motivaci, která se vytvořila až následně během pěstounského vztahu s dítětem, je to to, co se přiřazuje k původní motivaci, co pěstouny

posiluje v tom, že udělali dobře, že jejich snaha má smysl, že si vezmou další dítě do pěstounské péče. Sekundární motivace se překrývají s dále uvedenými zdroji podpory.

Velmi důležitý je počátek vztahu pěstoun-dítě. Protože se jedná o období dosti náročné, jak jsme uvedli v literárně přehledové části, je i zde nutné hledat podporující motivaci.

"První pohled byl strašně kladný, to je správný, mám ověřený, že to tak je."

"Překvapilo nás, jak si k nám našly vztah, hned nám začaly říkat mami, tati."

"Když cítíš to první přijetí dítěte, že to tam klaplo, že to dítě má rádo přímo tebe."

Za nejvíce důležité považujeme emocionální prožívání, jak to pozitivně vnímají pěstouni, co jim to také dává, že jim pěstounství uspokojuje určité potřeby, to jim dává sílu pokračovat a přijímat další děti do pěstounské péče.

„Naplňuje a obohacuje mě to emočně, baví mě práce s dětmi, protože dokáží dobíjet, jsou živly, člověk nemá čas vedle nich stárnout."

"Splnil se mi sen o velké rodině, pocit naplnění. V okamžiku, kdy se navázaly vztahy, tak to děti začaly vracet a začaly dávat spoustu příjemností a energie. Možnost znovu se na svět dívat dětskýma očima. Mohu dělat spoustu věcí, užívat si mládí, omládla jsem o nové zážitky."

"Je to krásný, hezký, učí tě poznat sebe sama, mít radost z každého hezkého okamžiku."

"Užívám si dalšího mateřství, je prima mít tolik dětí, vidět jejich pokroky, vidět rozdíl, kde byly a kde jsou dnes, vidím v tom smysl. Pěstounství mi rozšířilo obzory, umožnilo mi setkat se se spoustou úžasných lidí."

"Prohloubilo to náš vztah s manželkou."

Sekundární motivace nejčastěji vychází od samotného dítěte.

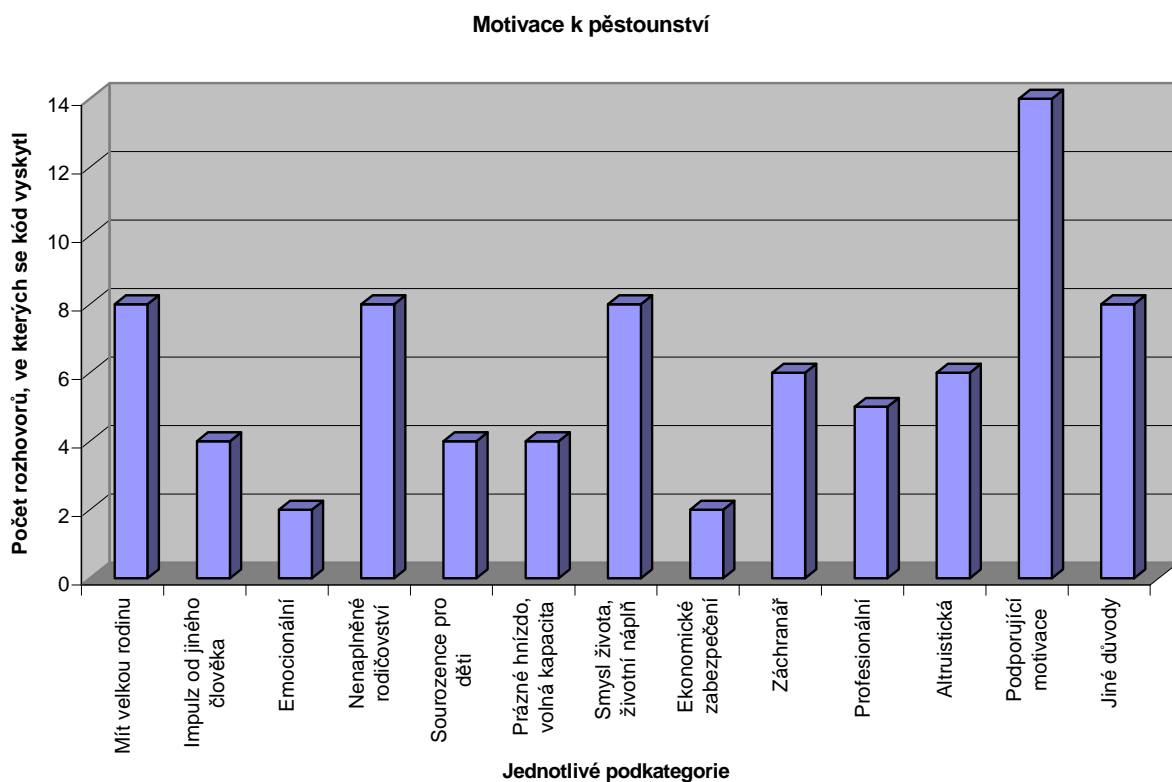
"Měla jsem dobrý pocit z toho, že k nám A.skutečně chtěla, pomáhala nám, chtěla se začlenit, viděla jsem, že je spokojená, že to dopadlo, chtěla jsem dát domov dítěti, které o to stojí."

„Když vidíš, že jsou děcka spokojení, v pohodě, když jsme stmelená rodina. Když víš, že děti vědí, že tady mají ten domov, zázemí, že se sem vrátí, že je tu určitá citová vazba, že o nás stojí."

"Většinou se chytanou a umí lásku opětovat, umí v tom chodit, uzmout pro sebe to nejlepší, je v nich určitá živočišnost, pud sebezáchovy."

"Když po krůčcích vidíš, že se něco zlepšuje, když ses propracovala k tomu, že z nich něco dostaneš, že se například přiznává ke lži." "Když s dětmi vyrazíš a bylo to stádečko a teď už jsou trochu způsobilí, vidíš pokroky a to nabíjí."

"Všechny okamžiky, když cítím blízkost, že jsme rádi spolu. Když vidím pokrok, který udělaly.

Graf č. 1 Výskyt kategorie „Motivace k pěstounství“ v jednotlivých rozhovorech

6.2 Přínosy pěstounství

Při zpracování této kategorie jsme se přidrželi Matějčkova pojetí základních psychických potřeb. Rozdělili jsme kategorii pěstounství na jednotlivé podkategorie podle toho, jaké potřeby dítě pěstounům naplňuje. Podrobněji je toto členění rozepsáno v podkapitole Pěstoun a jeho potřeby (s.19).

Základní psychické potřeby a jednotlivé podkategorie tedy jsou:

- **Stimulace.**
- **Smysluplný svět (učení), sebepoznání.**
- **Životní jistota, citové vztahy.**
- **Identita, společenská hodnota.**
- **Otevřená budoucnost.**

Jednotlivé odpovědi vypovídají o konkrétních přínosech, které pěstouni díky pěstounství získávají. Jedná se tedy o to, jaké jejich potřeby pěstounské dítě saturuje.

Stimulace

Dítě poskytuje náhradním rodičům plno nových podnětů a zážitků, někteří dokonce uvádějí, že se cítí mladší, že nemají čas vedle dětí stárnout.

„Mohu dělat spoustu věcí, užívat si mládí, omládla jsem, mám s nimi plno nových zážitků.“

"Je živo, je co dělat."

„Společně strávené chvíle kdekoli, sdílení společných chvil.“

"Nedávají nám čas nudit se, je to vtipný, ultlý."

".....dělat něco kreativního, zajímavého a zároveň někomu pomoci."

Pěstouni díky dětem poznávají něco nového, zároveň očekávají plno nových podnětů s dítětem a nevědí, co se bude přesně dít.

"Baví mě poznávání dětí a problematiky.“

"Jsou pestrý v projevech, člověk se na tom učí."

„Drobné radosti z toho, co jsem dřív pokládala za samozřejmost, co člověk čekal, tak nebylo, měla jsem radost z každé drobnosti objevování dítěte, z toho doprovázení.“

„Nevíš, co se bude dít.“

Pěstouni výchovně působí na dítě, ale zároveň dítě působí na ně a tím je také vychovává, získává plno nových zkušeností a tím se stává zralejším.

"Člověk se vyvíjí k lepšímu, vychovává vás to taky."

Smysluplný svět (učení), sebepoznání

Pomoci dítěti je pro pěstouny naplněním životního smyslu. Smyslem života je pomáhat dětem, starat se o ně, dát jim rodinu.

"Smysl života, dát jim rodinu, starat se o ně, můj život se tak měl ubírat, uspokojuje mě, když je nás u stolu víc.“

"Bylo to nádherný a krásný období, kdybych je neměla, tak bych zakrňovala, jsou pro mě smysl života, můj život se tak měl ubírat."

"Smysl života, že můžeš s nimi někam jít, jet, začali nám pomáhat", "necítím se na 50, ale myšlenkově o polovinu míň."

"Vždycky jsem si říkal, že jsem tady něco platný, že mě to baví, že v tom vidím smysl života, byl jsem s tím rád, že se dokážeme rozdělit o to, co máme a starat se o děti."

„Náplň mého života, že mám smysl - chci někomu pomoci a ukázat mu, jaký ten život je.“

"Je to pro mě smysl života, životní cesta. Je to profesionální, realizuji se v tom profesně, speciální pedagogiku uplatňuji maximálně, děti potřebují speciální přístup."

„Pocit, jak když se ti dítě narodí a přivedeš si jej domů přes práh". "Je to náplň života, mám ráda děti. “

Pěstouni se realizují se v péči o děti, mají radost z jejich pokroků, z vybudovaného vztahu.

„Pomohla jsem jí, že má rodinu, pocit uspokojení z jejich pokroků a vytvořeného vztahu, že mě má ráda."

"Besídky jsou krásné, dobré výsledky, to člověka povzbudí."

"Když mají úspěch ve škole, například když z propadajícího jde na SŠ. Když z neurotického dítěte vyrůstá stabilnější a začíná se orientovat ve vztazích. Je prima mít tolik dětí, vidět jejich pokroky, vidět rozdíl, kde byly a kde jsou dnes, vidím v tom smysl."

Soužitím s dítětem se pěstoun stává zkušenějším, zralejším. Je to pro něj určitá forma sebezkušenosti, poznává více sebe sama, mění se jeho chování.

„Pěstounství mi rozšířilo obzory. Zjistila jsem, jak reaguji v krizových situacích, člověk funguje, i když si myslí, že už nemůže. Naučila jsem se toleranci, nereagovat rychle na nějaký zážitek, spíš si to promyslet, nemusí to znamenat to, co to je.“

"Je to obrovská sebezkušenost, jak se člověk chová, když je vyčerpaný a má strach. Sáhneš si na své možnosti a limity. Sebezkušenost, osobnostní rozvoj, hodně se učím. Že jsou děti šťastné a spokojené, to mě naplňuje. Vidím, že to smysl má."

„Člověk má své limity, vyrůstala jsem jako člověk orientovaný na výkon, ale to v pěstounské péči není možné, naučila jsem se užívat si současnost, i děti tak žijou, užívat si teď a tady. Mám jinak postavený žebříček hodnot, nepozoruji, kde mě píchne, nemám problémy s usínáním. Je to naplnění života, vrstevnice jsou furt unavený a utahaný, teďka mám pocit, že mám práci, která mě baví."

Životní jistota, citové vztahy

Dítě poskytuje výlučný emocionální vztah. Tento vztah je pro pěstouny i významným zdrojem energie.

„V okamžiku, kdy se navázaly vztahy, tak to děti začaly vracet a začaly dávat spoustu příjemností a energie. Možnost znovu se na svět dívat dětskýma očima.“

„Překvapilo nás, jak si k nám našli vztah, hned nám začali říkat mami, tati.“

„Rozvíjení vztahu, když chytla za ruku, chtěla přecházet, začala mě zvát k sobě. Vytváření vztahu, je to milý, i vztah bio dcery a V, pomohla jsem jí, že má rodinu, pocit uspokojení z jejích pokroků a vytvořeného vztahu, že mě má ráda. Přišli jsme někam a ona řekla "to je moje maminka, já mám taky maminku“.

"Když víš, že děti vědí, že tady mají ten domov, zázemí, že se sem vrátí, že je tu určitá citová vazba, že o nás stojí."

S dítětem pěstouni zažívají pozitivní emocionální prožitky.

„Bylo to pozitivní, cítila jsem nadšení, že děti jdou s námi.“

"Hřejivý pocit, že jsou ti vděčný, dají ti najevo, žeš pro ně něco udělala a ty máš z toho radost."

„Umí "lásku" opřítovat."

„Naplňuje a obohacuje mě to emočně.“

Pro pěstouny je důležité vidět, že jsou děti spokojené, že mají společné rodinné zážitky, které jsou pro všechny příjemné.

„Vidět, že jsou děti spokojené, že to funguje a že jsme stmelená rodina.“

„Když po náročný situaci se uvolní a rozbřečí se a ty ho vezmeš do náruče a je to o tom vztahu a dopadne to do sebe. Když je dítě spokojené. Mnoho drobných zážitků, kdy je nám dobře. Děláš výživnou půdu pro to, aby se tam to dítě mělo dobře, abychom mohli spokojeně růst."

"Když je prostředí dobrý a přijímající, tak dítě rozkvetne. Když vidíte, že děti jsou spokojené, když dají najevo, že nás mají rády, a to umí dát najevo dobře."

..

Ve 4 případech pěstouni uvedli, že přijetí dítěte zlepšilo jejich vztah s partnerem, spojilo je to víc, lépe se poznali.

„Prohloubilo to náš vztah s manželem. Co by s námi bylo, kdybychom je neměli, poznali jsme se víc."

"Jsou i lepší vztahy mezi náma, děti jsou jak katalyzátor.“

1 pěstounka také uvádí, že je ráda, že svým biologickým dětem umožnila zažít pěstounství.

„Jsem ráda, že jsem to svým biologickým dětem poskytla do života.“

Identita, společenská hodnota

Mít děti je určitá společenská hodnota.

"Mám děti a jsem vděčná, že jsem doma s dětma."

"Užívám si dalšího mateřství."

„Být náhradním rodičem dětem, které jsme si vzali."

Rozšiřuje se tím i okruh známých, lidí s kterými si mohou pěstouni povídat, sdílet své zážitky.

„Umožnilo mi setkat se se spoustou úžasných lidí."

"Je to určitý pocit zodpovědnosti, nežít jen pro sebe, je to součást sociální zralosti, že nedělám pořád jen něco pro sebe."

Otevřená budoucnost

Pěstouni poskytují přijatým dětem výlučný vztah, nějakou dobu je vychovávají, doprovázejí, a to se u dětí do budoucna projeví.

"V případě řady dětí je to zažít rodinu, pro děti starší, "problémový", romský. Je to výrazně důležitější, ať to dopadne jakkoli, tak to dítě dostane něco, co mu ústav nedá, bude mít v sobě vzpomínky, zažije výlučný vztah."

"Když se mezi dětmi vytvoří vztah. Je to pěkný, když se to náhodou povede, vidět, jak se ty děti vyvíjejí."

"Vyrovnat se i s tím, že to nemusí dopadnout a není to zbytečný, je důležitější, co do toho člověk dá než to, co oni zvládnou, že to je mimo mé možnosti."

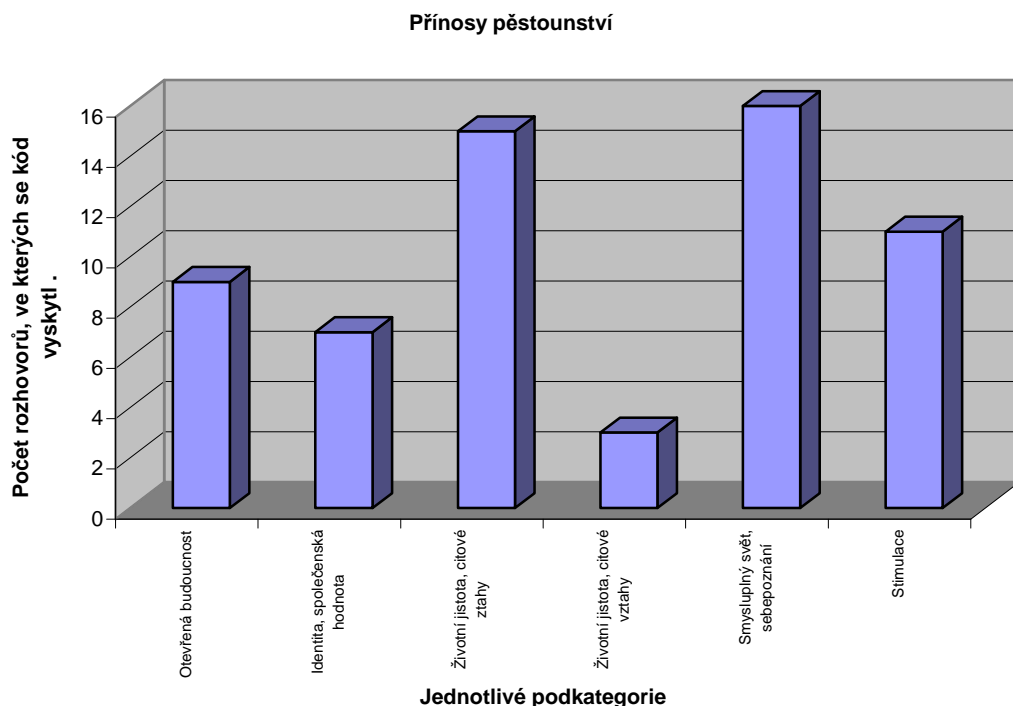
"Člověk má pocit, že nežije zbytečně, že i když se to nedaří, tak jsem udělala, co jsem mohla, že to má smysl."

Pěstouny posiluje to, když vidí, kam se děti s jejich pomocí dostaly, jaké dělají pokroky, že to má určitý vývoj i do budoucna.

„Je prima mít tolik dětí, vidět jejich pokroky, vidět rozdíl, kde byly a kde jsou dnes.“

„Naplňuje mě to, ale je to pro dítě, ne pro mě. Je mi příjemný mít pocit, kam se díky nám dostali.“

"Když vidím za nějakou dobu, že si to dítě na to hezké vzpomene."

Graf č.2 Výskyt kategorie „Přínosy pěstounství“ v rozhovorech

6.3 Příčiny problémů

Dítě jako zdroj problémů

Samotné dítě bývá příčinou problémů. Příčiny jsou nejrůznější, a to díky tomu, že má jinou minulost, nevyrůstalo s pěstouny, a chová se jinak než předpokládají.

„Do určitého okamžiku nemáte stejnou minulost , a to působí problémy ve výchově, nevíš, jak se zachová.“

„V prvních dnech mě překvapilo, že se nemůžeme vzájemně domluvit, že máme komunikační problémy. V některých situacích se chovají jinak než předpokládáte.“

„ Vyrovnat se s tím, že to není podle představ, které člověk měl. Že vše jde pomaleji. Tápeš, musíš odhadnout a přemejšlet, co tam kdy bylo, s čím se dítě setkalo, jako když si vezmeš psa z útulku, neznáš minulost. “

Pro pěstouny představují děti nečekanou zátěž, až takovou většinou nečekali. Také často neměli představu, jaké děti jdou do pěstounské péče a s jakými problémy se tak mohou u nich setkat.

„Nevěděla jsem, jaký to bude záběr, jak to rozbourá rodinu, když máš vlastní děti, že se nejdříve hodí návštěvy.“

"Překvapí tě problémy, co děcka až dokážou, kam až mohou zajít."

"Člověk nevěděl, jaké děti jdou do pěstounky a co z toho může být, to jsem si neuvědomoval."

U dětí v pěstounské péči se vyskytují specifické problémy. Většinou souvisí s prožitou psychickou deprivací, s různými formami poruch učení a chování. Samostatným obdobím problémů je puberta. Jednotlivé projevy uvádíme v následujících výpovědích.

"Otázka ADHD, ve škole mají specifické potřeby, puberta-nekontrolovatelný, krádeže a jak je vyřešit při kontaktu s ostatními, jsou povrchní co se týče vztahu"ted' a tady, co je nejjednodušší, tady chci být."

"Že se neudrží, absolutní neposlušnost, neovladatelnost, neuvěřitelný bordel."

„Vzdor, fobie z knoflíků a provázků, odmítání učení, útky, žárlivost na mladší děti."

„Hodně si říkají o pozornost. Zvykal si dlouho, byl opatrný, přimklul se hodně k manželovi. Bylo to hodně vláčné dítě, nekomunikativní."

"Věčné nedodržování pravidel, lhaní a kradení, sexuální obtěžování holek v rodině. Děti vzájemně rivalizovali, chtěli pro sebe urvat co nejvíc."

"Měly šílené agresivní afekty, startovali i bez záminky. Neuměla ovládat své emoce, nosila si problémy domů, řešila tak přetlaky, po zklamání."medikace, "domácí krádeže a podvody, naprosto nesmyslné, šílená opozice vzdor, infantilní vymyšlení, prostě používala vše to, co dřív fungovalo."

"Stresové blinkání 3x týdně, kdy neuměla vyjádřit své emoce."

"Je to riziková skupina, mají podkopané sebevědomí, jsou manipulovatelný, nevěří si, myslí si, že selhávají, projevuje se tak obava, že budou vrácení, podkopaná důvěra v sebe je bude zrazovat, problémy si promítají do vztahů, mají problémy v orientaci ve vztazích."

„Panické reakce, hroucení, neadekvátní reakce, dramaticky prožívají opuštění, otázka přidružených handicapů, opoždění v praktických věcech, riziko nadělání dluhů."

"Každou chvíli člověka překvapí, co dokáží zničit a udělat."

„Měli jsme strach, že bude boj a je to jinak, každý chce pro sebe rodiče urvat, všichni mají pocit, že se o druhé staráme víc."

"...sebeпоškozování, ničení všeho všem."

"Náročné bylo vyrovnat se s jeho apatií, nevěděli jsme, čím ho motivovat, vše naprosto ignoroval. Vztek a ničení věcí, dysfázie, neustálé ječení."

"Problém je v tom, že se cítí jako bílá."

„Poruchy chování, citový vývoj, citová plochost, hysteričnost. Nesmí se srovnávat s ostatními dětmi v rodině, okolí a jiných rodin."

„Při výchově pěstounského dítěte je důležité dohánění, je potřeba, aby si vše odžilo.“

Nepřijetí ze strany rodiny

Přijetí širší rodinou se odráží na následném fungování pěstounské rodiny.

Nejčastěji se objevuje nepřijetí matkou, a to častěji matkou pěstounky.

„Matka to vnímala špatně, měla s tím špatnou zkušenost.“

"Moje matka nepřijala děti, pouze prvorozeného vlastního syna."

"Manželova mamka to nakonec vzala, že je chudáček."

Někdy uvádějí nepřijetí celé rodiny.

"Rodina mi to nikdy neodpustila, vztahy se strašně divně vyvíjely."

"Rodiče jsou rasisti, stará Sparta, hodit děti lvům."

V jednom případě nepřijal dospělý biologický syn pěstounství rodičů a pěstounské děti.

„.....dcera to přijala, syn ne."

Rodiny mají problémy především s přijetím romského dítěte. Pěstouni zároveň uvádějí, že měli i strach, jak rodiče romství dítěte přijmou.

„Narazili jsme u mamky s tím, že jsme si chtěli vzít romské dítě a pak také negativně působila na ostatní, ale nakonec to respektuje"

"Žena měla strach z mamky, jak vezme romské dítě, ale otec říkal "o co jde, je to dítě jako každý jiný". "

"Romské dítě nesla huť mamka manželky."

Širší sociální okolí jako zdroj problémů

Pěstouni se setkávají s negativními reakcemi lidí ve svém okolí, s jejich nepochopením a nepřijetím.

„V práci mi říkali, ať to nedělám, cítil jsem odstup ostatních."

"Okolí, veřejnost to nechápe a není v mých silách, abych s tím něco udělala a štve mě to."

"Proč si chcete takhle komplikovat život, proč jste se tak zahrabali. Vzbuzujeme pozornost už tím, že vyjdeme."

„Lidi nás nepřijali. Nikdo nedokázal pochopit, že si můžu vzít cizí dítě. Že to děláme kvůli penězům, Nechápou to, že jsme si prý zničili život, že nás prej jednou stejně zabijou nebo okradou."

Pěstouni vnímají, že společnost je neinformovaná a nedokáže tak docenit institut pěstounství.

„Společnost nemá informace o pěstounství, někteří vnímají pěstounství negativně."

„Společnost pěstouny vnímá něco jako "vzali jste si děti, tak se prostě starejte, ale nic nechtějte, my máme taky děti a nikdo nám nic nedá“. Není podpora, nevědomí, nezasvěcení společnosti, co je náplní a posláním pěstounství, není osvěta, neví se nic o dětech a jejich nárocích, co je pěstounská péče."

"Kupujem hotové zboží, lidé nás vnímají ne moc dobře, závistivě, neuvědomují si, že v ústavu stojí dítě 10x tolik."

Někteří pěstouni se cítí vyčlenění ze společnosti.

„Někdy si připadám jak exot, když poslouchám vrstevnice, nemám si s nimi co říct, je to vzájemné."

"Nevím, podle mě to lidi nechápu, myslí si, že to děláme pro peníze, že jsme náboženští fanatici. Jsme mišuge- prostě jiní. Myslí si, že se o děti nestaráme."

„Někdo nás furt vnímá jako blázny. "

Pěstouni někdy mají také strach z přijetí okolím, a to nejčastěji pokud si vezmou postižené dítě a nebo dítě jiného etnika.

„Měla jsem strach z přijetí okolím, že bych ho nebyla schopna uchránit. "

Praktické okolnosti související s pěstounstvím

Příčinou problémů mohou být také nejružnější praktické okolnosti související s pěstounstvím. Pěstouni neví, na jaké dávky mají nárok, nemají finanční nebo materiální zabezpečení pro děti v okamžiku jejich přijetí.

" Vůbec jsem nevěděla prakticky do čeho jdu, např.dávky, to bych uvítala už při odborné přípravě. "

„Měli jsme jeden týden na přípravu domácnosti, když jsme se dozvěděli , že budou tři a v jakém věku."

„Obstarat domácnost pro 3 děti-oblečení, hračky. Dostali jsme se trochu do finančních problémů, byli jsme vděční za věcnou podporu. "

„Manželka ze dne na den rozvázala pracovní poměr, měla obstrukce se zařizováním mateřské."

Nedostatek sdílení informací

Především zpočátku pěstounství chyběly pěstounům kontakty s ostatními pěstouny, aby s nimi mohli sdílet zkušenosti, podělili se s nimi o problémy.

"Chyběl mi kontakt s ostatními pěstouny, že by člověk zjistil, jaké s tím mají zkušenosti a mohl se vypovídat."

"Snažila jsem se dopít, zda nejsou nějakí pěstouni kolem, ale sociálka nám řekla, že nám žádné kontakty dát nemůže."

Odborné služby jako příčina problémů

S neprofesionalitou se pěstouni setkali v ústavních zařízeních.

"...že má hloupý výraz, tak nám sestřičky nabízeli, ať si vezmem jiné dítě."

Pracovnice krajského úřadu svěřující děti do pěstounské péče, také občas z pohledu pěstounů s nimi manipulují, zkoušejí jejich trpělivost, nevyslyší jejich požadavků. Někdy je postup při zprostředkování pěstounské péče velmi zarážející a neprofesionální..

„Byl to případ pro sanaci, nechali jsme se zmanipulovat, chtěli jsme jedno dítě a mladší."

„Vnímáme to jako zkoušku od kraje, romské dítě jsme nechtěli, ale po zkušenostech s jinými pěstouny jsme s tím souhlasili. Kontaktovali nás, pozvali, jezdil k nám na víkendy a oni nám nedali šanci si to rozmyslet."

„Úředníci nám dělali naschvály."

Sociální pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí by měla být především partnerem a oporou pěstounů, ve většině případů tomu však není. Pěstouni k nim necítí důvěru, vnímají je spíše jako složku kontrolní než podporující, mají s nimi často konflikty.

„ S OSPODem mám negativní zkušenost, s důvěrou jsem tam šla a ztratila jsem ji."

„Chtěla bych to pochopit, jak to vnímají úřady, necítím od nich podporu. Pokaždý, když tam jdu, tak se cítím jako debil. Potřebovala bych od nich podporu a ocenění."

Problémem může také být to, že pěstounům není nabízena v dostatečné míře pomoc, a sami se o ni bojí říct, aby to odborníci nevnímali jako že selhali.

"Styděli jsme se, přišlo nám trapný říct si v té době o pomoc. Pomoc vyhledám, až když vyčerpám vše, co můžu."

Biologická rodina dítěte jako zdroj problémů

Kontakt s biologickou rodinou je pro většinu pěstounů obávaným tématem pěstounské péče.

„Nevěděli jsme si rady, když krátce po tom, co přišel L., tak se ozvala jeho biologická matka. Obrátila jsem se na úřad, občas se objeví."

"Kontakt s biorodinou je pro nás náročný, dodnes je to samá podpásovka."

„Biorodina, že to není, tak bude těžké, až to budou hledat, stejně to budou chtít."

Někteří mají obavu spíše z kontaktu pěstounských dětí se svou biologickou rodinou v budoucnosti, zda se děti nenechají lehce zmanipulovat a zvládnou pochopit realitu.

„Myslím, že budou mít problémy se svou biologickou rodinou, která slibuje, že se o ně postará, ale dávají jim jen plané naděje.“

„V pubertě si idealizuje tatínka, je to otázka pochopení reality, jací rodiče skutečně jsou. Je potřeba je sebrat z těch piedestalů a dětských ideálů, aby je rodiče nezneužívali.“

„Problematickejší pro ně bude vztah s bio rodinou, lehce podlehnou lidem. Nechá se zneužít i vyhecovat, je důležité, aby potkal dobré lidi. Má nízké sebevědomí, komplexy méněcennosti, že o něj v bio rodině nestojí. Má negativní vzor ve starším bráchovi.“

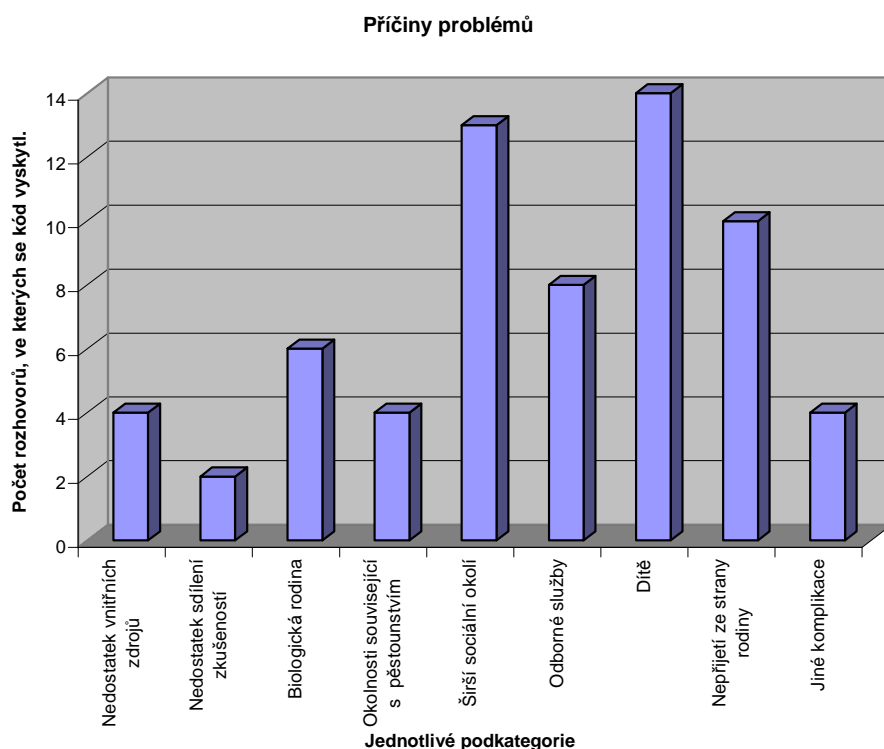
Nedostatek vnitřních zdrojů

Pěstounství je velmi náročné poslání, pěstouni mohou být často na pokraji svých sil, žijí pod neustálým tlakem, zažívají stres. Je potřeba, aby mohli čerpat i z vlastních zdrojů opory, čerpat sílu ze sebe sama.

„Je těžké najít v sobě ještě sílu. Doufám, že to přežiju - někdy je to trvalý stres“

"Je to otázka síly, lituji, že jsem s tím nezačala dřív, že bych měla víc sil."

„Nemám čas pro sebe, nemám kam utéct, potřebovala bych být chvíli sama, protože někdy už toho mám plné zuby.“

Graf č. 3 Výskyt kategorie „Příčiny problémů“ v rozhovorech

6.4 Zdroje podpory

Odborné služby jako zdroj podpory

Nejvýraznějším zdrojem podpory v našem výzkumu jsou odborné služby, v rozhovorech jsme okódovali 72 segmentů touto podkategorií, což je počet velmi vysoký. Vysvětlení může být na jedné straně takové, že jsme se na různé druhy podpory, odborných služeb konkrétně a cíleně ptali, ale na druhé straně vnímáme to, že odborné služby jako zdroj podpory jsou nadmíru důležité. A v souladu s odborníky, které jsme citovali dříve (Matějček, Koluchová, Sobotková, Vrtbovská) vnímáme i tuto potřebu i směrem od samotných pěstounů jako uživatelů služeb.

Příprava a informace před přijetím dítěte jsou důležitým zdrojem podpory především na počátku pěstounské péče, aby pěstouni věděli o problémech s kterými se mohou setkat a byli na ně připraveni. Zdrojem podpory pro ně také může být, že se už v období očekávání dítěte setkají s pěstouny.

"Byli jsme na víkendovce s Amaltheou jako budoucí pěstouni, kde jsme se dozvěděli plno zajímavého a setkali jsme se s pěstouny."

„Přínosná byla přednáška o tom, jaké ty děti jsou, co dělají, o retardaci zpět, jak se budou projevovali. Připravovali nás na reálné situace, pak jsem např. věděl o "syslích zásobách" a nepřekvapilo mě to."

Vzhledem k tomu, že všichni respondenti jsou uživatelé služeb Centra náhradní rodinné péče občanského sdružení Amalthea (pěstouni mluví slangově o Amálce) a s nabízenými službami jsou spokojeni, všichni je v rozhovorech zmiňují několikrát a uvádí je jako oporu.

„Odbornou pomoc hledám v Amálce."

„Amalthea funguje dobře."

„Doprovod Amálky, že vznikla, byli jsme na 1.klubu."

Další přínos spatřují pěstouni také v tom, že se při jednotlivých programech pořádaných Amaltheou mohou setkat s ostatními pěstouny, s kterými se mohou podělit o své problémy, sdílet je. Vyzdvihují také to, že jejich pěstounské děti se na těchto akcích setkají s jinými pěstounskými dětmi.

„Krátce po převzetí dětí vznikla Amálka, kde jsme se setkali s jinými pěstouny."

„Odborná pomoc je pro mě Amalthea a hlavně setkávání, kde si vyměníme zkušenosti." letní tábor - pro mě i děti. Děti dlouho nechtěli jezdit někam bez nás."

„Pobyty, odpolední kluby, setkávání, pěstounské tábory, kde jsou lidé z podobného těsta.“

V Centru náhradní rodinné péče jsou pracovníci na které se mohou obrátit, nejčastěji zmiňují klíčového pracovníka (pozn. Každá rodina v Centru náhradní rodinné péče má určeného svého klíčového pracovníka, který doprovází rodinu a koordinuje jí poskytované služby.), psychologa. Oceňují také práci dobrovolníků, při hlídání dětí, při doučování.

„Přínosné je pro mě scházení se s klíčovou pracovnící, psychologkou.“

"Dobré jsou tábory, setkávání, hlídání dětí, doučování dětí, když přijde k nám dobrovolnice.“

„Klíčová pracovnice, terapeutka - odbornost, empatie, doprovázení delší dobu, takže nás zná a máme k sobě vzájemnou důvěru.“

Pro pěstouny je výraznou podporou forma práce, vysvětlení metod, jak pracovat s dětmi. Oceňují také návaznost na další služby.

„Pedagogicko - výchovné metody, možnosti ve škole, speciální metody, zprostředkování dalších služeb, poradí mi, kam mám jít.“

"Strukturování a forma, když mám problém, učila jsem se na způsobu práce odborníků, naučit se metodu, jak řešit budoucí problémy."

“Amálka-individuální plány, klíčový pracovník. To je hodně pozitivní, že si uchovávám větší pořádek, nejsem na to sama. Také speciálně pedagogické poradenství -určení, co s dětmi. Hodně dobrá byla také supervize, vzdělávání, doučování. Vnímám to už skoro jako rozmazlování pro pěstouny.“

"Bylo dobré, když nám někdo řekl, jak se k tomu stavět, když nic nefungovalo. Rady odevšad, vyhledávali jsme kontakty. Přínosné byly rady, jak pracovat, jak se zachovat, co vyzkoušet."

Pěstouni uvádějí formy intervence, s kterými jsou nejvíce spokojeni. Na jedné straně to jsou odborné služby jako psychologické poradenství, vypracovávání individuálních plánů dětí, na druhé ty formy, kde mohou setkávat a sdílet zkušenosti s ostatními pěstouny, i při řízení skupinové práci.

„Amálka pokrývá dobře potřebu služeb v NRP, výborné je vzdělávání-jak rozvíjet dítě, hry a konkrétní postupy, že mají speciální potřeby, o kontaktu s bio rodinou.“

"Amalthea - setkávání, tábor, že vím, že se mohu na někoho obrátit, že se nemusím s problémy schovávat. Vyhovuje mi vybrat si z nabídky, když je pult nabídek z kterého si mohu vybírat, když mi to klíčová pracovnice nabízí."

"V Amálce kluby, přednášky, najdeš si svoje a nebo to použiješ někdy výhledově, sejdu se s ostatníma, poslouchám, je to ventilace, relax."

Pěstouni uvádí, že je pro ně přínosné i navázání na další služby,

"....že jsme dostali kontakt na SVP Domino."

„Dají nám kontakt, kam se můžeme třeba dál obrátit...“

Pozitivně hodnotí pěstouni vlastní vzdělávání, supervizi, terapii.

„Supervize, individuální plány péče, vzdělávání, setkávání, pocit, že člověk na to není sám, zmapovat s širším okruhem lidí.“

„Pesso-Boyden terapie v Praze, terapie pevným objetím.“

"Supervize - náhled od někoho, kdo není v systému, čas přemýšlet také o sobě."

V polovině případů se objevuje Sdružení pěstounských rodin jako výrazný zdroj podpory především ve fázi rozhodování, čekání na dítě a krátce po přijetí dítěte, a to především setkání pěstounů. Pěstouni oceňují také různé projekty občanského sdružení Rozum a cit, kontakt se Střediskem náhradní rodinné péče v Praze.

"V Brně ve Sdružení pěstounských rodin jsme získali nejvíce informací o pěstounství, měli jsme kontakt s pěstouny.“

„Byli jsme na školení od Sdružení pěstounských rodin v Olomouci, byly tam dobré zkušenosti pěstounů, Matějček, že je potřeba dát pozor na lékařskou zprávu, že tam není vše.“

„Rozum a cit – arteterapie a kontakty nám také pomohly.“

Psychologické služby jsou nedílnou součástí služeb pro pěstouny a pěstounské rodiny po celou dobu trvání pěstounství. Pěstouni psychology také zmiňují jako důležitý zdroj podpory ve všech rodinách, jedná se o psycholožku z Centra náhradní rodinné péče, psychology z pedagogicko-psychologické poradny, klinickou psycholožku, školní psycholožku, terapeuta....

„...v Amálce psychologické služby, jsou tam fundovaní odborníci."

„.....psycholožka, která s námi řeší problémy i obecně a doprovází nás.“

„Od začátku jsem v kontaktu s klinickou psycholožkou, absolvovali jsme pevné objetí."

„Nejpřínosnější je doprovázení odborníkem, ke kterému máme důvěru, zná nás a je fundovaný-klíčový pracovník, terapeut.“

Podstatné také je, aby měl dítě v péči dobrý pediatr, protože pěstouni v některých případech nedostanou z ústavu moc informací o zdravotním stavu dítěte, jeho zdravotní dokumentaci. Mezi dalšími odborníky, které vnímají jako zdroj podpory uvádějí, psychiatra, neurologa, logopeda.

„Máme výbornou pediatricku, děti proočkovala, zdiagnostikovala,“

„Pomohlo, když jim na neurologii řekli, jak bude vývoj vypadat, co po něm mohou chtít a na co nemá, pomohlo povzbuzení.“

„Pomocí je ten, kdo vyšetří a řekne, co má smysl, např. neurolog, logoped.“

Ve třech rodinách pěstouni uvádějí, že velkým zdrojem podpory pro ně byl prof. Matějček

„Vzhledem k manželově profesi jsme měli kontakty. Byli jsme u prof. Matějčka, ten nás uklidnil, dal nám rady ohledně LMD, tisíckrát zopakovat, neměnit, furt opakovat, pouze Irozkaz, hned na začátku nás uklidnil.“

Důležitá je také dobrá spolupráce se školou.

„Spolupráce se školou je dobrá, vycházejí nám vstříc.“

Sociální pracovníce na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí je zdrojem podpory, pokud pěstouny doprovází delší dobu, jedná s nimi na partnerské úrovni a mají k sobě vzájemnou důvěru.

"Podpora u sociální pracovníce OSPODu, se soc. pracovníci jsme byli jak známé, měla jsem k ní důvěru.“

Jiní pěstouni jako zdroj podpory

Všichni pěstouni pokládají za velmi přínosný a podporující kontakt s jinými pěstouny.

S jinými pěstouny se setkávají v rámci odborných služeb.

"V Brně ve Sdružení pěstounských rodin jsme získali nejvíce informací o pěstounství, měli jsme kontakt s pěstouny.“

"Dobré jsou tábory, setkávání, odpolední kluby. Kontakt s pěstouny, zpočátku je to o pocitech, že je to normální.“

„Cenné bylo, že se pěstounské rodiny sešli a sdělili si to, jak na to kdo reaguje.“

„Krátko po převzetí dětí vznikla Amálka, kde jsme se setkali s jinými pěstouny.“

„Až když přišlo druhé dítě, tak jsem začala mít kontakt s pěstouny, byl první klub pořádaný Amaltheou“

Velmi podporující je sdílení s ostatními pěstouny, pochopení, povídání o podobných problémech. Sdílení s lidmi, kteří problematice rozumí, je nepostradatelným zdrojem podpory. Pěstounky často uvádějí, že stěžejní je pro ně kontakt s kamarádkou-pěstounkou, ke které mají důvěru. S jinými pěstouny se také utvrzují v tom, že jejich poslání má smysl.

"Víc hlav víc ví, člověk se rád podělí o problém, mohou tě obohatit nápady.“

„Kontakt s jinými pěstouny, zjištění, že u deprivovaných dětí je základ stejný. Hlavně setkávání, kde si vyměníme zkušenosti a sdílíme je spolu.“

„S ostatními pěstouny, byla jsem vděčná, že si mohu povídat s lidmi, kteří vědí, o čem je řeč.“

„Mám podporu u jiných s pěstounek, s kterými to bylo výrazně jednodušší.“

„Kontakt s jinými pěstouny. Je důležité neztratit víru, že to má smysl.“

Setkání s jinými pěstounskými rodinami je důležité i kvůli dětem, že se setkají se svými vrstevníky s podobným osudem.

„Jsem taky ráda, že se děti spolu setkají, mají podobná témata, podobné osudy.“

Zdrojem podpory jsou také jiní pěstouni při svépomocných aktivitách, jako jsou svépomocné skupiny, vzájemné hlídání dětí, v podstatě si tak svépomocně poskytují respitní služby.

„Podporu mám v ostatních pěstounských rodinách-vzájemné vylepšení.“

„Velkou pomocí jsou výměnné pobyty dětí, vzájemný výpomocný respit.“

Výrazným zdrojem podpory byli ostatní pěstouni už v období před přijetím dítěte, a to konkrétně, že dostanou od nich kontakt, získají informace, jsou pro ně vzorem, setkání s nimi je osloví " aj.

„Sháněla jsem informace, znala jsem pěstouny, dávali k nám děti do školky, ptala jsem se, jaké to je.“

„Byli jsme v Brně na setkání pěstounských rodin od Sdružení pěstounských rodin a to nás nadchlo. Byly tam dobré zkušenosti pěstounů.“

„Měli jsme kontakt s pěstouny, oslovovalo nás to.“

Partner jako zdroj podpory

Jak jsme již uvedli, předpokladem úspěšné pěstounské péče je stabilita rodinného prostředí, která může vzniknout jen za předpokladu stabilního a pevného partnerského vztahu. Ve všech případech, kdy jsou pěstouni v partnerském vztahu, uváděli své partnery jako zdroj podpory, že si jsou oporou navzájem, sdílejí spolu radosti i starosti pěstounství.

„Nejpodstatnější je stabilní partnerský vztah. Sdíleli jsme to spolu s manželkou.“

„Jsme na to dva, držíme jeden druhého.“

„Žena je opora, kdyby nebylo pevného manželství, nejde to dělat, taky si vše řeknem.“

„Vzájemně si jsme oporou spolu doma s manželem. Manžel dělal vrbu, měla jsem strach z toho, že řekne, že to jeho nápad nebyl.“

„Jsme individualisti, podporovali jsme se sami navzájem.“

„Vzájemně s ženou si jsme oporou, že si o věcech i nepříjemných dokážeme popovídat.“

„Manžel mi umožní mi umožní relaxovat a odhadne, kdy už mám dost.“

Partner je oporou již v období příprav na dítě, kdy shání informace, kdy se vzájemně podporují.

„Společně s manželem jsme objevovali informace, posouvali se vzájemně, když jednomu docházel elán.“

"Měl jsem informace od ženy, probírali jsme to spolu."

„Dokola jsme o tom mluvili s partnerem, měli jsme v sobě vzájemnou oporu.“

Rodina jako zdroj podpory

Důležitým zdrojem podpory je rodina pěstounů.

"Cítila jsem obrovskou podporu od rodiny, proto mi to přišlo samozřejmé vzít si dítě do pěstounské péče."

"Kladný reakce, překvapivě to působilo v rodině. Měli jsme jim to potřebu říct zvláště u jiného etnika."

"V rodinách nebyl žádný zádrhel, že si myslí, že to nebude jednoduchý."

„Druhý den po příjezdu jsme to oznámili rodičům, přijali to dobře, prababička byla nadšená."

Nejdůležitějším jsou rodiče, které zmiňuje většina pěstounů. Pokud podporu od svých rodičů nemají, tak to v rozhovorech hodně zdůrazňují, což zmiňujeme také v kategorii „příčiny problémů“.

„Otec to nemohl přežít 3 roky, pak jí měl ze všech nejraději.“

„Byla miláčkem mé matky.“

Pro další úspěšné fungování pěstounské rodiny je podstatná podpora od biologických dětí pěstounů.

„Perfektně zafungovaly naše biologický děti, kteří je přijaly a bylo to přirozenější.“

„Nejstarší dcera mě podpořila. Mluvila o tom, že by jednou chtěla taky.“

"Děti tím žili, jako bychom čekali bio dítě, dá se to přirovnat."

Mezi ostatním příbuzenstvím od kterých cítili podporu uvádí své sourozence a jejich partnery.

„Pouze brácha se švagrovou dobrý.“

„Měli jsme materiální zabezpečení od sourozenců"

Širší sociální okolí jako zdroj podpory

Co se týká širšího sociálního okolí, tak velmi podstatná je podpora od přátel a kamarádů. Většina pěstounek uvedla, že mají 1-2 velmi dobré důvěrné kamarádky, pěstouni často uváděli kamarády.

„U kamarádky velmi dobré přijetí, hledám u ní lidskou podporu.“

"Kamarádi se divili, proč zrovna já, ale setkával jsem se s kladnými reakcemi, kamarádi mě podpořili, neměli s tím problém."

"Podporovali mě kolegyně z práce-od počátku doted'."

Pěstounky často mluví o tom, že nejdříve hledali a nacházeli oporu u kamarádek-nepěstounek, ale že v současnosti, když se jim rozšířili sociální kontakty o ostatní pěstouny, tak většinou mají kamarádky-pěstounky, které „vědí, o čem mluví“ (viz podkategorie „Jiní pěstouni jako zdroj podpory).

„Zpočátku s kamarádkami, které nebyly pěstounky.“

Pěstouni uvádějí také přijetí v určité uzavřenější společnosti např. v církevním sboru, u trampů.

„V církevním sboru je přijali dobře.“

„V uzavřené společnosti trampů byla přijatá dobře.“

Důležitý je postoj širšího sociálního okolí.

„Cítila jsem obrovskou podporu, proto mi to přišlo samozřejmé.“

„Byli přijatí, hodně lidí se nabízelo s pomocí.“

„Kamarádi to s námi prožívali, na vesnici velmi dobrý přístup.“

Zdrojem podpory také může být, s jakými názory se pěstouni ve svém sociálním okolí setkávají. Často se setkávají s obdivem. Občas podotýkají, že to vnímají spíš jako obdiv z nevědomosti, dobré je pocítit i obdiv od ostatních pěstounů.

„...někteří říkali, že jsi dobrá a drží ti palce.“

"Ježíš, to jste dobrá, pomohla jste, dají nám něco třeba a druží..."

„...jiní obdivují, někteří se zajímají.“

"Dobrý je, když tě ocení lidi, kteří vědí. Zůstaneš s těmi, kteří to pochopí. Ted' máme síť lidí na které se můžeme obrátit."

Čas pro sebe, relax

Velmi podporující a přínosné se nám jeví fakt, že si pěstouni dokáží najít čas pro sebe, že mají nějaké koníčky, činnosti, u kterých dokáží relaxovat. S dětmi v pěstounské péči tolik prostoru pro vlastní aktivity nezbyývá, je ale důležité si tento prostor pro sebe uchránit. Za velmi důležité také pokládáme otužovat partnerský vztah mezi pěstouny, což se objevuje

pouze ve dvou odpovědích. Nemůžeme to ale pokládat za směrodatné, protože konkrétně na manželský život jsme se nezeptali. Výpovědi jednotlivých pěstounů dál nerozdělujeme a uvádíme všechny odpovědi. Pěstouni několikrát zdůrazňují, že je důležité najít si čas pro sebe bez dětí, „možnost vypnout“. Několikrát se objevilo hraní počítačových her, což je pochopitelné, protože při nich se musí soustředit pouze na hru a nemají prostor myslet problémy s dětmi.

„Relaxem je pro mě dovolená. Když jedu na motorce, tak relaxuji.“

„Relaxuji u knih, čtu historické romány, hraji přibližlé počítačové hry, kde se musíš soustředit, dám si plnou vanu nebo koukám na televizi.“

„Relaxem je pro mě fyzická práce, kde nejsou děti, zahrada, zvířata.“

"Zalezu si, poslouchám hudbu, zahraji si počítačovou hru, zvířata, venčení."

„Mám zájmy-košíky, keramika.“

"Relaxuji v dílně, vypadnu a vybočím, umím si udělat pohodu, vorazit si."

"Odpočíváme dopoledne, když jsme spolu sami s manželem.“

"Když jsme po 10ti letech byli na dovolené, je to odpočinek, že děti dáš stranou, zapomeneš na běžnou starost."

"Sednu si k počítači a mydlím připitoměly hry, zašívám."

"Jezdíme na kolo a vše necháváme za náma. Příroda, psi. V práci přijdu na jiné myšlenky, při práci na baráku, při opravách starého nábytku, což je mravenčí práce."

„Relaxuji málo, hledám čas pro sebe v rámci rodiny. Dost čtu, vždy mi to dost dávalo. Kontakt se zvířaty, pořádně se vyspat, popovídat, návštěva."

„Odpočívám v práci, při práci na baráku.“

"Chodím cvičit, čtu si, v létě pracuju na zahradě."

"Někam si zalízt s knížkou, zahrát si počítačovou hru, koukat na televizi, projít se se psy, muzika, cigareta. Uklidní mě kácení stromů v lese."

"Relaxem je pro mě rejpat se na zahradě, jet na dřevo, zalízt a číst si, zalízt si k šicímu stroji, babinec 1x za měsíc.“

Dítě jako zdroj podpory

Dítě samotné je také podstatný zdroj energie

„Čerpám sílu z holek, dobíjí mě to, dokážu si to užít.“

Dobíjejícím zdrojem podpory je doprovázení dítěte a rozvíjející vztah, když už dítě poskytuje určité emoce směrem k pěstounům.

"Když cítíš to první přijetí dítěte, že to tam klaplo, že to dítě má rádo přímo tebe."

„V okamžiku, kdy se navázaly vztahy, tak to děti začaly vracet a začaly dávat spoustu příjemností a energie.“

„Měla jsem radost z každé drobnosti objevování dítěte, z toho doprovázení. Rozvíjení vztahu, když chytla za ruku, chtěla přecházet, začala mě zvát k sobě.“

"Vztah, přišli jsme někam a ona řekla 'to je moje maminka, já mám taky maminku'."

Společně strávené chvíle, společné zážitky stmelují a jsou také podstatným zdrojem podpory a energie.

"Společně strávené chvíle kdekoli, sdílení společných chvil."

"Všechny okamžiky, když cítím blízkost, že jsme rádi spolu."

Povzbuzením a zdrojem je určitě i to vidět pokroky u dětí, že to má smysl.

"Je to naplnění, nabíjí to, že nepůjdou do kriminálu, že nedělají trestnou činnost."

"Když po krůčcích vidíš, že se něco zlepšuje, když ses propracovala k tomu, že z nich něco dostaneš, že se například přizná ke lži."

"Když s dětmi vyrazíš a bylo to stádečko a teď už jsou trochu způsobilí, vidíš pokroky a to nabíjí."

Informační zdroje jako zdroj podpory

Zdrojem podpory mohou být také nejrůznější informační zdroje, a to literatura, informační brožury o pěstounské péči, televize, noviny a v současné době asi nejvíce internet.

„Ted' se už vzděláváme, máme literaturu.“

„Zjišťovala jsem v knihách, na netu.“

„Pročítala jsem informace od sociální pracovnice. Všíkala jsem si informací v televizi, v novinách.“

Víra

Víra v Boha je také důležitým zdrojem podpory.

"Snažím se hledat, chodím do křesťanského sboru."

„Oporu hledám ve víře v Boha.“

„Jsme věřící.“

„Je to boží vedení.“

Jiné

Pěstouni vnímají potřebu odborné i laické podpory, je pro ně přínosné sdílení, popovídání a ocenění.

„Je potřeba odborné i laické(lidské) podpory.“

„Dobrý je cokoli, a my pak uděláme vyhodnocení sami, je dobrá i jen pochvala a popovídání.“

"Je pro mě důležitý, že to mohu s někým probrat.“

Důležité je mít také určité své vnitřní zdroje a umět čerpat sílu ze sebe.

„Sílu čerpám sama ze sebe.“

„Většinou jsem si pomohla sama.“

Zdrojem podpory mohou být také informace ze školy, zkušenosti z práce a praxí, určité formy sebezkušenosti.

„Informace jsem měl ze školy, práce, konferencí, praxí.“

„.....sebezkušenostní výcvik, vzdělávání v průběhu studia.“

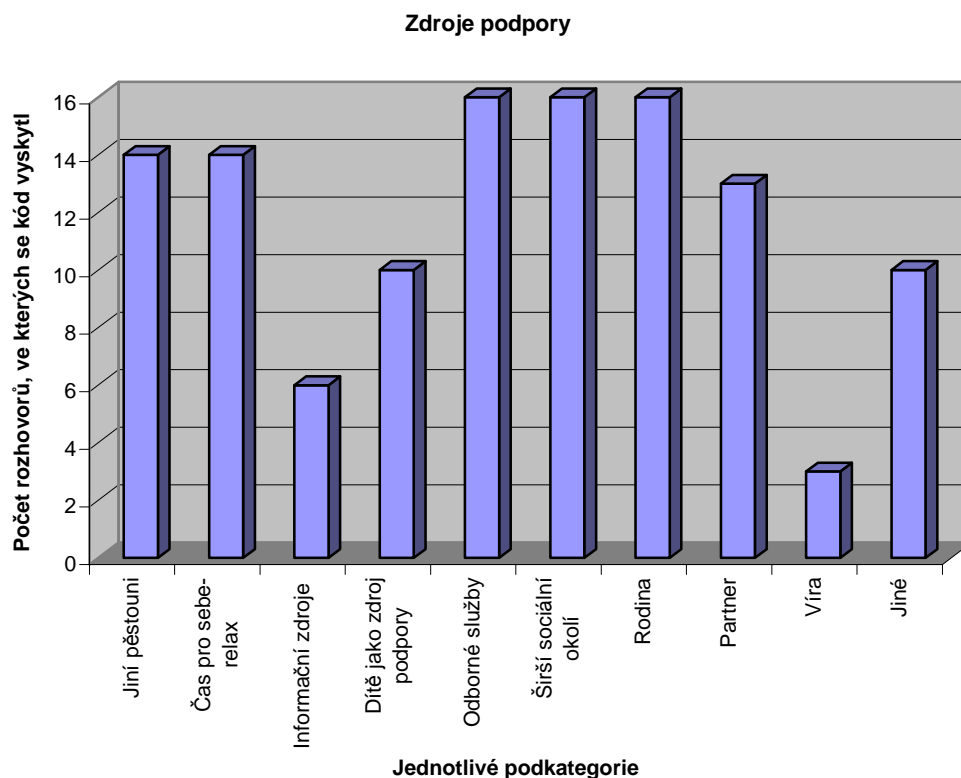
V určitém významu bychom za zdroj podpory mohli také pokládat čas. Je potřeba dát čas tomu než se problémy uklidní, posilující je pohled zpět, vidět, co se v průběhu času povedlo.

" Sílu čerpám v pohledu nazpět, čím jsme prošli, co se povedlo."

" v drobných úžasných okamžicích, to tě nabije. Když nám někdo pohlídá děti. "

"Každé tři měsíce jsme si poznamenávali, co dítě dokázalo, to mě povzbudilo, když jsme mohli porovnat pokroky."

"Léčitel mi řekl "běž domů a nech to Pánu Bohu". "

Graf č. 4 Výskyt kategorie „Zdroje podpory“ v rozhovorech

6.5 Kritické oblasti a témata

Motivace jako kritická oblast

V rozhovorech někteří pěstouni uvádějí, že původně chtěli dát žádost o adopci, ale odradilo je, že proces zprostředkování osvojení je delší. Pěstounské děti pak mohou brát jako osvojené, jako svoje, může dojít až k popírání pěstounství jako takového.

"Původně jsme chtěli dát žádost o adopci, ale sousedi ji měli podanou 8 let, tak jsme se rozhodli pro pěstounskou péči."

"Není to pěstounství, беру to jako máma a táta, jsme pro ně pravá máma a táta, kteří se starají, беру je jako svoje."

Někteří pěstouni, chtěli děti, protože se jim uvolnila kapacita, dítě by pro ně bylo vyplnění času, aby nebyli sami. Pěstounům může být dětí i líto, mají potřebu se o ně starat.

„Uvědomil jsem si, že budu sami, až děti odejdou, zdálo se mi prázdně.“

„Chtěli jsme udělat dobro pro něco a sami sobě vyplnit čas.“

„Pěstounství je pro mě náplň života, abych nezůstala v životě sama, mám strach ze samoty. Já je nemít, tak nejsem spokojená, bez dětí je smutno, bylo by smutno."

"Když děti maličko povyrostli, tak se nám uvolnila kapacita."

"Bylo mi jich líto, měla jsem potřebu jim pomoci, měla jsem o ně starost."

Potřeba odborné přípravy a informovanosti

Tato potřeba vyznívala ze všech rozhovorů velmi důrazně. Důležité je, aby pěstouni byli dostatečně informováni a připravováni již v období přípravy, která by měla být pouze pro pěstouny (ne dohromady s budoucími osvojiteli). Měli by se dozvědět, co obnáší pěstounská péče, s jakými specifiky se mohou u dětí setkat, na jaké dávky mají nárok. Zároveň je nutná určitá sebezkušenost, setkání se skutečnými pěstouny. Často pěstouni uvádějí, že vlastně nevěděli, do čeho jdou. Na počátku mluví o jakémisi naivním idealismu. Zároveň je nutné, aby pěstouni dostali dostatečné informace o přijímaném dítěti.

"Mělo by tam být více o pěstounce, setkání se skutečnými pěstouny, informace o problémech, které mohou vznikat z rozdílné minulosti, o začátku, o prvních měsících, o sžívání, aby to nevzdali, o utváření vztahu a nového systému rodiny. Důležité je setkávání s pěstounskými rodinami, aby mohli přijít třeba na klub nebo na víkendové setkání a mohli mluvit s pěstouny. Všichni do toho šli s růžovými brýlemi, byla by dobrá lepší informovanost."

"Netušili jsme, o co se jedná, co to obnáší."

"Vše, co souvisí se sebezkušeností, je přínosné, kontakt se stávajícími pěstouny, s tím, kdo prošel pěstounkou. Chyběla orientace na starší školní věk a pubertu, bylo by potřeba víc zdůraznit problémy s jakými se můžeme setkat, že traumatizované děti se stávají problémovými."

"Potřebovali bychom alespoň nějaké informace o dětech a jejich rodinách."

Náraz na počátku

Počátek období přijetí dítěte do pěstounské rodiny je velmi náročný. Pěstouni nedokáží pochopit, proč se pěstounské děti takto chovají, nelze předvídat, jak se zachová, pěstouni se snaží nalézt, co na dítě působí, snaží se k němu vybudovat vztah.

„Nevěděla jsem, proč se ty děti chovají tak, jak se chovají a co ještě mohu vyzkoušet, nic nefungovalo z toho, co u vlastních dětí.“

„Děti byly jak vypuštěné z klece, jak když jsou vypuštěni na svobodu a ta je nekonečná. První bylo, aby nezdrhli a nic se jim nestalo, neměli žádný pud sebezáchovy. Drželi při sobě a proti nám, byli jak jeden člověk ve třech.“

"Udělal jsem spoustu bot s nadšením. Dobrý to bylo, když jsme se smířili s tím, na co dítě má. Nejnáročnější bylo smířit se s tím, jaký je, že vše nejde a není možný se vším hnout, smířit se s tím jaký bude a že to není tvoje selhání. Než se vybuduje vztah, musíš být o krok napřed a hraješ, že vztah je, aby vůbec nějaký mohl vzniknout."

„Na začátku byl ten idealismus, že když je budu mít ráda, vysvětlím jim to, tak to půjde, řešila jsem grafomotoriku, tvořivost-snažíme se teda furt. Pak byl náraz, že to nezmizí, že něco bude trvat.“

"Je potřeba dítě přijmout, aby se ono mohlo přijmout samo."

Na počátku často pěstouni uvádějí, že je to pro ně velmi vyčerpávající období, že vůbec netušili, jak by to pro ně mohlo být fyzicky i psychicky náročné.

"Neustále musíš vnímat a to je vyčerpávající. Reagují jinak, neznají plno věcí. Únavné na neustálou pozornost. Ta aklimatizace byla únavná, měsíce a měsíce neustále musíš. Byla jsem vyčerpaná."

„Přetíženosť a únava, změnil se úplně systém rodiny, bylo to úplně o jiných energiích.“

"Překvapila mě ta počáteční zátěž, jak to bylo náročný toho 1 a půl roku, opravdu energeticky náročný. Byla to zátěž pro celou rodinu i pro vlastní děti děti, cítíš odpovědnost za ně zodpovědnost."

Emoční prožívání

Samostatnou kritickou oblastí je také emoční prožívání, které následně ovlivňuje prožívání pěstounské péče. Nejrozličnější negativní emoce zažívají pěstouni již při kontaktu se situací v dětských domovech. Přijetí dítěte a počátek procesu adaptace je z pohledu prožívání vnímáno pěstouny jako velmi emočně náročné. Téměř ve všech rozhovorech uváděli pěstouni, že doufají, že to přežijí, a to většinou jako odpověď na otázku: Jaké máte od sebe očekávání do budoucna? Mohli bychom to vnímat jako určitý sarkasmus z jejich strany. Je ale nutné si uvědomit, že přijetí dítěte do rodiny a další průběh pěstounství s sebou přináší plno vypjatých a stresových situací, že pěstounství je náročné na emoční prožívání pěstounů.

"Psychicky a fyzicky to bylo strašně náročný, myslela jsem, že další den nepřežiju."

Ztratíš naivní představu, že např. nebudou krást, nejtěžší bylo smířit se s pocitem zrady, bránila jsem ho, ale nemohla jsem se za něj 100procentně postavit. Problém je také to, smířit se s tím, že pěstounka může také skončit, že mohou odejít. Musíš dávat pozor, ale furt máš ty děti ráda, ten pocit zrady, na to jsem nebyla připravená."

"Doufám, že to přežiju-někdy je to trvalý stres, život v neustálém napětí."

"Modlila jsem se, abych to přežila, myslím si, že moc už raději neočekávám."

Změna sebepojetí

V průběhu pěstounství se člověk vyvíjí a mění, objevuje u sebe nové schopnosti a vlastnosti, své limity, zvětšuje se často jeho tolerance i celkový pohled na svět.

"Ztratíš velkou část svého já, své existence, ztráta soukromí, osobního prostoru, nemohu je nechat doma samotné."

"Nejsem na to nastavená, chtěla jsem holkám věřit a zas jsem dostala přes čumák, potýkám se s tím doted', teď už jsem se s tím srovnala, poznání, že mohu mít hezký vztah s dítětem, které svým způsobem selhává."

Následující výpovědi mluví o tom, jací by chtěli být pěstouni do budoucna, jaké by chtěli mít vlastnosti, v čem by se chtěli změnit.

"Chtěl bych, abych byl autentickej, přirozenej, dál se vzdělával, abych dobře reagoval, abych dokázal reagovat na potřeby dětí, abych byl dobrý manžel, abych uměl přijmout chyby a selhání dětí, abych byl pro ně dostupnej, přirozenej, aby to bylo pravdivý a na zemi. Abych jim poskytoval dostatek důvěry, prostoru a jasné hranice, nabídnutí dlouhodobého vztahu."

„Chtěl bych být tolerantní, nechtěl bych tolik vybuchovat, vzpomínám si na to z přípravy, ať zapomeneme na knížky pro rodiče, jak se mají zlobit, dítě to pozná, když máš potřebu zakřičet, ať je to takový, jaký je."

"Budu dělat své maximum a jak to dopadne jde mimo mě, ale dávám si bacha, abych nepřepálila, abych nevyhořela"

"Doufám, že to vydržím, že budu mít vhled a budu o krok napřed, že přežijem puberty, aniž by se děti hodně odcizily, proto je potřeba vytvářet zážitky, aby v pubertě bylo na čem stavět, abychom dokázali akceptovat rozdílnosti."

Velmi těžké je pro pěstouny smířit se s některými vlastními pocity např. s pocitem bezmoci, zrady. Dalším náročným tématem je ukončení pěstounské péče.

"Když dítě krade, je těžké smířit se s tím pocitem zrady, na to jsem nebyla připravená."

"Těžké je pro mě smíření s tím, že pěstounka může skončit."

"Když hodně dáváš a dítě najednou odmítá, pocit, že dítě má jiné tužby, pak cítíš frustraci, nevděk."

Pochybnosti o svých schopnostech

Pěstouni většinou nepochybují o tom, zda pěstounství byla dobrá volba, ale pochybují o svých schopnostech, jestli budou schopni pěstounství zvládnout.

"Měla jsem obavy, jak to dítě budu brát, zda ho budu brát jako vlastní, ptala jsem se, zda se může vrátit do původní rodiny, měla jsem z toho strach."

„V prvních dnech a měsících, kdy jsem dojížděla po všech stránkách, jsem měla pochybnosti. Nebylo to pochybování o pěstounství jako takovém, ale zda to zvládnou. Pociťovala jsem obavy a strach, zda jsme to udělali dobře, abychom neohrozili děti."

„Byly to pochybnosti ve své schopnosti, cítila jsem se tak na dně, že jsem do toho neměla jít, ale podporujeme se s manželem. Nemůžeme se přeci rozpadnout, ty děti by museli zpátky."

"Přemejšlela jsem, co je se mnou v nepořádku, když to všichni zvládnou a já ne. Vystřídala jsem plno přístupů, nevěděla jsem, že je to normální a ne že to nezvládám. Kdyby mi někdo řekl, že to je normální, ale že k tomu člověk dojde sám má taky něco do sebe."

Sociální kontext

Pěstouni se často cítí vyčlenění, že je ostatní nechápou, že společnost není dostatečně informovaná. Není jasně daná role pěstouna ve společnosti a především není oceněná jak společensky, tak finančně.

"Za pěstounství se platí odlišností, je to pro lidi nepochopitelný."

"Myslí si, že to je charita'no jo, jste katolíci'. Nebere se to jako profese i ve smyslu ohodnocení, peníze jsou formou ohodnocení. Neznamená to, že se dítě bude chovat jako my, nemluví se o tom, že děti mají problémy, jsou důležité informace, že je to normální, aby se pěstounská rodina nebála říct, že má problémy. Je důležitá informovanost, že se nedají dělat zázraky, že to není nenormálnost, aby se pěstounství stalo běžnější. Aby rodina byla opravdu klasická, je to normální."

"Je to služba, která se nabízí a má to místo v systému. Je to společenská potřeba- osobní a odborný a nabízí to, má k tomu servis a společenské postavení. Je potřeba jim poskytnout ekonomickou stabilitu, zvyšovat prestiž, kredit a odbornost pěstounů a pokládat je za partnery v systému sociálních služeb. Lidé pokládají pěstouny buď za srdcaře, kteří se rozdávají a nebo, že to mají jako byznys a léčí si tam svoje komplexy."

„Pěstouni jsou menšina se všemi negativy, nejsme přijímáni, jsme podezřelí, že to děláme pro prachy. Role by měla být jiná, že pěstouni by měli být uznávaní, že to není jednoduchý, lidé nechápou. Veřejnost je mylně informovaná, pěstounská péče je tabualizovaná, byla bych více otevřená. Větší informovanost by neškodila, ale nejde to předat.“

"Není to plnohodnotná náplň, není to prestižní. Společnost netuší, co to obnáší. Pěstounská péče by měla být více propagovaná. Spousta lidí nevidí problém, že je plno dětí v děčáku. V médiích chybí informovanost, prezence, že děti jsou fyzicky, mentálně a sociálně postižené, že je potřeba individuální práce, že jsou to galeje.“

Pěstouni vnímají, že je také potřeba jít příkladem, být otevření, mluvit s lidmi, ukazovat jim prakticky, jaké to pěstounství je.

"Je důležité jít příkladem. Hodně se na to lidi vyptávají, bavím se s nimi o tom. Pak se setkávám s pozitivními reakcemi, obdivují to, že to děláme.“

„ Je potřeba bojovat za děti, vidět dopředu, informovat okolí o potřebách dětí.“

Potřeba podpory

Pěstouni mluví hodně o potřebě podpory, která je pro ně osobně v pěstounství velmi důležitá. Nejdůležitější je, aby partneři drželi při sobě, podporovali se navzájem.

„Důležité je, aby partneři byli jednotní a zůstali spolu.“

Někteří pěstouni mluví o tom, že měli potřebu se setkávat s jinými pěstouny.

„Pěstouny jsme sháněli, ale nesehnali.“

Často hledali oporu v odborných službách. Mluví o potřebě psychologických služeb, který by je povzbudil a poradil. Hodně mluví o potřebě respitní péče, o dobrovolníkovi, který by jim pohlídal děti.

"Potřebovali bychom psychologickou podporu, že to nebude napořád, aby mi někdo vysvětlil, proč se ty děti chovají tak, jak se chovají a co ještě mohu vyzkoušet, nic nefungovalo z toho, o u bio dětí. Bylo by potřeba finance, než děti přijdou. Potřeba dobrovolníka, abych měla čas se zastavit a oddechnout si.“

"Byl by lepší postupnější přechod. Byla by dobrá nějaká odborná poradna, co můžeme a co ne, za co odpovídáme.“

„Pořád dáváš a nedostáváš zpátky, když je to delší dobu a není zpětná vazba, tak je to neúnosný. Dostaneš dítě a teď si porad'. Je potřeba doprovázení alespoň půl roku, někoho , kdo je s tebou, individuální plánování eventuálně nějakou mentorskou rodinu.“

Odborné služby jako kritická oblast

Pěstouni mluví často o tom, že neprošli kvalitní přípravou, že nevnímali pomoc a podporu od pracovníků dětského domova, že je nikdo nedoprovázel v okamžiku přijetí dítěte a následně často nebyl žádný odborný servis, odborné služby na které by se mohli obrátit a které by jim byly nabízené.

"Zarazila mě neprofesionalita pracovníků dětského domova, že je to systém nefungující pro dítě, dětský domov dětem škodí, tak si je neberte říkali, pomlouvali se vzájemně."

"Je důležité se věnovat přípravě pěstounů, když nevědí, tak přijdou problémy, tak aby se v tom nevymáchali. Říct jim, kam se mohou obrátit, aby se v tom nežírali sami."

V současnosti bývá pro pěstouny problematická spolupráce se sociálními pracovníci. Je důležité, aby také bylo více odborníků, kteří by rozuměli problematice pěstounské péče.

"Je těžké si všechno obhájit před úředníky, z pohledu sociálních pracovníků bylo vše špatně."

„Je potřeba, aby bylo nastavený, že si dopředu řeknu o pomoc a ne řešit až problémy, že to není moje selhání. Je potřeba víc odborníků rozumějících deprivovaným dětem."

Nestandardní postup úřadu

Kritickou oblastí je v některých případech i nestandardní postup úřadu. Pracovníci krajského úřadu např. nevyslyší požadavky budoucích pěstounů na dítě, nesvěří jim sourozence, neřeknou věrohodné informace o dítěti, shánějí si o nich za jejich zády informace.

"Ne že bych kluky vrátila, ale byl to případ pro sanaci. Nechali jsme se zmanipulovat, chtěli jsme jedno dítě a mladší."

„Čtvrt roku po přípravě mi nabídli holčičku, ale pak se už neozvali, za tři čtvrtě roku mi nabídli V. Bylo to strašně dlouhý, zavolali z krajského úřadu, že mají šestiletou holčičku s DMO, se sníženým intelektem, ale až pak se ukázalo, že se jedná o středně těžkou mentální retardaci. Rozmyslela bych si to."

„Když jsem se dozvěděla, že má L.sestru, chtěli jsme ji přijmout, ale nedali nám ji, to mě hodně zasáhlo, dlouho jsem se z toho vzpamatovala, až nám nabídli D."

„Stává se mi, protože úřad se musí přepat v práci a v práci nechápou, že to je jenom pro to pěstounství a zredukují si, že jsi něco provedl, většinou si myslí, že ty jsi ten hajzl, co je tam strčil. Vadí mi, že se pokoutně říká o posudky v práci."

Kritické momenty související s dítětem

Pěstouni jsou často zaskočeni s jakými problémy a projevy psychické deprivace se u dítěte setkají. Často se vyskytují poruchy chování, poruchy učení, děti si hodně říkají o pozornost, nemají úctu k věcem, neposlouchají, je těžké je uhlídat. Pěstouni se u dětí setkávají s agresivními projevy, záchvaty vzteku, nočními děsy, strachy ze tmy, z cizích lidí, stresovým blinkáním, s apatií, počůráváním. Ve velké míře mají děti problémy ve škole, ve vztahu s vrstevníky. Pro pěstouny je těžké pochopit, co děti nejvíce potřebují, co na ně působí, jak s nimi komunikovat. Náročným obdobím bývá také puberta dětí, děti se odcizují, lžou, kradou, manipulují a jsou často samy manipulovatelné, mají nízké sebevědomí, problematicky si budují identitu. Za problematickou oblast pěstouni také považují zánik pěstounské péče, obávají se, co bude pak s dětmi, jestli se zvládnou uplatnit v životě, osamostatnit se. Většinou počítají s tím, že jejich vztah s pěstounským dítětem bude pokračovat dál.

„Obava, nebylo na čem budovat, bylo těžké porozumět tomu, co chtějí, neznali jsme jejich historii. Obavy a strach, zda jsme to udělali dobře, abychom neohrozili děti vlastní děti.“

"Obtížná komunikace, neprojevovali emoce, neměly základní návyky, nechápali základní věci, jak co funguje, k čemu co je."

"Podcenila jsem přechod, s tím, že jsem si brala šestiletá dítě s LMR. Otevřela jsem dveře a ona mi utekla do silnice. Vzala jsem ji do obchodu a ona řekla, že chce koupit housku a ukazovala na koláč, tak jsem zjistila, že se nedomluvíme. Že si půjdeme na uvíтанou zaplavat, aby to byl pro ni zážitek, ale ona se bála vody. Běžné situace ji vyděsí a zaskočí. Nebrala mě, ale brala starší dceru a reagovala na ni, po mně šla loktem, teď už pouze ve stresu. Zaskočilo mě postižení, není ti to jedno, je otázka, zda se o sebe bude schopná postarat, mít zaměstnání, vytvářet vztahy, mít rodinu."

"Vztah s bio rodinou, lehce podlehnou lidem, že se nechá zneužít i vyhecovat, je důležité, aby potkal dobré lidi, nízké sebevědomí, komplexy méněcennosti, že o něj v bio rodině nestojí, že má negativní vzor ve starším bráchovi."

„Těžké bylo nastavit přirozenou komunikaci, vytvořit komunikační kanály, porozumět dítěti, nastavení hranic a limitů, vyrovnat se s tím, že dítě lže, najednou se necítíš doma bezpečně, záseky a jak je rozkomunikovat a přijímat, jaké je. Když hodně dáváš a dítě najednou odmítá, pocit, že dítě má jiné tužby, pak cítíš frustraci, nevděk."

„Bylo to na rozpad rodiny, sebeukájení, sebepoškozování, ničení věcí, házení nožů, shazování věcí-na to jsme nebyli připraveni, po roce M, který byl v rodině dřív, zjistil nevýhody toho, že přišli další děti, vzdor, že nechceme děti vrátit, hrozné výkyvy.“

„Lhaní a podvody, nejsem na to nastavená, chtěla jsem holkám věřit a zas jsem dostala přes čumák, potýkám se s tím doted', teď už jsem se s tím srovnala, poznání, že mohu mít hezký vztah s dítětem, které svým způsobem selhává. Chtěla bych vydržet a dovézt holky k nějaké samostatnosti. Budu dělat své maximum a jak to dopadne jde mimo mě. Bylo by fajn, kdyby dotáhly školy, které maj, aby dokázaly samostatně fungovat. Doufám, že budou vědět, že jsem je měla a mám ráda, chtěla bych jim dát alespoň tuhle jistotu, i kdyby jim to nevyšlo v životě. Kdyby to nedopadlo, tak od sebe očekávám, že pro ně nechám dveře otevřené.“

Vlastní děti pěstounů jako kritická oblast

Z některých rozhovorů je patrné, že pěstouni mají strach, aby přijetí pěstounských dětí neohrozilo jejich vlastní děti. Přijetí dětí probírají se svými vlastními dětmi i s dětmi již do rodiny dříve přijatými. Vlastní děti často zpočátku přijmou nově přijímané děti, problémy v soužití začínají až po určitém čase, když si děti uvědomí, že „nové děti“ zůstanou v domácnosti napořád a nejsou podle jejich představ. Pro pěstouny je nutné najít rovnováhu mezi přijímáním jednotlivých dětí.

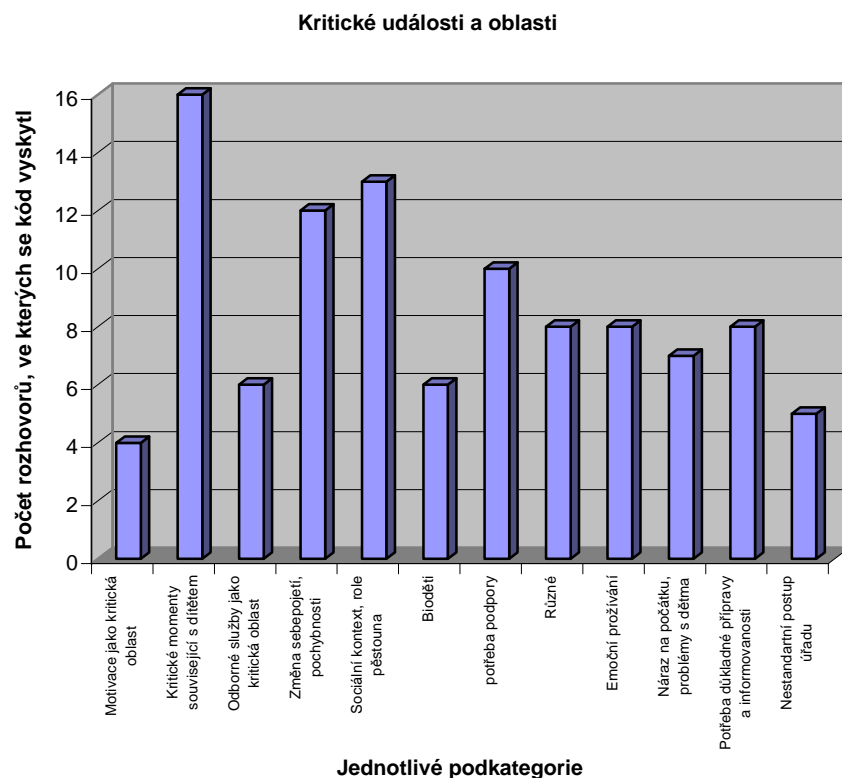
„Měla jsem obavy a strach, zda jsme to udělali dobře, abychom neohrozili děti.“

"Přijetí dalších jsme vždy řešili s dětmi dopředu, jezdili jsme s dětmi na návštěvy, aby se připravily.“

"Biologická dcera se to snažila přežít a schovat se, bylo tam přijetí sourozenců, které rychle odeznělo, jediné A. prošla, protože byla přilnavá a kopírující, s přibývajícím věkem začali mít pocit, že jsou ošizené díky pěstounským dětem.“

"Dcera to přijala, syn ne.“

„V některých věcech se to stírá, snažíme se rozdíly nedělat. Je potřeba najít rovnováhu mezi tím, že biologické děti jsou něco víc a přijatý, aby to necítily. Biologické děti mají svoji vnitřní koalici 'my jsme tady doma', vlastní dítě se staví taky do role pěstouna 'my jsme si koupili děti', biologické děti potřebují více individuálního času.“

Graf č. 5 Výskyt kategorie „Kritické oblasti a témata“ v rozhovorech

6.6 Poukazy na vývojovou dynamiku

Vývoj vztahu pěstoun-dítě

Pěstouni si uvědomují, že je potřeba si vytvořit k dítěti vztah, aby tento vztah mohlo spoluutvářet i dítě, je potřeba vztah budovat a pečovat o něj. Tento vztah je bezpodmínečný a děti musí vědět, že o něj nepřijdou.

„Děti měly ohromnou potřebu svobody, výchova je závislá na vztazích, dokud není vztah, tak nemůžeš vychovávat, dokud nezačaly přemýšlet, co to se mnou udělá, tak jim to bylo jedno. Teď o vztah víc pečuju, nepovažuji ho za automatickej, spousta věcí se tak zviditelní a zvědomí.“

"Je potřeba si uvědomit, že dělám průvodce, půjdu s dítětem kus cesty a pak už je to na něm. Musíme jim poskytnout nezpochybnitelnou a trvalou jistotu rodiny, že jsme pro ně rodiči ve vztazích, že nás mají napořád a nepřijdou o nás."

„Měla jsem radost z každé drobnosti objevování dítěte, z toho doprovázení. Rozvíjení vztahu, když chytla za ruku, chtěla přečíst, začala mě zvat k sobě. Nevíš, co se bude dít.“

"Než se vybuduje vztah, musíš být o krok napřed a hraješ, že vztah je, aby vůbec nějaký mohl vzniknout."

"Děti potřebují čas získat vztah, srovnat se sami se sebou. Dítě nabourá rodinu. Je potřeba, aby se usadilo, zapustilo kořínky."

„Ty ovlivňuješ děti a děti ovlivňují tebe."

Vývoj u pěstounů, vlastní vývoj pěstounů

Pěstouni během pěstounství získávají nové specifické zkušenosti, které je mění, získávají nové schopnosti, posunuly se jim hranice

„Je to forma mateřství plus něco k tomu, člověk na sobě musí zapracovat, vzdělat se, má specifické zkušenosti, ke kterým by se jinak nedostal. Pěstounství mění hodnoty a mění člověka samotného. Ty ovlivňuješ děti a děti ovlivňují tebe. Za pěstounství se platí odlišností, je to pro lidi nepochopitelný. Tato zkušenost mě dovedla ke změně profese, měla jsem touhu tomu porozumět. Zvýšili mi výdrž a trpělivost. Někdy si připadám jak exot, když poslouchám vrstevnice, nemám si s nimi co říct, je to vzájemné."

„ V životě jsem nevěděla, že můžu mít takovou trpělivost, kladla jsem si otázku, kde vlastně tu trpělivost беру, jsem nevěděla, že tolik vydržím. Drobné radosti z toho, co jsem dřív pokládala za samozřejmost, co člověk čekal, tak nebylo."

„Sáhla jsem si na dno, objevila jsem netušené rezervy, hodně mi to vzalo. Byly to stresy. Přišla doba, že takhle to dál nejde, naučilo mě to rezervy šetřit a myslet na sebe. Musím ze sebe víc vydávat, víc se koncentrovat a ovládat, vidět drobné úspěchy, kterých jsme u nich dosáhli. Rozšířil jsem si obzor, co je vše možné, co dokáží jiní nechápat na dětech a co existuje poruch, když matka nedodrží, co měla a jaká je to pro děti trýzeň."

"Je to obrovská sebezkušenost, jak se člověk chová, když je vyčerpaný a má strach. Sáhneš si na své možnosti a limity. Musíš tomu dát čas k vytváření vztahu. Jsem schopen přijmout dítě, které není biologické a prostě to jde. Okolí obtížně reaguje."

Pěstouni mluví také o jednotlivých stadiích prožívání pěstounství, o počátečním vysokém očekávání a idealismu, o zlomu, kdy se střetli s realitou až k okamžiku reálných očekávání, kdy změnili své hodnoty, požadavky.

"Na začátku byl ten idealismus, že když je budu mít ráda, vysvětlím jim to, tak to půjde, pak byl náraz, že to nezmizí, že něco bude trvat. Jsem tolerantnější, méně náročná, učím se, co je podstatné a co méně. Je potřeba si dát nižší laťku, abys pak mohla být i příjemně překvapená."

„Počáteční zátěž, jak to bylo náročný toho 1 a půl roku, opravdu energeticky náročný. Důležité je potom takové smíření s tím, že vše nepůjde.“

„Potřebovala jsem se zhroutit, abych pochopila, že já s některými věcmi neudělám víc.“

„Přijetí dalších dětí bylo jednodušší, máš již zkušenosti, je to na podobném principu, znáš se už s hodně pěstouny. Nejhorší je většinou první půlrok, ale ty už víš, že to přejde.“

"Člověk má své limity, vyrůstala jsem jako člověk orientovaný na výkon, ale to v pěstounské péči není možné, naučila jsem se užívat si současnost, i děti tak žijou, užívat si teď a tady", "vyrovnat se i s tím, že to nemusí dopadnout a není to zbytečný, je důležitější, co do toho člověk dá než to, co oni zvládnou, že to je mimo mé možnosti.

Vývoj u dítěte

Pěstouni si jsou vědomi toho, že děti díky jejich působení udělali pokroky. To je velmi důležité, protože to je také velkým zdrojem podpory pro jejich poslání.

„Je prima mít tolik dětí, vidět jejich pokroky, vidět rozdíl, kde byly a kde jsou dnes. Vidím v tom smysl.“

„Když po krůčcích vidíš, že se něco zlepšuje, když ses propracovala k tomu, že z nich něco dostaneš, že se například přiznává ke lži. Když s dětmi vyrazíš a bylo to stádečko a teď už jsou trochu způsobní, vidíš pokroky a to nabíjí.“

"Když mají úspěch ve škole, například když z propadajícího jde na SŠ. Když z neurotického dítěte vyrůstá stabilnější a začíná se orientovat ve vztazích. Je to pěkný, když se to náhodou povede, vidět, jak se ty děti vyvíjejí."

"Každé tři měsíce jsme si poznamenávali, co dítě dokázalo, a to nás povzbudilo, když jsme viděli pokroky, kterých dosáhl."

Vývoj vztahu pěstoun-dítě do budoucna

Tato podkategorie se překrývá s potřebou otevřené budoucnosti u kategorie Přínosy pěstounství. Pěstouni do budoucna očekávají, že to zvládnou, že jejich vztah s dítětem bude pokračovat i po zániku oficiální pěstounské péče. Doufají, že se děti osamostatní a založí vlastní rodiny.

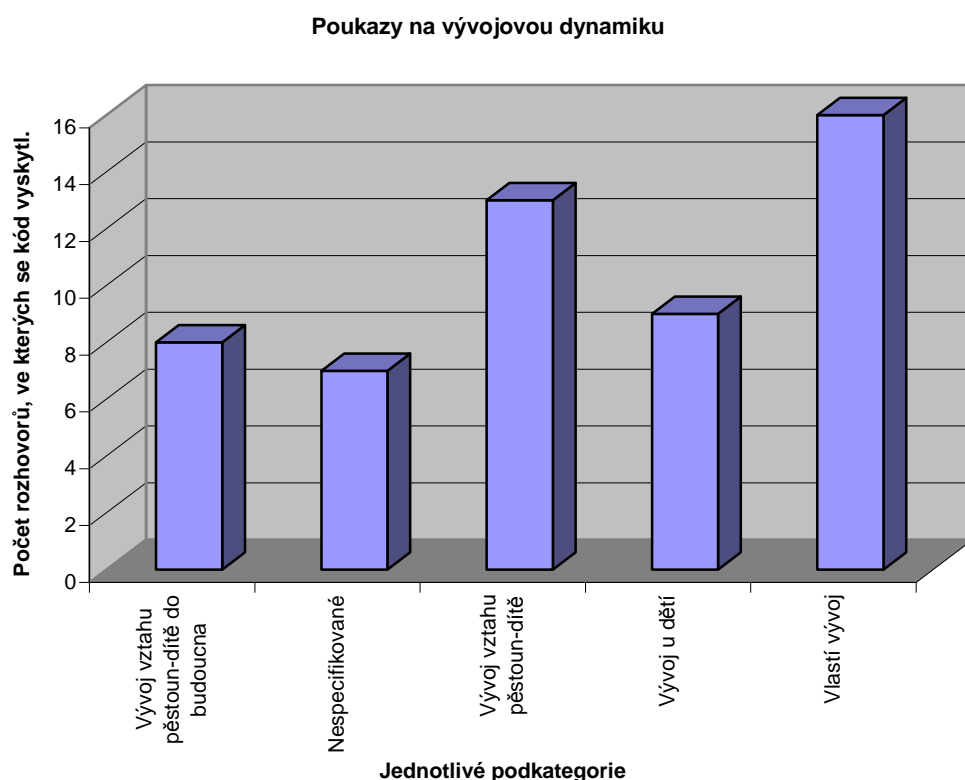
„Očekávám, že to v dobrém psychickém stavu přežiju. Měla bych tady pro děti být i po skončení oficiální pěstounské péče, jedna strana je právní stránka a druhá vztah. Chtěla

bych bejt dobrá babička i pro jejich děti, mít to postavený tak, aby se to podobalo běžným vztahům v rodině, že to bude v široké rodině fungovat tak, jak má.“

"Doufám, že přijdou jiné děti a s těmi dospělými, že budu v kontaktu. Doufám, že nás to stmelí, až přijdou další děti.“

„Očekávám, že to přežiju, že se z toho nezblázním. Chci, abych byl vnímavý jako táta s kterým se to dalo přežít. Děti umí ocenit, tak aby zpětně řekli, že to bylo fajn.“

„Přeji dětem spokojený život, aby byly děti schopné žít samostatný život, který by je naplňoval. Aby začarovaný kruh skončil, aby byly schopní zajistit své děti. Do budoucna bych chtěla ještě jednu dávku dětí a nebo pomáhat pěstounům.“

Graf č. 6 Výskyt kategorie „Poukazy na vývojovou dynamiku“ v rozhovorech

6.7 Odborné služby

Přínosné služby

Příprava

Pěstouni, kteří prošli odbornou přípravou, tak ji většinou vnímají jako víceméně přínosnou. Jako zajímavé uvádějí jednotlivé odborné přednášky o jednotlivých

problematických oblastech pěstounství. Nejvíce kladně hodnotí sebepoznávací aktivity, setkání se zkušenými pěstouny a s mladým dospělým, který prošel pěstounkou. Zároveň jako přínosné hodnotí, když se v období příprav a čekání na dítě mohli zúčastnit nějakého setkání pěstounských rodin a tam získat informace od stávajících pěstounů.

„Přínosné to bylo, dozvěděli jsme se něco nového, primárka nás provedla Dětským domovem ve Vesce, to ve mně vzbudilo zájem, psycholog měl přednášku o tom, jaké ty děti jsou, co dělají, o retardaci zpět, jak se budou projevovat, připravovali nás na reálné situace, pak jsem např. věděl o 'syslích zásobách' a nepřekvapilo mě to. Zajímavý byl zákon o matrikách, přednáška o drogách, o nemocech malých dětí."

"Dobrá byla přednáška pediatra, že jsem o něčem neměla ani tušení, ale bylo to více na mladší děti. Přínosný je to, co souvisí se sebepoznáním - motivace, proč do toho jdeme, jak to souvisí s minulostí."

"Byl tam doprovázející manželský pár, který měl starší adoptivní děti a říkali, jaký to bylo, získala jsem trochu náhled."

"Pozvali tam holku, která prošla pěstounkou a ona říkala, jaké to pro ni bylo."

„Byli jsme na víkendovce s Amaltheou jako budoucí pěstouni, to nám hodně dalo."

Služby

Pěstouni si velmi cení již na začátku přístupu pracovníků ústavních zařízení, pokud se jim věnují, mají k nim pozitivní přístup, dají jim relevantní informace o dítěti.

"V děčáku ve Svitavách to bylo příjemný, Veska vstřícně spolupracuje a předává informace."

„Paní ředitelka dětského domova nám vše vysvětlila, říkala o ní a o jejím vývoji, ve složce měla už napsáno naše příjmení."

Co se týče odborných služeb, tak všichni pěstouni vnímají jako přínosnou nabídku služeb Centra náhradní rodinné péče občanského sdružení Amalthea (mezi pěstouny slangově Amálka).

„Krátko po převzetí dětí vznikla Amálka, kde jsme se setkali s jinými pěstouny."

„Amálka pokrývá dobře potřebu služeb v NRP."

Mezi další přínosné služby řadí pomoc psychologů, dětských lékařů, psychiatrů, neurologů.

"Vzhledem k manželově profesi jsme měli kontakty, byli jsme u prof. Matějčka."

„Neurolog, psychologka, psychiatricka."

„Máme výbornou pediatričku, děti proočkovala, zdiagnostikovala."

Sociální pracovníce oddělení sociálně-právní ochrany dítěte jsou podporou, když doprovázejí pěstounskou rodinu delší dobu a mají k nim mají pěstouni vybudovanou důvěru

„OSPOD dobrý, ale dle sociální pracovníce, se sociální ,pracovníci jsme byli jak známé, měla jsem k ní důvěru.“

"Dobrá sociální pracovníce, která nás dlouhodobě (17 let) doprovází a psycholog, ke kterému máme důvěru."

Formy

Pěstouny jsou nejvíce ceněné odpolední kluby, setkávání, společné pobyty, letní tábory, a to převážně z toho důvodu, že se tam mohou setkat s jinými pěstouny, mohou spolu sdílet zkušenosti, a zároveň že se děti mohou setkat s ostatními pěstounskými dětmi. Jako přínosné vyzdvihují, když se s pěstouny mohou setkat již v období čekání na dítě.

„Odpolední kluby, setkávání, společné pobyty, kde jsme se setkali s jinými pěstouny.“

„Letní tábor - pro mě i děti. Děti dlouho nechtěli jezdit někam bez nás. Setkání s pěstouny a jejich dětmi, klubypodobná témata o kterých si s vrstevníky nemohou promluvit. Děti se cítí jiní, stejně jako pěstouni.“

„Kluby, přednášky, najdeš si svoje a nebo to použiješ někdy výhledově, sejdu se s ostatními, poslouchám, je to ventilace, relax.“

"Doprovod Amálky, že vznikla, byli jsme na 1.klubu, setkala jsem se tam pak s dalšími pěstouny.“

V jednotlivých výpovědích také často zaznívá důležitá potřeba doprovázení, že mohou pěstouni s odborníkem sdílet problémy, že se na něj mohou obrátit, že je uklidní.

„Prof.Matějček nás uklidnil, dal nám rady ohledně LMD, tisíckrát zopakovat, neměnit, furt opakovat, pouze Irozkaz, hned na začátku nás uklidnil.“

"Je pro mě důležitý, že to mohu s někým probrat. Pobyty, tábory, odpolední kluby, setkávání, psychologka, která s námi řeší problémy i obecně a doprovází nás.“

„Pomohlo, když nám na neurologii řekli, jak bude vývoj vypadat, co po něm můžeme chtít a na co nemá, pomohlo povzbuzení.“

Jako přínosné vnímají pěstouni také vzdělávání např. o speciálních potřebách dětí, o výchovných postupech, o kontaktu s biologickou rodinou.

„Výborné je vzdělávání - jak rozvíjet dítě, hry a konkrétní postupy, že mají speciální potřeby, o kontaktu s bio rodinou.“

„Přínosné jsou pedagogicko – výchovné metody, možnosti ve škole, speciální metody, zprostředkování dalších služeb, poradí mi, kam mám jít. Důležitá je pro mě

strukturování a forma. Když mám problém, učila jsem se na způsobu práce odborníků, naučit se modelu, jak řešit budoucí problémy. Víc hlav víc ví, člověk se rád podělí o problém, mohou tě obohatit nápady."

Co se týká forem práce s rodinou, tak nejvíce oceňují doprovázení klíčovou pracovnící, následně psychologickou diagnostiku a poradenství, speciálně-pedagogické poradenství, práci na individuálních plánech dětí, doučování, arteterapii, Pesso terapii, terapii pevným objetím, supervizi.

„Scházení se s klíčovou pracovnící, protože nás dlouhodobě zná, a s psycholožkou."

„Individuální plány, klíčový pracovník. Je to hodně pozitivní, že si uchovávám větší pořádek, nejsem na to sama, speciálně pedagogické poradenství, určení, co s dětmi. Supervize byla hodně dobrá, vzdělávání, doučování."

"Vyhovovala mi arteterapie, když je to pro děti hrou, jezdíme do Žamberka na výtvarné dílny do kolektivu, který se zná a je to dobrá terapie pro děti."

"Individuální plány s klíčovou pracovnící, terapeutkou, supervize - náhled od někoho, kdo není v systému, mám čas přemýšlet také o sobě."

„Důležité pro mě je, že vím, že se mohu na někoho obrátit, že se nemusím s problémy schovávat. Vyhovuje mi vybrat si z nabídky, když je pult nabídek z kterého si mohu vybírat, když mi to klíčová pracovnice nabízí."

Nepřínosné služby

1) Co se týče přípravy, není pro pěstouny zajímavá, necítí se po ní připraveni na pěstounství. Pěstouni často uvedli, že u nich příprava z nejrůznějších důvodů neproběhla, a pokud proběhla, tak byli jediní budoucí pěstouni mezi žadateli o osvojení.

"Proběhla, byli jsme jedni z prvních, společná příprava pro osvojitele i pěstouny, byla zaměřená na adopci."

"Nechodili jsme, nestihli jsme ji a pak ji už po nás nechtěli."

"Pro nás to přínosné nebylo, věděli jsme co a jak. Při přípravě na pěstounku jsme seděli a poslouchali různé přednášky. Bylo to únavný, mluvilo se o normálních dětech, všichni chtěli do osvojení malé děti."

"Příprava je důležitá, ale nejdůležitější je doprovázení, když je dítě v rodině."

2) Pěstouni se setkávají s neprofesionalitou pracovníků ústavních zařízení.

"Zarazila mě neprofesionalita pracovníků dětského domova, že je to systém nefungující pro dítě, dětský domov dětem škodí, tak si je neberte' říkali, pomlouvali se vzájemně."

"Že má hloupý výraz, tak nám sestřičky nabízeli, ať si vezmem jiné dítě."

3) Je alarmující, jak vnímají pěstouni negativně kontakt s úředníky, a to především se sociálními pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), které nemají jejich důvěru, jednání s nimi nevnímají na partnerské úrovni, pěstouni se je snaží nepotřebovat.

„Na sociálce jsou mimo a nevědí.“

"Náročný je pro mě kontakt s úřady. Teď už jsem se naučila je nepotřebovat."

„S OSPODem mám negativní zkušenost. S důvěrou jsem tam šla a ztratila jsem ji. Chtěla bych to pochopit, jak to vnímají úřady, necítím od nich podporu, pokaždý se cítím jako debil. Potřebovala bych od nich podporu a ocenění."

"Sociální pracovníce moc nefunguje."

„OSPOD - jsme je obešli, tak se starejte, chtěli bychom, aby se ozvala, měla starost, není možné je sehnat.“

„OSPOD zklamal naši důvěru, úředníci dělali naschvály.“

4) Pěstouni pocítují neprofesionalitu odborníků, nevnímají jejich pomoc a podporu.

„Neurolog, psychologka, psychiatricka, vyhledala jsem je z vlastní iniciativy.

Zdiagnostikovali ji, ale nebyla to pomoc, žádná podpora."

„Odborníci vesměs nechápou. Cítím k nim nedůvěru, je otázka na koho kápnem, furt donekonečna musíme někomu něco vysvětlovat, což mě už nebaví",

„Psychologové říkali, že ho stejně vrátíme ´víte co, vraťte ho´."

5) Odborná pomoc dříve vůbec nefungovala.

"Žádné doprovázení ani instituce nebyly."

„Odborná pomoc nefungovala."

Proces zprostředkování

V procesu zprostředkování mají hlavní slovo sociální pracovníci na „úřadu“.

"Naprosto nevědomě jsem šla na úřad a zjišťovala možnosti. Pěstounka mohla být rychlejší, o rozdílech jsem věděla."

„Ve středu jsme dodělali přípravu a ve čtvrtek nám volali a pak ukázali fotku, měli jsme schůzku v dětském domově."

„Navštívili jsme sociální odbor na okresním úřadu, zeptali jsme se jak."

Inspirace ke změnám

Pěstouni uvádějí, že by byla potřebná důkladná příprava na přijetí dítěte. Odborná příprava, aby byla zvlášť pro pěstouny a zaměřená na specifika dětí přicházejících do pěstounské péče. Při přípravě by měly být odborné přednášky zaměřené na specifika dětí přicházejících do pěstounské péče. Za přínosné by považovali kontakt se zkušenými pěstouny a nejrůznější sebezkušenostní aktivity.

"Především by měla být rozdělená na pěstouny a adoptéry a na ty, co už mají zkušenosti s dětmi a co nemají. Psychologická podpora o konkrétních problémech, jednotlivé poruchy dětí, co se můžou projevit, v čem mohou být jiný, že se s tím děti narodí, že se to s nimi nese, že je u nich úplně jiná výchova."

"Přípravy by měly být oddělené, zvlášť pro pěstouny a zvlášť pro osvojitele. Žádná příprava tě nemůže připravit na to, co přijde. Přijdou nečekané okamžiky, máš předsevzetí o sobě, neznáš sebe sama. Dobré jsou zážitkové aktivity, setkání s pěstouny, i těmi vyhořelými."

"Je potřeba zatáhnout lidi do diskuse, dělat opakovaně "kolečko", to je forma, kdy všichni jsou in a jsou aktivní v rámci skupiny. Prakticky, např. formou scének si zkusit, jak předávat dětem informace. Mluvit o fázích, před přijetím/co rodina), před příchodem dětí /může se stát cokoli), DEN D až teď, měl by o tom mluvit pěstoun a nebo psycholog se zkušeností. Měla by tam být nějaká zdravotně-lékař (abychom vyžadovali testy, jak na tom dítě je, zda je očkováno, zdravotní průkaz), psychiatr, o matrice, právník, o drogách."

"Je důležité se věnovat přípravě pěstounů. Když nevědí, tak přijdou problémy, tak aby se v tom nevymáchali. Říct jim, kam se mohou obrátit, aby se v tom neuzírali sami."

"Vše, co souvisí se sebezpoznáním, je přínosné. Kontakt se stávajícími pěstouny, s tím, kdo prošel pěstounkou. Chyběla orientace na starší školní věk a pubertu, bylo by potřeba víc zdůraznit problémy s jakými se můžeme setkat, že traumatizované děti se stávají problémovými."

"Měla by připravit na problémy, o citové deprivaci, jak se to projevuje, aby na to byli pěstouni připraveni, že tyto děti mají spoustu problémů"

"Měly by tam být hrubé znalosti o systému, o právním systému, co je role pěstouna, vnitřní motivace, vlastní reflexe, jak jsem to měl jako dítě, zkušenosti, vlastní kompetence, hranice, naslouchání, odlišnosti."

"Mělo by tam být více o pěstounce, setkání se skutečnými pěstouny, informace o problémech, které mohou vznikat z rozdílné minulosti, o začátku, o prvních měsících, o

sžívání, aby to nevzdali, o utváření vztahu a nového systému rodiny, o kontaktu s biologickou rodinou dítěte. Důležité je setkávání s pěstounskými rodinami, aby mohli přijít třeba na klub nebo na víkendové setkání a mohli mluvit s pěstouny. Všichni do toho šli s růžovými brýlemi, byla by dobrá lepší informovanost."

Při přijetí dítěte by uvítali doprovod odborníků, aby na přechod pěstouni i děti byli připraveni, aby dostali více informací o dětech, o jejich minulosti, zdravotním stavu, specifických problémech, prognóze dalšího vývoje aj.

„Je potřeba odborné vzdělávání, bylo by potřeba doprovázení a příprava. Při prvním kontaktu s dětmi pomoc s navázáním kontaktu, mluvit o minulosti dětí-informace, co mají rády, čeho se bojí, popovídat s tetou z dětského domova, aby se usnadnil ten přechod, nemuseli vše nalézat, aby se to dalo vydávat za to, že jsou naše.“

„Byl by lepší postupnější přechod. Byla by dobrá nějaká odborná poradna, co můžeme a co ne, za co odpovídáme.“

„Je potřeba doprovázení alespoň půl roku, někoho, kdo je s tebou, individuální plánování eventuálně nějakou mentorskou rodinu.“

Po přijetí dítěte by bylo potřeba mít možnost odborného servisu odborníků zabývajících se pěstounskou péčí, kteří by rozuměli problematice pěstounské péče. Pěstouni také vnímají důležitost dlouhodobého doprovázení pěstounské rodiny jedním odborníkem např. klíčovým pracovníkem ke kterému mají důvěru. Partnerský přístup by uvítali také směrem od sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dítěte.

"Je potřeba multidisciplinární odborný servis zaměřený na potřeby dítěte, který bude respektovat pěstounství a pěstouny."

"Chtělo by to dobrého psychologa, aby řekl, že bude líp. Aby byl někdo, kdo se v pěstounství vyzná, zná problematiku pěstounských dětí."

"Každý by potřeboval někoho, kdo je bude znát a dlouhodobě doprovázet. Je potřeba vypracovat síť odborníků pro pěstouny a pěstounské děti, kteří by byli dobří na jednotlivé oblasti, doprovázení pěstounů na počátku pěstounství, je potřeba změnit přístup sociálních pracovníků na sociálce na partnerství."

"Je důležité, aby si jednotlivé subjekty neházely klacky pod nohy. Od OSPODu nečekám odbornou pomoc, ale alespoň dobrou úroveň komunikace, abychom k nim mohli přijít, mohli jim důvěřovat. Od služeb očekávám větší odbornost."

Většina pěstounů uvádí také důležitost možnosti respitní péče, která by jim pomohla zvládnout těžká období, poskytla by jim možnost mít čas pro sebe aj.

"Ocenila bych v té době možnost respitního pobytu."

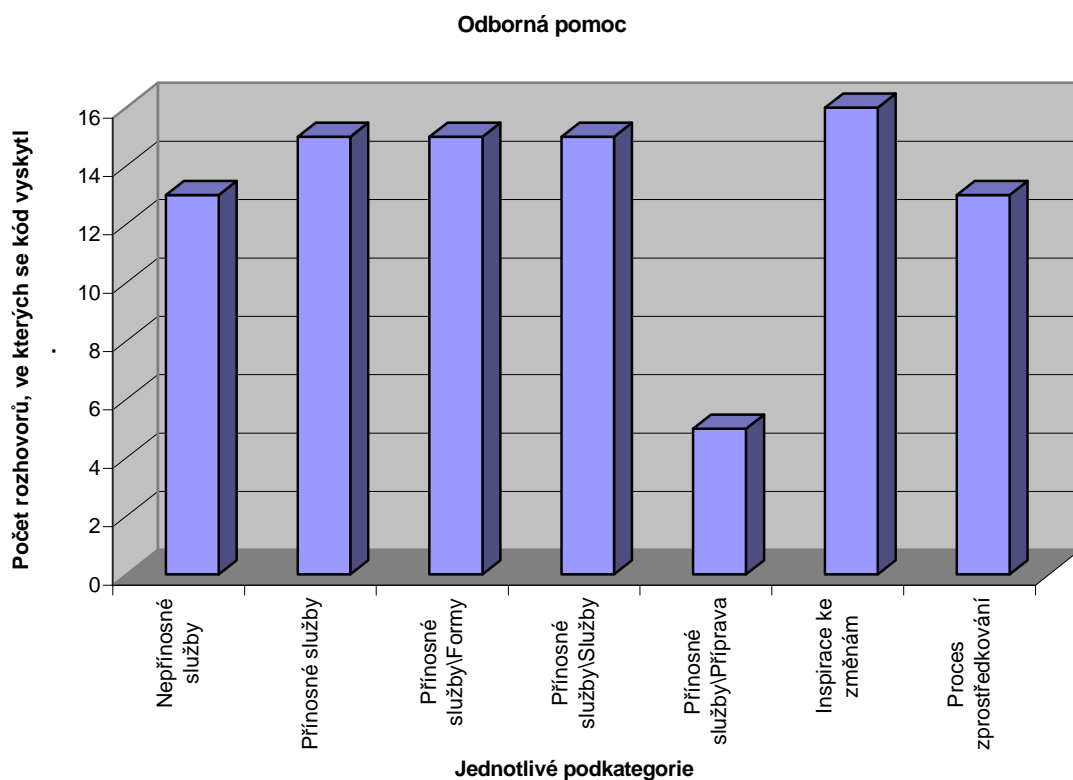
"Respitní péče-k odpočinku a i prakticky, když jdeš např.k lékaři."

"...kdyby 1x za čtvrt roku někdo na 2dny se postaral o děti, to nabije a dá dál energii."

Pěstouni vnímají potřebu vzdělávání, sebepoznávacích aktivit, supervize i relaxace. Mají také další nápady, jakými odbornými službami by bylo možné vylepšit pomoc pěstounským rodinám.

„... telefonní krizové číslo-ve vypjatých situacích+informační linka pro pěstouny, banka oblečení a bot-přes net, co potřebuji, takový bazárek na netu, poradna kolem dávek a nároku na ně, anonymní poradna."

"Pomoc pro děti, které opouštějí v dospělosti rodinu, aby se mohli začlenit a začít samostatný život."

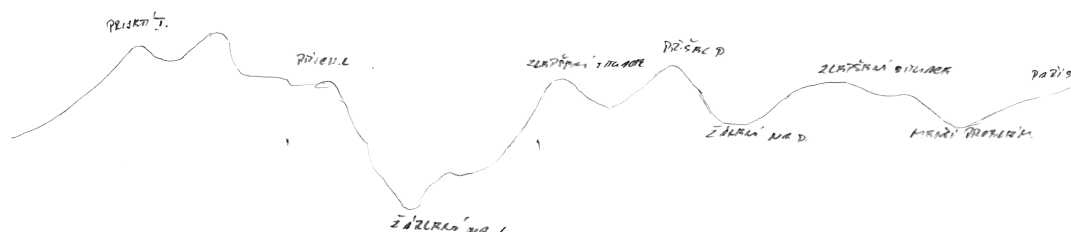

Graf č.7 Výskyt kategorie „Odborné služby“ v rozhovorech

6.8 Křivky pěstounství

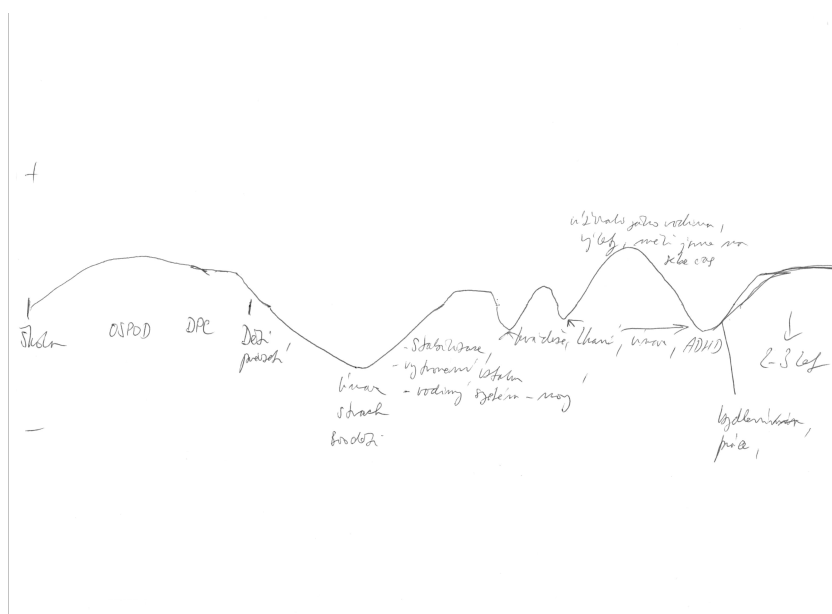
V našem výzkumu životní křivku aplikujeme jako „křivku pěstounství“, protože zachycuje určité období života, a to období od okamžiku prvotních úvah o pěstounství do současnosti. „Křivku pěstounství“ v našem pojetí chápeme jako doplňující metodu k provedeným rozhovorům, byla také provedena následně po jednotlivých rozhovorech. Pěstouni graficky znázornili své prožívání, své pocity, připomněli si nejdůležitější okamžiky, které je v pěstounském životě potkaly a zaznamenali jejich pozitivní nebo negativní náboj. Křivkou pěstounství jsme doplnili informace o intenzitě prožívání. Zjistili jsme, které události vnímají pěstouni jako nejvíce výrazné, které je ovlivnili. Z křivek můžeme vzájemným porovnáním vysledovat určité pravidelnosti, události, které se opakují u více pěstounů, můžeme na nich vysledovat i určité fáze pěstounství. Získané křivky pouze ilustrativně popisujeme a rozčleňujeme, ukazujeme na nich podle nás nejdůležitější charakteristiky. Jejich podrobná analýza by mohla být předmětem dalšího výzkumu.

Nejčastějším modelem je to, že pěstouni začínají na bodě nula, mají nějaké představy, očekávání, vrcholem je přijetí dítěte, následuje propad, po přijetí dítěte, sžívání nové rodiny, následuje zlepšení situace, dochází ke stabilizaci, pak přijde další dítě a celá situace se opakuje, rodina se tak dostává do již prožitých fází a prožívá již prožité fáze i když už samozřejmě na trochu jiné úrovni. V křivce č.1 pěstoun zdůrazňuje žárlivost stávajících dětí na děti nově přichozí do rodiny.

Křivka č.1

V některých křivkách můžeme zaznamenat delší úsek věnovaný období rozhodování a očekávání. Na křivce č.2 je vidět počáteční idealismus a nadšení v době před přijetím dítěte. Po přijetí dítěte následuje období vyznačující se únavou, strachem, starostí o vlastní děti, což znázorňuje nejvýraznější propad. Následně, když se vytvoří vztah a nový rodinný systém, tak dochází ke stabilizaci situace. Jednotlivé propady znamenají problémy související s dětmi (krádeže, lhaní, ADHD), bydlením a prací, k tomu se přidává celková únava. Nejvýraznějším vrcholem je období, kdy byla rodina stmelená, užívali si jako rodina, podnikali výlety, měli na sebe čas. V současné době posledních 2-3 let prožívá svůj život pěstouna jako stabilní.

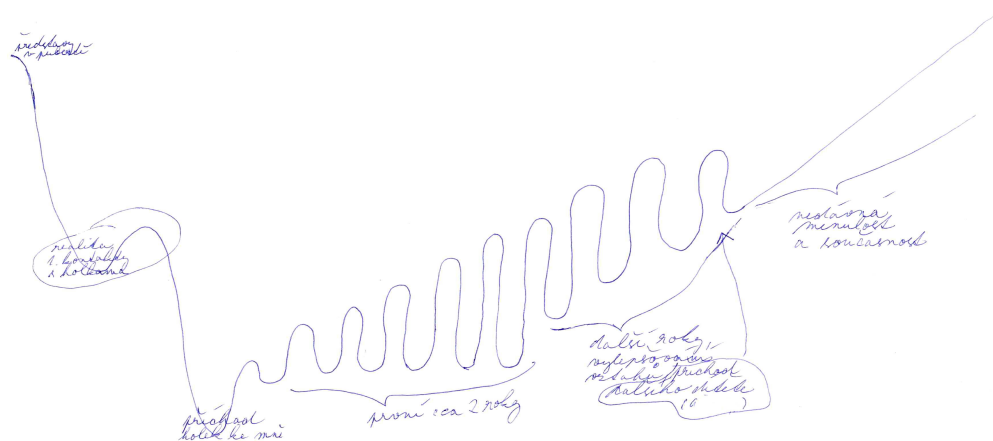

Křivka č. 2

Pěstouni mohou také pěstounství prožívat pouze pozitivním způsobem, s křivkou se tedy nikdy nedostanou do negativních hodnot, i když naznačují určité propady, které znázorňují krizi. Možná to souvisí i s vnímáním pěstounství jako smyslu života, s vírou, v neposlední řadě i s pojmáním pěstounství z profesionálního pohledu a vůbec asi s pozitivním přístupem k životu, jak bylo patrné z rozhovoru s pěstounkou. V křivce č.3 jsou vidět i stadia pěstounství, vidíme zde počáteční úvahy o pěstounství, hledání smyslu pěstounství, jak křivka míří hodně do pozitivních hodnot při rozhodnutí a přípravě na přijetí dětí, nejvyšší vrchol křivky naznačuje okamžik přijetí dítěte, vyjadřuje nadšení a počáteční idealismus, následuje zlom, pocity vyčerpání. Pěstounka si sice už uvědomila, že některé věci nezmění, po přijetí dalšího dítěte však nastává krize celé rodiny a dochází k největšímu propadu, uvádí, že krize celé rodiny souvisela s krizí v manželství. Když tato krize odezněla, došlo k určitému smíření a přijetí dětí takových jaké jsou, pak získala novou chuť pokračovat v pěstounství a problémy, které přišli s dalšími dětmi už nevnímala jako krizi, ale jako

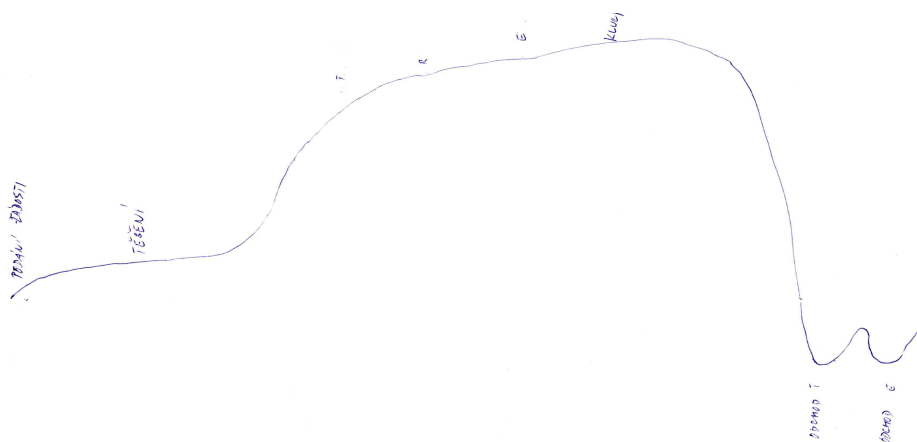
[illegible]

Z uvedených křivek je znát i vývoj vztahu s pěstounskými dětmi. V křivce č.4 je patrný počáteční idealismus, propad je naznačen při prvním kontaktu s dětmi, následuje vzestup do pozitivních hodnot při svěření dětí do péče, následuje nejvýraznější propad po příchodu dětí do rodiny, kdy se projeví problémy. V následujícím období (trvající 2 roky) jsou naznačeny výrazné problémy, které jsou opakovaně stejně intenzivní, ale vrcholy křivky naznačují, že vztah k dětem se zlepšuje a prohlubuje. V období dalších let vztah stále narůstá, dostává se do pozitivních hodnot a zároveň problémy se zmenšují, také se pomalu dostávají do pozitivních hodnot. Jak uvádí pěstounka souvisí to také s jejím smířením se s tím, že s některými problémy prostě není schopná nic udělat. Ani přijetí dalších dětí nedostane křivku do negativních hodnot. Od nedávné minulosti křivka míří ke stále pozitivnějším hodnotám a tím už naznačuje stabilní pěstounskou rodinu.

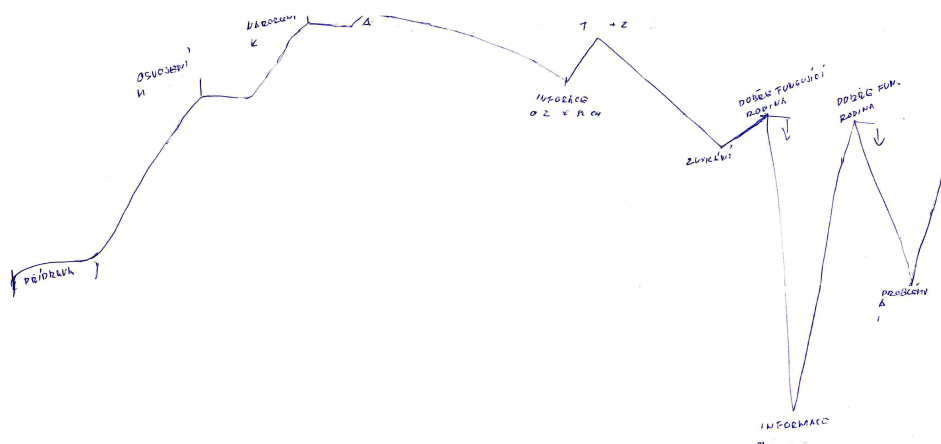
Křivka č. 4

Z některých křivek (např. z křivky č. 5) je patrné, že výrazný propad nemusí nutně nastat po přijetí prvního dítěte/děti, ale až poté, co je v rodině více dětí a dojde k určité kritické události, která negativně ovlivní celou rodinu. Pokud byla rodina v nedávné akutní krizi, která výrazně ovlivní prožívání pěstounství, nemusí také pěstoun vnímat třeba i dřívější náročné okamžiky. Záleží tedy také na aktuálním naladění, na aktuální situaci celé rodiny.

Křivka č. 5

Prožívání přijetí prvních několika dětí, může být z pohledu prožívání vnímáno pozitivně, křivka může neustále narůstat do stále pozitivnějších hodnot jako na křivce č.6. V té době jsou jednotlivé problémy a náročnější období vnímány jako stagnace. Jednotlivé propady mohou nastat až při přijetí dalších dětí, což může vést k problémům celé rodiny. S příchodem větších dětí se mohou problémy stupňovat. Vrcholy křivky v pozitivních hodnotách je vnímána jako období, kdy rodina dobře funguje.

Křivka č. 6

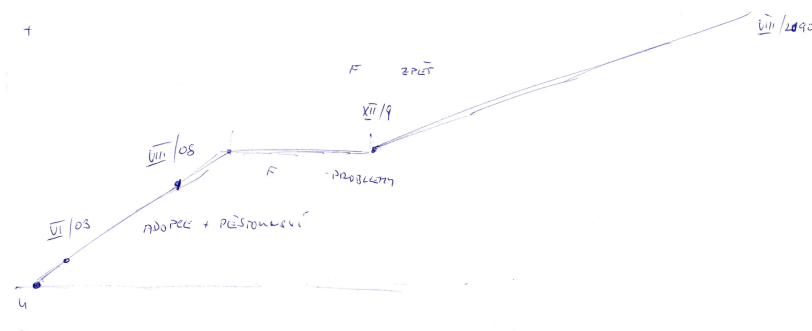
Největší propad křivky může také nastat až při prožívání puberty dětí. Příkladem může být křivka č. 7, kdy příchod dětí prožívá pěstounka pozitivně, následuje delší, ale ne tak výrazný propad, který časově ohraničuje na dobu tak jednoho roku, kdy se rodina na sebe vzájemně adaptovala. Následující období dětství biologických i přijatých vnímá velmi pozitivně a výrazný propad nastává v okamžiku, kdy začne dítě krást. Jak uvádí pěstounka, tak zažívala pocit zrady, s kterým se doteď velmi těžko vyrovnává. Má dojem, že až v okamžiku, kdy děti dospívají, tak se setkává s prvními negativy pěstounství. V současnosti sice problémy jsou, ale už je vnímá reálně a je na ně připravená.

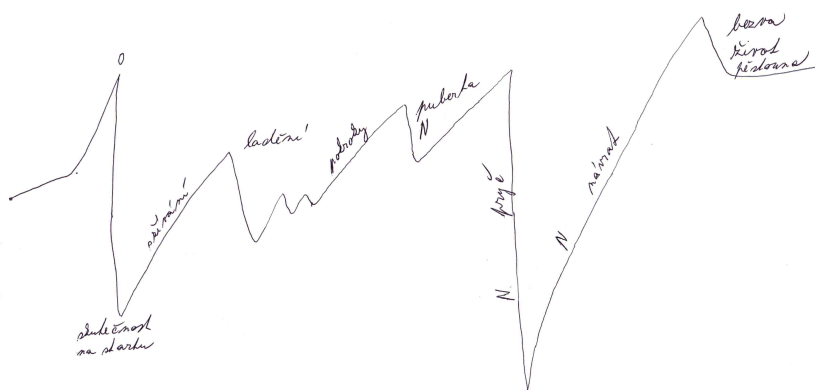
Křivka č. 7

Přijetí prvních dětí je z pohledu prožívání pěstounů vnímáno se vzrůstajícím pozitivním znázorněním. Kritickým obdobím, které znamená propad může být také

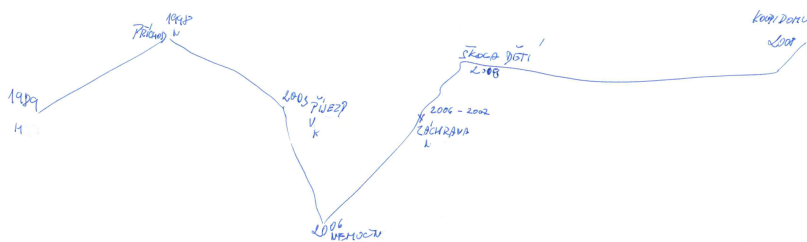
Křivka také nemusí mít žádné propady jako křivka č.9. Těžké okamžiky a problémy pěstouni mohou vnímat jako určitou stagnaci a když se problémy vyřeší, tak je to posune dál.Člověk se tedy stále vyvíjí a stává se zralejším a zkušenějším a to platí i v pěstounství.

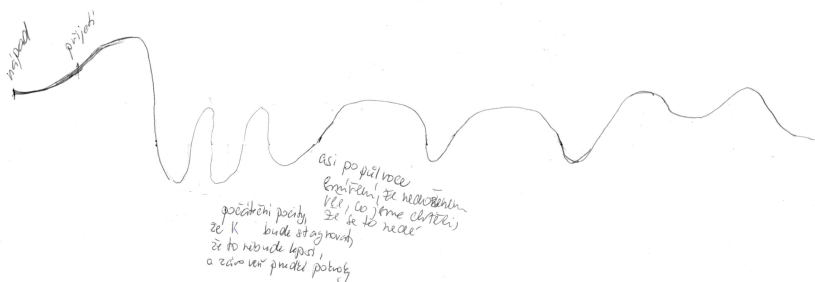
I když mají pěstouni více dětí, může být i většina křivky podmíněna prožívání s jednotlivým dítětem. Může se jednat buď o dítě „nejproblémovější“ a nebo o dítě nejstarší, což lze vysvětlit i tím, že s ním zažívají jako s prvním plno specifických zkušeností např. první krádeže, lhaní, pubertu, osamotňování, první vztahy aj.

V některých případech se nemusí jednat o problémové dítě, ale o jeho velmi závažnou nemoc, která ovlivní život celé rodiny, a kterou pak pěstouni znázorní jako největší propad. Díky tomu, že prošli touto zkušeností, nevnímají pak následné problémy jako až tak náročné. Jak uvádí pěstounka ke křivce č. 11, nemoc dcery je posílila a stmelila celou rodinu.

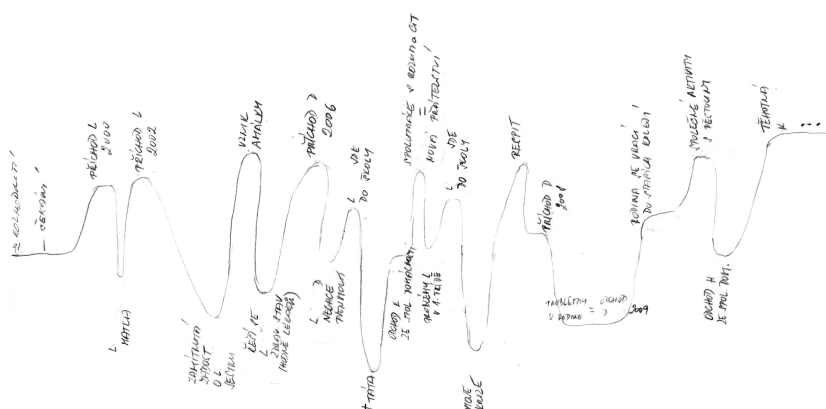

Pěstounky mají většinou oblejší křivku, kterou znázorňují více intuitivně a pak až naznačují události. V křivce č.12 se pěstounka snaží zachytit počáteční pocity na počátku pěstounství, kdy to pro ni bylo velmi náročné a kdy na jedné straně zažívala pocity beznaděje, že dítě bude stagnovat a na druhé straně vnímala ohromné pokroky. Její křivka se dostala do pozitivnějších hodnot v okamžiku, kdy se smířila s tím, že s dítětem nedožene vše, co by chtěla.

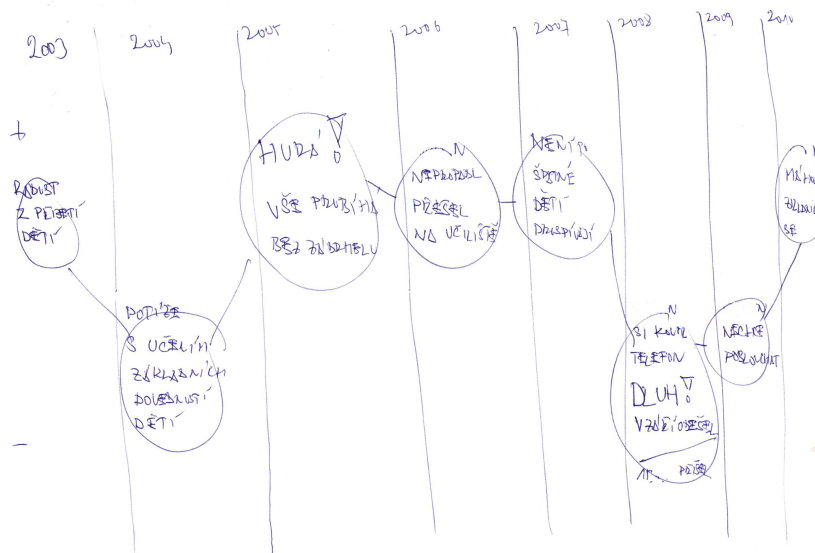
Někteří pěstouni se snaží zachytit co nejvíce údajů, většinou se nedrží časových údajů, ale snaží se zaznamenat všechny děti a jednotlivé události souvisejících s jejich životem, zaznamenávají vlastní děti, smrt rodičů, vlastní krize.

V křivce č.13 pěstounka prožívá pěstounství dosti rozmanitě, pozitivní události (příchody dětí do rodiny, vstupy dětí do školy, spolupráce s organizacemi zabývající se pěstounskou péčí, realitní služby, společné aktivity s pěstouny, těhotná dcera) se střídají s těmi negativně prožívanými, (kontakt s biorodinou, zamítnutá žádost o dítě, zdravotní stav dětí, nepřijetí dítěte, odchod dítěte z rodiny), z nichž nejnáročnější byla smrt otce a vlastní krize.

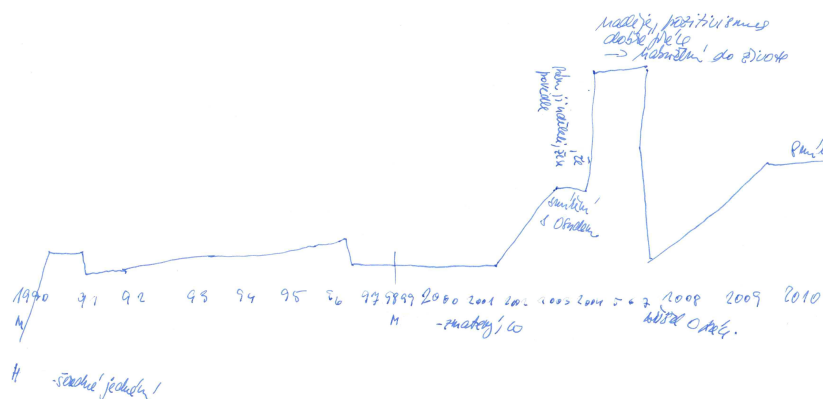
Křivka č. 13

Většina mužů-pestounů potřebuje jasnější strukturu křivky, kterou jim dává časová data, kterou si jako první naznačí, než načrtnou křivku. Snaží z jejich pohledu o přesnější strukturu křivky, aby časově seděla, aby mohli jasněji vyjádřit své prožívání a jednotlivé události.

Křivka č. 14

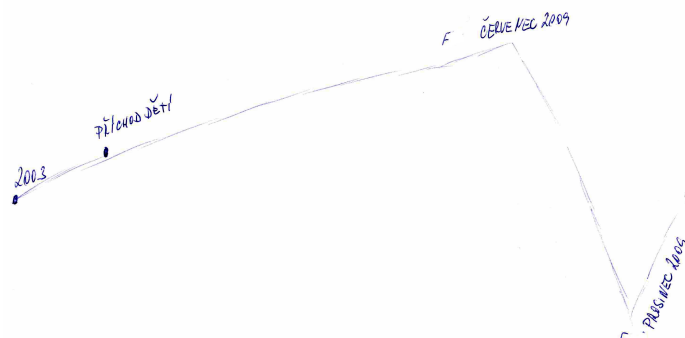
Muži mohou prožívat pěstounství i z toho pohledu, jestli mají práci, dokáží zabezpečit rodinu. „Nejvíce se daří, když je dobrá práce, to je období plné naděje a pozitivismu“. V křivce č.15 se také vyskytuje 2x pojem smíření naznačující určitou pokoru.

Křivka č. 15

Ať už jsou propady i vrcholy u jednotlivých křivek výrazné či nevýrazné, ať je křivka jednodušší a nebo členitější, ať je aktuální situace v rodině jakákoli, tak všechny křivky končí

v pozitivní části papíru směrem nahoru. To může značit velký potenciál, životní sílu a naději do budoucna.

Křivka č. 16

Prožívání pěstounství je velmi individuální a jedinečné. Náš vzorek je také pouze ilustrativní, a proto nemůžeme z našich poznatků činit nějaké obecnější závěry. Snažíme se upozornit na určité znaky a podobnosti jednotlivých křivek. Vycházíme přitom nejen z načrtnutých a popsanych křivek, následně provedeného krátkého inquiry, kde jsme se doptávali na význam jednotlivých tvarů křivek a na jednotlivé důležité události, ale také jsme čerpali informace z provedeného rozhovoru. Každá uvedená křivka zachycuje jedinečné prožívání pěstounství jednotlivými pěstouny. Pro ilustraci a doplnění uvádíme v příloze č. 1 autentickou výpověď jedné z pěstunek, kde jako „Příklad dobré praxe“ popisuje, jak prožívala proces přijetí tří sourozenců do pěstounské péče.

7. DISKUSE

Náš výzkum je zaměřen na problematiku pěstounské péče, a to konkrétně na její prožívání pěstouny. Cílem bylo zanalyzování procesu přijetí dítěte do pěstounské péče z pohledu prožívání pěstounů, jaké faktory na tento proces působí, jaké jsou možné fáze průběhu pěstounství. Rádi bychom v této části diskutovali o získaných poznatcích a pokusili se je zakomponovat do již publikovaných teoretických zdrojů a zároveň nastínili možnosti jejich uvedení do praxe.

V současné době je téma více než aktuální, protože počet pěstounů se nezvyšuje a současně se do praxe pomalu zavádí pojetí profesionální pěstounské péče.

Ve shodě s dříve provedenými výzkumy (Sobotková, 2003, Škoviera, 2007) byl často uváděnými motivy vedoucí k rozhodnutí k pěstounské péči altruistické motivy, pomoc dítěti a smysl života spatřovaný právě v péči o pěstounské dítě. Téměř v polovině případů byla důležitým motivačním činitelem touha mít vlastní děti. Domníváme se, že je to způsobeno tradičním nazíráním na pěstounskou péči ve formě dlouhodobého řešení podobné osvojení. Z jiného hlediska může být „motiv vlastního dítěte“ uspokojen sekundárně prostřednictvím pěstounství, a to proto, že proces zprostředkování pěstounské péče není tak časově náročný jako u osvojení, které bylo primárním zájmem žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Motivace se samozřejmě vyvíjí v průběhu času, většina pěstounů uvádí, že kdysi již o pěstounství uvažovali (v pubertě, ve škole, v prvním manželství, když potkali dítě, které nemělo rodinu, chtěli mít velkou rodinu, chtěli pracovat s problémovými dětmi). Ke konečnému rozhodnutí k pěstounství však museli doznát, a když se objevil nějaký impuls zvenčí (potkali stejně smýšlejícího partnera, viděli pořad v televizi, inzerát, dozvěděli se, že i jednotlivec může přijmout dítě, billboard podporující pěstounskou péči, potkali se s pěstouny), tak „to byla ta poslední kapka“ k tomu, aby začali vyvíjet nějakou aktivitu a podali si žádost o pěstounskou péči. Častým motivem byla také touha mít velkou rodinu nebo motivace vzniklá v důsledku syndromu prázdného hnízda a vzniklé volné kapacity. I v průběhu pěstounství se motivace mění, z touhy mít vlastní děti se často mění na altruistickou, pomoc dítěti se stává smyslem života. Důležitá nám přijde sekundární motivace vzniklá v průběhu vztahu s pěstounským dítětem, která se vytvořila až následně během života s dítětem. Tuto motivaci chápeme jako tu, která se přiřadí k té původní motivaci Posiluje pěstouny v tom, že se rozhodli správně, že jejich snaha má smysl a vede je pak následně k tomu, vzít další dítě do pěstounské péče. Sekundární podporující motivace často vychází od samotného dítěte. Dítě zprostředkovává pěstounům pozitivní emocionální

zážitky. Tato kategorie se tímto přibližuje ke kategorii o zdrojích podpory. Vnímáme jako důležité, aby psychologové dokázali s motivací a motivy pěstounů pracovat při nejrozličnějších sebezpoznavacích a terapeutických aktivitách, a aby pěstounům umožnili učit se svou motivaci reflektovat. Neméně důležitá je i dynamika a vývoj motivace. Z našich zjištění vyplývá, že motivy se v průběhu pěstounství proměňují. S tímto je potřeba počítat při dlouhodobější odborné podpůrné práci s pěstouny.

Podle toho jaké vnímají pěstouni přínosy pěstounství souvisí podle našeho názoru s tím, jaké potřeby dítě pěstounům saturuje. Dítě zprostředkovává pěstounům plno nových podnětů a zážitků, pomoci dítěti je pro pěstouny naplněním životního smyslu, pěstouni se realizují v péči o děti. Dítě poskytuje pěstounům emocionální vztah, který je pro ně i výrazným zdrojem energie, v některých případech pěstouni uvádí, že přijetí dítěte zlepšilo jejich vztah s partnerem. Mít děti je určitá společenská hodnota, pěstouni si tím rozšiřují i okruh známých s kterými mohou sdílet své zážitky. Pěstouni poskytují přijatým dětem výlučný emocionální vztah, a to se u nich do budoucna projeví, má to určitý význam do budoucna, děti uspokojují jejich potřebu otevřené budoucnosti. Při odborné intervenci je potřeba přínosy pěstounství reflektovat a posilovat, a to zejména v krizových momentech ve vývoji vztahu mezi pěstounem a dítětem. Jako důležité vnímáme také vést pěstouny k tomu, aby odlišili uspokojování svých potřeb od uspokojování potřeb přijatých dětí. Děti přijaté do pěstounské péče jsou různou měrou psychicky deprivované a je potřeba stabilní a reflektující pěstounské rodiny, která by jim dokázala naplňovat jejich základní psychické potřeby.

Dle našich zjištění jsou děti pro pěstouny přínosem, ale je potřeba tento přínos chápat v kontextu vývoje pěstounské rodiny. Z dlouhodobého hlediska jsou tedy děti často přínosem pro pěstouny, ale naopak v průběhu vývoje uvádějí pěstouni děti jako velmi častý zdroj problémů. Dítě má jinou minulost, chová se jinak než pěstouni předpokládají, mají nejrozličnější projevy psychické deprivace, specifické poruchy učení a chování, nejrozličnější psychiatrické poruchy. Pro pěstouny je soužití s nimi, a to především na počátku, nečekanou fyzickou i psychickou zátěží. Ze zjištěných dat nám vyplývá, že je potřebné, aby již v období přípravy byli pěstouni náležitě informováni o možných problémech, které mohou vzniknout při soužití s přijatými dětmi, aby se zvláště na počátku přijetí dítěte mohli obrátit na fundovaného odborníka, který by jim vhodnou intervencí pomohl toto náročné období zvládat. Naše analýzy rozhovorů mohou odborníkům rozšířit povědomí o dynamice vývoje, o momentech, které poukazují na vývojové krize ve vztahu pěstoun – dítě, a tak tyto kritické momenty vnímat v kontextu vývoje pěstounství a předvídat je v průběhu své odborné práce s pěstounskou rodinou.

Pro následné fungování pěstounské rodiny je také velmi důležité přijetí pěstounství a pěstounských dětí širší rodinou. V našem výzkumu se nejčastěji objevovalo nepřijetí ze strany matek, a to více ze strany pěstounky. Objevuje se také nepřijetí celou rodinou, rodiny mají často problémy s přijetím dítěte romského etnika. Odmítnout pěstounské děti mohou také biologické děti pěstounů. Z uvedeného vyplývá, že je nutné nepodceňovat význam širší rodiny a odborně se zabývat i problematikou přijetí dítěte širší rodinou. Vyplatilo by se tedy pracovat s celou rodinou již před přijetím dítěte, protože rodina je pro pěstouny výrazným zdrojem podpory v průběhu pěstounství.

Širší sociální okolí je také častým zdrojem problémů pro pěstounské rodiny. Pěstouni uvádějí, že je okolí často nechápe, má odstup, někdy je okolí i nepřijme a nebo ponižuje. To se opět nejmarkantněji projeví, když mají dítě romského etnika. Pěstouni vnímají, že společnost je málo informovaná, lidé neví, co obnáší pěstounská péče a jaké mají děti specifické problémy. Pěstouni se cítí spíše jako minorita, že jsou vyčleňováni a nejsou oceňováni, ať už formou společenské prestiže a nebo finančního ohodnocení. Tyto naše poznatky jsou v souladu s již provedenými výzkumy (Sobotková, 2003, Rozum a cit, 2007). Bylo by tedy přínosné, aby společnost byla více informovaná o pěstounské péči a věděla co obnáší. To lze zajisti mediální formou pomocí osvěty. To by vedlo jednak k lepšímu povědomí společnosti o pěstounské péči a také by to mohlo vést k zájmu o pěstounství.

Obecně vnímají pěstouni odborné služby jako přínosné. Při odborné přípravě hodnotí nejprínosnější sebezpoznavací aktivity a setkání se zkušenými pěstouny. Mezi nejvíce přínosné služby řadí služby neziskových organizací a nadací, jejichž odborní pracovníci s pěstounskou rodinou dlouhodobě spolupracují, poskytují poradenství (psychologické, sociální, speciálně pedagogické, právní), nejrůznější přednášky a semináře, sebezpoznavací aktivity, supervizi aj. Všichni pěstouni vyzdvihují jako nejprínosnější programy (setkání pěstounských rodin, odpolední kluby), kde se mohou setkat s dalšími pěstouny a jejich dětmi. Toto prostředí je pro ně bezpečnou základnou, kde mohou vzájemně sdílet své zkušenosti a problémy. Jako přínosnou uvádějí spolupráci s klinickým psychologem, školním psychologem, speciálním pedagogem, psychiatrem, neurologem, logopedem, a to z toho důvodu, že jsou pro ně oporou, dokáží je povzbudit, diagnostikovat, poradit, řeknou prognózu dalšího vývoje dítěte a navrhnou postupy řešení problémů. Spolupráci se sociální pracovníci na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte považují za přínosnou, když je doprovází delší dobu, mají k ní vybudovanou důvěru a jedná s nimi jako s partnery. Uvedené služby vnímají pěstouni jako velmi důležité, ale zároveň z našich rozhovorů vyplývá alarmující zjištění, že v praxi tyto odborné služby vnímají pěstouni spíše negativně. V rozhovorech je často zmiňována

zkušenost s neprofesionálním přístupem pracovníků některých ústavních zařízení, ale i následně dalších odborníků, kterým schází odborné povědomí o dětech v pěstounské péči. Zarážející je také to, že před přijetím prvního dítěte, proběhla celá odborná příprava pouze u třech pěstounů. Dalším důležitým zjištěním je také to, že pěstouni se občas cítí manipulováni pracovníky Krajského úřadu, kteří jim nabídnou dítě, které neodpovídá jejich původním představám (je starší, jiného etnika, s hlubším stupněm postižení, je dětí víc), a to s informací, že „pokud si nevezmou toto dítě, tak už jim další nenabídnou“. To může vést k problémům a být velmi ohrožující pro následné fungování pěstounské rodiny. Pěstouni by měli mít právo odhadnout sami své síly a mít požadavky na děti, na které si troufnou, s tím by jim také během přípravy měl pomoci psycholog vhodnou intervencí. Mezi doporučeními pěstounů, co by bylo potřeba vylepšit v rámci odborných služeb, se hodně objevoval právě přístup sociálních pracovníků jednak na krajských úřadech, ale také především na odděleních sociálně-právní ochrany dítěte, které mají dlouhodobě pěstounskou rodinu v péči. Pěstouni by zvláště ocenili jednání na partnerské úrovni a aby mezi nimi mohla vzniknout vzájemná důvěra, což je také důležitým předpokladem rozvoje moderního pojetí pěstounské péče. Dalším předpokladem je vytvoření multidisciplinárního odborného servisu pro pěstounské rodiny v systému odborných služeb, kde budou jednotlivé subjekty spolupracovat. Je důležité, aby pěstouni věděli na koho se mohou obrátit, aby je někdo dlouhodobě doprovázel. Již na počátku je potřeba zajistit kvalitní odbornou přípravu pěstounů. Umožnit jim získat kvalitní informace a vzdělávání, zajistit supervizi, pomoci zprostředkovat kontakt s ostatními pěstouny, seznámit je s možností respitní péče.

Přese všechny námitky k nedostatkům směřovaným k odborným službám v náhradní rodinné péči je také fakt, že je pěstouni označují jako významný zdroj podpory. Cení si odborné přípravy a informací o specifických problémech pěstounských dětí, konkrétně pak o dětech, které přijímají. Dalším podstatným zdrojem podpory jsou pro pěstouny také jiní pěstouni, kteří jim mohou předávat vlastní zkušenosti a podpořit je ve všech obdobích vývoje pěstounství. Mezi dalšími zdroji podpory uvádějí pěstouni partnera, rodinu, širší sociální okolí, informační zdroje, víra. Za velmi podporující a přínosné pokládáme to, že si pěstouni dokáží nalézt čas pro sebe, čas pro sebe navzájem, čas pro odpočinek a relaxaci. V této souvislosti je také třeba zmínit i samotné dítě jako zdroj podpory pro pěstouny.

Je potřeba, aby pěstouni věděli o možnostech podpory a dokázali tyto zdroje využívat. S jejich vyhledáním jim může pomoci sociální pracovník, psycholog nebo terapeut, je ale nutným předpokladem, že samotní odborníci se v tomto směru budou vzdělávat a budou tak schopni adekvátně klientům pomoci.

Podle našich zjištění z jednotlivých rozhovorů a podle křivky pěstounství jednotlivá stadia prožívání pěstounství korespondují s vytvářením identity pěstouna, jak uvádíme v přehledové části. Na počátku, v období počátečních úvah uvádějí určitou naivitu, očekávání, otázky, co bude, jaké to bude, přesvědčení, že to zvládnou, při přijetí dítěte pocítují počáteční nadšení a idealismus, vidinu krásné budoucnosti, velkou míru tolerance a hledání všemožných řešení problémů. Po určitém období, které je u jednotlivých pěstounů různě dlouhé (někteří uvádí dny, jiní i roky, až třeba po přijetí třetího dítěte), nastává zlom, určitý propad do reality. Ten se projevuje tím, že jsou pěstouni unavení, nemají energii, mají pochybnosti o sobě. Právě v této chvíli „přetéká pohár trpělivosti“ a nakupené problémy se začínají negativně promítat do života rodiny. Pěstouni už nejsou ochotni tolerovat dítěti/dětem jejich projevy, více vnímají nepochopení okolí a společnosti a citlivě na to reagují. Pozitivem tu ale je, že aktivně začínají hledat odborníky, žádají o pomoc a jsou motivováni s nimi pracovat. Je dobře, když odbornou pomoc naleznou. Až od okamžiku, který často pěstouni sami nazývají „smíření s realitou“, začínají pěstouni přijímat dítě takové jaké je, začínají chápat, že s některými problémy nic nenadělají, a tak postupně zvyšují hranici své tolerance, radují se i z drobných úspěchů u dítěte, přestávají mít na něj přehnané požadavky, a právě v té době také přijmou pěstounství jako poslání. Pěstounská rodina se stává stabilnější, a tak má velký potenciál, aby mohla být úspěšná a měla terapeutickou sílu pro dítě.

Domníváme se, že jednotlivá vývojová stadia procesu pěstounství a zejména jeho kritické momenty v tomto vývoji nelze nijak přeskochit a je dokonce i prospěšné si jimi projít. Kompetentní odborníci by ale měli umět rozlišit hloubku jednotlivých krizí a jejich konkrétní příčiny. Z našich zjištění je zřejmé, že mnohé problémy by nemusely dosahovat takové hloubky, když by odborná péče přišla včas, tedy již před samotným předáním dítěte do pěstounské péče. V této souvislosti znovu poukazujeme na preventivní předcházení problémům, a to na důležitost terapeutické práce v přípravné fázi (práce s motivací, s očekáváním, systematická příprava celé, i širší, rodiny aj.), v pozdějších fázích vývoje pěstounství pak reflektovat stávající stav a podchycovat přicházející krizové momenty a průběžně na nich odborně pracovat. Zkušenější pěstouni sice už mají s pěstounstvím svou zkušenost, ale i u nich se mohou vyskytnout problémy při přijetí dalšího dítěte, je proto brát tento fakt v potaz a citlivě vnímat při práci s pěstounskou rodinou.

Kombinace metody polostrukturovaného interview s životní křivkou se nám při výzkumu osvědčila. Metody se vzájemně doplnily a bylo tak možno získat zajímavá data pro kvalitativní analýzu. Po provedené analýze jsme mohli zodpovědět všechny výzkumné otázky.

Podle našeho názoru byl výzkumný vzorek pro potřeby našeho výzkumu dostatečný, získali jsme množství dat a mohli jsme tak nasytit jednotlivé stanovené kategorie. Obohacením by jistě mohlo být provést rozhovory s pěstouny z odlehlejších regionů, kteří nemají přístup k odborným službám ani kontakt s jinými pěstouny, což jsou dle našeho výzkumu dva nejvýraznější zdroje opory. Některá data by se mohla ještě obohatit při provedení rozhovorů s pěstouny z jiných regionů. Rozhovory byly provedeny pouze s pěstouny z Pardubického kraje, kteří většinou bydlí ve městě a nebo v jeho těsné blízkosti a mají v dostupnosti Centrum náhradní rodinné péče.

Podnětem k dalšímu rozpracování provedeného výzkumu by mohlo být ještě podrobnější rozpracování jednotlivých kategorií a podkategorií, vysledovat kategorie, které se překrývají a následné axiální kódování, z kterého bychom pak mohli vyvinout další závěry. Zajímavé by jistě bylo porovnání prožívání pěstounství z pohledu pěstounů a pěstounek. Další výzkum by se také mohl zabývat podrobnější analýzou a interpretací křivek pěstounství. Předmětem naší práce bylo pouze ilustrativní uvedení této metody jako doplnění rozhovorů o dimenzi intenzity prožívání, a na příkladech křivek ukázat jejich charakteristiky, z kterých by se následným podrobnějším zkoumáním daly stanovit jednotlivá stadia prožívání pěstounství. Pro svou vysokou diagnostickou i terapeutickou hodnotu by se této metody dalo jistě využít i při odborné práci s pěstounskou rodinou.

Předpokládáme, že tento výzkum bude motivací pro další studie na toto téma a do současné praxe vnese impuls k naplňování jeho podstaty.

Závěr

V naší práci jsme se zaměřili na problematiku pěstounské péče. Hlavním cílem bylo zanalyzování procesu přijetí dítěte do pěstounské péče z hlediska prožívání pěstounů, jaké faktory na tento proces působí, jaké jsou možné fáze průběhu pěstounství.

V první kapitole jsme vymezili stručně základní pojmy související s pěstounskou péčí. Objasnili jsme pojem náhradní výchovná péče, kam spadá náhradní rodinná péče i ústavní péče. Definovali jsme pěstounskou péči a představili její základní dělení. Přiblížili jsme tradiční pojetí pěstounské péče, od kterého se v současné době upouští a do praxe se zavádí nové moderní pojetí pěstounské péče. Tato změna nutně souvisí s celkovou změnou systému náhradní rodinné péče.

V druhé kapitole jsme pojednali o faktorech ovlivňujících pěstounskou péči. Popsali jsme systémové pojetí rodiny a na schematickém znázornění faktorů působících na pěstounskou rodinu přibližujeme faktory, které na tento systém působí. Pomocí Matějčkova pojetí základních psychických potřeb jsme přiblížili, jaké potřeby dítě pěstounům může saturovat. Dále jsme se věnovali možným druhům motivů, které vedou pěstouny k rozhodnutí přijmout dítě do své rodiny. Zabývali jsme se osobnostními vlastnostmi, které by měli mít pěstouni, aby pěstounská péče mohla být stabilní. Důležité je téma identity pěstouna, které také úzce souvisí s prožíváním pěstounství jako takového. Velmi podnětné je zpracování procesu budování identity, který popsaly Priehradná a Matejová (1999). Tento proces rozdělily autorky na čtyři fáze: očekávání, entuziasmus, zlom, celoživotní hledání řešení. Také jsme vymezili specifika dětí přicházejících do pěstounské péče. Vzhledem k prožitě psychické deprivaci tyto děti potřebují, aby jim pěstouni byli schopni naplňovat především jejich základní psychické potřeby. Přiblížili jsme také sociální kontext fenoménu pěstounské péče, jak sociální okolí ovlivňuje pěstounskou rodinu. Zvláštní pozornost jsme věnovali odborným službám zabývajících se náhradní rodinnou péčí.

V třetí kapitole jsme přiblížili z časového hlediska celý proces pěstounské péče od počátku úvah o pěstounské péči. Od rozhodnutí k pěstounské péči je většinou dlouhá cesta k okamžiku vlastního přijetí dítěte do rodiny. Období čekání a příprav je potřeba nepodceňovat, ať již odborníky, ale i samotnými budoucími pěstouny. Je potřeba se důkladně připravit na roli pěstouna, pomocí sebezkušenosti zmapovat motivy, potřeby a zdroje pěstounů. Je nutné, aby pěstouni při odborné přípravě získali kvalitní odborné znalosti o specifikách dětí přicházejících do pěstounské péče, získali povědomí o odborných službách na které se mohou v budoucnu obrátit. Také je velmi přínosné, aby se měli možnost setkat již se zkušenými pěstouny, kteří by jim předali své zkušenosti s pěstounstvím. Pouze kvalitně

připravení vyzrálí pěstouni mohou dítěti poskytnout stabilní prostředí své rodiny, nabídnout bezpodmínečně přijímající vztah.

V návaznosti na teoretická východiska a výzkumy uvedené v přehledové části jsme provedli kvalitativní výzkum, který jsme představili v druhé části práce. Cílem výzkumu bylo zanalyzování procesu prožívání pěstounské péče z perspektivy prožívání pěstounů. Kvalitativní analýzou jednotlivých rozhovorů a rozborem křivek pěstounství jsme došli k následujícím závěrům a doporučením pro vhodnou psychologickou intervenci pro pěstouny:

- Je potřeba kvalitnější přípravy, která by byla speciálně pro budoucí pěstouny. Vedle teoretické průpravy o problematice dětí v pěstounské péči, získání povědomí o souvisejících zákonech, by měla být zaměřena především na sebezkušenostní aktivity. Tyto by měly být zaměřené na motivaci k pěstounské péči, na zmapování potřeb pěstounů, na rozvíjení osobnostních charakteristik, které jsou potřebné pro úspěšné fungování pěstounské péče, zorientovat se ve zdrojích podpory pěstounů. Jako velmi přínosné také pěstouni hodnotí setkání s již zkušenými pěstouny, kteří jim mohou předat informace a zkušenosti.
- Podle našich zjištění většinou na okamžik přijetí dítěte pěstouny ani přijímané děti žádný odborník nepřipravil, u tohoto setkání ani ve většině případů nebyl a nebo se setkali spíše s neprofesionálním přístupem. Domníváme se tedy, že je potřeba kvalitnější přípravy dětí i budoucích pěstounů na okamžik prvního setkání a přijetí dítěte do rodiny. Zde je nutná kvalitní a citlivá intervence psychologa, který by znal problematiku pěstounské péče, znal dítě i budoucí pěstouny a mohl je v těchto důležitých okamžicích doprovázet. Důležité je také informovat pěstouny o specifikách konkrétního dítěte, o jeho životní historii, o problémech, které se u něj vyskytují, o prognóze jeho dalšího vývoje a v neposlední řadě také o metodách vhodné výchovné péče.
- Během dlouhodobější spolupráce s pěstouny je potřeba je vést k reflektování jejich motivace k pěstounské péči. Nejčastěji uváděnými motivy jsou: altruistický, smysl života, mít velkou rodinu, nenaplněné rodičovství. Je také důležité vnímat vývojovou dynamiku jednotlivých motivů, všimnout si nově vzniklých sekundárních motivů, a ty posilovat.
- Dítě poskytuje pěstounům plno nových podnětů a stimulů. Pomoci dítěti je pro pěstouny naplněním životního smyslu, pěstouni mají radost z pokroků dětí. Soužitím s dítětem se pěstoun stává zkušenějším a zralejším. Dítě poskytuje

výlučný emocionální vztah. Mít děti je určitá společenská hodnota. V dětech mohou pěstouni pocítit svůj přesah, uspokojují jim potřebu otevřené budoucnosti. Pěstouni musí mít zreflektovány své potřeby, vědět, které jim dítě saturuje, aby mohli začít uspokojovat potřeby přijatého dítěte a dávali jim přednost.

- Problémy související s dítětem jsou častou příčinou problémů v pěstounské rodině, a to především z těchto důvodů: pěstouni neznají životní historii dítěte, neznají specifika jeho chování, které je velmi výrazné, nemají dostatečnou oporu v odborných službách. Častou příčinou problémů je také nepřijetí širší rodinou nebo sociálním okolím. Pěstouni vnímají, že je společnost neinformovaná a cítí se nedocenení. Jak jsme již uvedli, je potřeba, aby pěstouni prošli kvalitní odbornou přípravou, aby znali specifika projevů psychické deprivace, aby je někdo doprovázel a měli možnost se obrátit na fundované odborníky, ať už psychology, terapeuty, speciální pedagogy, sociální pracovníky, kteří rozumí problematice pěstounské péče. Je nutné přijetí pěstounství celou rodinou, která může být výrazným zdrojem sociální opory.
- Je potřeba, aby pěstouni věděli o svých zdrojích podpory, věděli, kde mohou čerpat oporu. Nejčastěji uváděnými zdroji podpory jsou dle našich zjištění odborné služby, jiní pěstouni, partner, rodina. Dítě je ve stabilní pěstounské rodině také výrazným zdrojem podpory. Při psychologické intervenci bychom kladli důraz na vyhledávání a rozšiřování zdrojů podpory. Je důležité, aby si pěstouni dokázali najít čas sami na sebe, dokázali odpočívat a tak nabírali další sílu a energii pro výkon tak náročného poslání jakým pěstounství bezesporu je.
- I když mají pěstouni plno negativních zkušeností s pracovníky odborných služeb, tak je uvádějí jako nejvýraznější zdroj podpory. V tom vnímáme do budoucna velký potenciál, aby pěstouni od počátku úvah o pěstounské péči měli možnost se obrátit na odborníky, kteří je na toto poslání připraví a následně je budou doprovázet, poskytovat jim poradenství, terapii aj. Pěstouni si také velmi cení programů, kdy se mohou setkat s ostatními pěstouny, sdílet s nimi své zkušenosti i problémy. Přínosné jsou pro ně nejrůznější formy vzdělávání a sebezkušenosti jako např. řízené skupiny, vlastní terapie, videotrénink interakcí, supervize. Velmi by ve většině případů ocenili možnost respektivní péče.

- Je potřeba kvalitní odborný servis a nebo alespoň zvýšit povědomí odborníků o pěstounské péči, aby pěstouni byli vnímáni jako partneři v síti odborných služeb.
- Prožívání pěstounské péče pěstouny souvisí s procesem budování identity pěstouna. Podle našich zjištění z analýzy rozhovorů a rozboru životních křivek lze vysledovat určitá typická stadia vývoje pěstounství, která bychom stručně charakterizovali takto.
 1. Očekávání – počáteční úvahy o pěstounské péči, zjišťování informací, velký idealismus, přehnaná očekávání o sobě i o přijatých dětech.
 2. Přijetí dětí – nadšení, úspěch, že dítě přišlo, vysoká míra tolerance, představa, že pěstouni problémy zvládnou.
 3. Velký propad, zlom – pocity vyčerpání, zklamání, beznaděje, vnitřní pochybnosti, nepřijetí okolí.
 4. Přijetí poslání pěstouna – přijetí reality, ztráta ideálů, realistická očekávání, přijetí identity pěstouna, snížení nároků a požadavků na sebe i na děti, hledání zdrojů podpory, setkávání se s ostatními pěstouny.

Jednotlivá stadia mohou dle našich zjištění trvat různě dlouhou dobu a pěstouni se zároveň mohou vracet do stadií již prožitých. Odborní pracovníci by měli umět reflektovat a k pěstounům přistupovat s ohledem na to, v jakém stadiu se pěstouni nacházejí, a v jejich vývoji by je měli umět podporovat.

Pouze stabilní a reflektující pěstounská rodina je schopná využít svého terapeutického potenciálu ve vztahu k přijatému dítěti.

Na závěr bychom rádi připomněli, že je nutné pojímat prezentovaný výzkum v komplexnosti dalších výzkumů, které se touto problematikou zabývají. Doufáme, že se náš výzkum stane součástí relevantních zdrojů pro budoucí výzkumné projekty zabývajících se pěstounskou péčí.

Souhrn

Diplomová práce se zabývá procesem přijetí dítěte do pěstounské péče z perspektivy prožívání pěstounů. Práce je členěna do dvou částí. V přehledové části vycházíme z teoretických východisek dané problematiky. Definujeme zde základní pojmy, uvádíme typy pěstounské péče, věnujeme se tradičnímu i modernímu pojetí pěstounské péče. Vymezuje faktory, které mohou ovlivňovat prožívání pěstounské péče. Z časového hlediska přibližujeme celý proces vzniku a průběhu pěstounské péče. Poukazujeme také na již provedené výzkumy v této oblasti.

Cílem praktické části bylo pomocí kvalitativního výzkumu zanalyzovat proces přijetí dítěte z pohledu prožívání pěstounů. Prezentujeme tedy výsledky a závěry, ke kterým jsme dospěli pomocí kvalitativní analýzy rozhovorů a rozborů životních křivek. Pokoušíme se také o obohacení dostupné teorie k dané problematice, navrhuje způsoby využití získaných poznatků v praxi a dáváme podněty k dalšímu zkoumání v oblasti pěstounské péče.

Abstract

The diploma thesis focuses on the process of adopting a child in foster care from the perspective of foster parents experience. The work is divided into two parts. In the first part, we present theoretical background of the topic and define basic terms. We types foster care. We focus on the traditional and the modern concept of foster care. We define factors that may influence the experience of foster care. Chronologically, we describe the process of formation and progress of foster care. She also points already conducted research in this area..

The aim of the second-practical-part is to use qualitative research to analyze the process of adopting a child in foster care. We present result and conclusion of our research which we reached by to use qualitative analysis of interviews and analysis of life curves. We are also try to enrich current theories on the matter. We suggest ways how to use the acquired knowledge in practice and give impetus for further research in the field of foster care.

Seznam použitých zdrojů

BUBLEOVÁ, V. *Co u nás ještě chybí?* In: MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J.,

BUBLEOVÁ, V. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál 2002. ISBN: 80-7178-673-3.

BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., PAZLAROVÁ, H., JANÍČKOVÁ, R. *Mezinárodní srovnávání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, VÚSPV, 2002.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986.

FRANKL, V., E. *Lékařská péče o duši*. Brno:Cesta, 1996.

GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HUBER, G. L., GÜRTLER, L. *AQAD Six. Manual for the Analysis of Qualitative Data*. Tübingen: Ingeborg Huber Verlag, 2004. ISBN 3-9806975-8-4.

Children without parental care. Members survey. Eurochild, 2009.

KOLUCHOVÁ, J. *Problémy psychologických služeb pro pěstounské rodiny*. In: Sborník Psychologické dny 2002 „Kořeny a vykořenění“. Olomouc: Českomoravská psychologická společnost, 2003.

KOLUCHOVÁ, J., Sobotková, I. *Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči*. *Pediatric pro praxi*, 1, 2004, s.13-15.

KOVAŘÍK, J. *Některé osobnostní charakteristiky pěstounů ze zvláštních zařízení pro výkon pěstounské péče*. In: Sborník ze 2.konference o náhradní rodinné péči. Praha: MPSV, 1982.

KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.

LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál, 1997.

MATĚJČEK, Z. *Počátky našeho duševního života*, Praha: Panorama, 1986.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-6.

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1997.

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Sourozenci a pěstounská péče*. Středisko náhradní rodinné péče [online]. [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné z <http://www.rodina.cz/clanek2634.htm>.

MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0892-8.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MRÁZKOVÁ, A. *Psychologické vyšetření žadatelů o náhradní rodinnou péči*. In: Sborník z 1. konference o náhradní rodinné péči. Olomouc: UP, 1980.

Národní koncepce rodinné politiky. Praha: MPSV, 2005.

PESSO, A., BOYDEN-PESSO, D., VRTBOVSKÁ, P. *Úvod do Pesko Boyden Systém Psychomotor*. Tišnov: Scan, 2009. ISBN 80-86620-15-8.

Pěstouni mají právo na služby. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: Rozum a cit, 2007.

PRIEHRADNÁ, D., MATEJOVÁ. *Identita náhradního rodiče*. Náhradní rodinná péče, 2, 1999, 3, 10-12.

ROUŠAROVÁ, Z. *Prožívání životního smyslu u pěstounů*. Diplomová práce. Olomouc, Univerzita Palackého, 2003.

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994.

SINCLAIR, I., KINGSLEY, J. *Fostering now: Messages from Research*. Oxford: Alden Group, 2005. ISBN – 1.84310 362 1.

SOBOTKOVÁ, I. Výzkum pěstounských rodin – co ukázaly rozhovory. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč.6, č.2, s. 28-31. ISSN 1212-3765.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny – jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003.

SOBOTKOVÁ, I. *Odolnost rodiny není samozřejmostí*. Psychologie dnes, 9, 2003, 1, s.16-17.

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2008. Praha: MPSV, 2009

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu.* Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy.* Praha:Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

TEMPLE-PLOTZ, L., STERBA, M. *Practical Tools for Foster Patente.* ISBN 1-889-322-49-0. Crawford: Boys Tlen Press, 2002.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VRTBOVSKÁ, P. *Co to je (profesionální) pěstounská péče?* Praha: DOM Natama, 2004.

VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti.* Praha:DOM Natama, 2005.

.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 134/2006 Sb.

Seznam schémat, tabulek, grafů a křivek

Schéma č.1 Faktory ovlivňující pěstounskou rodinu	17
Tabulka č. 1 Počty dětí ve zkoumaných rodinách	47
Tabulka č.2 Přehled základních kategorií a podkategorií kvalitativní analýzy	51
Graf č. 1 Výskyt kategorie Motivace k pěstounské péči v rozhovorech	62
Graf č. 2 Výskyt kategorie Přínosy pěstounství v rozhovorech	67
Graf č. 3 Výskyt kategorie Příčiny problémů v rozhovorech	72
Graf č. 4 Výskyt kategorie Zdroje podpory v rozhovorech	83
Graf č. 5 Výskyt kategorie Kritické oblasti a témata	92
Graf č. 6 Výskyt kategorie Poukazy na vývojovou dynamiku	95
Graf č. 5 Výskyt kategorie Odborné služby	102
Křivka č.1-16	103-112

Seznam příloh

Příloha č. 1 **Příklad dobré praxe**

Příloha č. 2 **Mapovací průzkum a jeho výstupy**

Příloha č. 3 **Šablona (návod) polostrukturovaného rozhovoru**

Příloha č. 4 **Výskyt kategorií v jednotlivých rozhovorech**

Příloha č. 5 **Celkový počet kódů získaný kvalitativní analýzou rozdělený podle jednotlivých kategorií**

Příloha č.1 Příklad dobré praxe.

PLNÁ NÁRUČ LÁSKY – Honza, Martinka a Lukášek, naše společné začátky.

Po dvou letech čekání a vyřizování jsme zapsáni do seznamu vhodných uchazečů o pěstounskou péči! A teď nastane opět čekání, jestli budeme vhodnými rodiči pro některé dítě, nebo děti – v žádosti jsme uvedli, že přijmeme do rodiny sourozence. Čekali jsme 24 hodin. Ve čtvrtek se ozvala sociální pracovnice: „Jestli chcete, přijďte k nám se podívat na fotografii a popovídat si o třech dětech, které hledají rodinu.“

Za hodinu jsme tam byli – já, můj manžel a starší dcera. Přesto, když jsme dorazili, už bylo vše jinak. Pro ty děti už se našla vhodná rodina, ale na seznamu jsou již dvě další. Dva chlapeci a holčička. Já jsem dostala fotografii, manžel písemné informace a dcera poslouchala, co o dětech sociální pracovnice ví. Nebylo toho mnoho. Honzovi je 13, Lukáškovi 6 a Martince 9. Jsou to děti velmi živé – tehdy jsem ještě nevěděla, co si pod tímto označením pracovníci dětského domova představují – a v dětském domově již čtyři roky, dva roky již čekají na umístění do rodiny. V písemných informacích jsme se dočetli o jejich osudu. Rodiče se o ně moc nestarali, dokonce je i týrali, návštěvám sociální pracovnice se bránili, nakonec se situace vyhroutil a děti za asistence policie sociální pracovnice odvezla do diagnostického ústavu a pak do dětského domova.

Dostali jsme čas na rozmyšlenou, fotografii a adresu dětského domova. Celí rozechvělí jsme se vrátili domů a povídali a povídali. Nebylo co rozmýšlet, druhý den jsem kontaktovala dětský domov a domluvila první návštěvu. Koupili jsme pár drobných dáreků a vyrazili.

V dětském domově nás přivítala sociální pracovnice, odvedla nás do jejich pokoje. „Tady počkejte, děti sem pošlu.“ A byla pryč. Za chvíli přišly dvě vyjukané děti, Lukášek a Martinka. Honzovi se nechtělo, takových návštěv, co si je okoukly a nic z toho, už zažil několik. A konec konců je mu již třináct, těch pět let v domově vydrží a pak se vrátí k tátovi, který staví dům s bazénem. Zato Martinka chce mít maminku, která se bude starat a mít ji ráda. Lukášek se k ní přidá, ať půjde kamkoliv, je to přece jeho velká sestra a taky trochu náhradní máma, která za ně rozhoduje.

Děti měly na odpoledne přichystaný program. Šli jsme na sportovní odpoledne s nimi. Martinka se už za čtvrt hodiny zeptala, jestli nám může říkat mámo a táto a během odpoledne nás tak oslovovala snad pětkrát v každé větě. Na konci návštěvy nám řekla, že takovou rodinu ještě neviděla. Lukášek se nosil na koníčka a hlavně koukal, co mu ještě koupíme. Chtěl z návštěvy mít co nejvíc. Ale Honza o nás nestál, držel se v klubku starších kluků a

dával najevo okatý nezájem. S vedením dětského domova jsme se dohodli, že další víkend děti pojedou na návštěvu k nám domů. Nastalo velké stěhování, pokojíček jsme vymalovali, umyli a zařídili tím, co dům a hodní lidé dali. Nakonec v pátek byly postele, oblečení i hračky nachystané a já s dcerou vyjela pro děti.

V dětském domově jsem napřed chtěla mluvit s tetou, abych byla připravená na to, čeho se děti bojí, co nejedí, jaký je jich denní režim a co já vím ještě. Skutečnost byla ale jiná. „Teta tu není. Zrovna nemá službu, a to ostatní poznáte sama,“ řekla mi mile paní ředitelka. Předala mi pár igelitových tašek s oblečením, nechala si podepsat seznam věcí včetně kartáčku na zuby a bylo to. Naložili jsme tři vykulená dítka do auta a jelo se.

Po cestě moc nemluvily, jen všechno sledovaly s údivem a strachem, co přijde. Ale jen jsme vystoupili z auta, začaly se přímo hemžit. Dům, dvůr i zahradu vzaly útokem. Chtěly všechno hned vidět a zažít, co kdyby už neměly příležitost. Nestačili jsme je sundávat ze stromů, hlídat v domě a hledat ve stájích a stodolách. Nejdůležitějším středobodem se pro ně okamžitě stala kuchyně, hlavně lednička a upečený koláč na stole. Připadaly mi jak pytel blech. Hlavou se mi honily myšlenky na to, jak to zvládneme, aby nedošlo na nějaký úraz, jestli bude stačit nákup a jestli jim bude chutnat, co jsem navařila. Chutnalo, nakonec jsem celou sobotu a neděli stála u kamen a vařila, smažila a pekla, táta s velkými dcerami si hráli a zachraňovali. Všechno nakonec dobře dopadlo, i ta pohádka čtená na dobrou noc se stihla. V noci jsme se chodili dívat, jestli jsou ještě v posteli nebo dělají někde potají z části domu kůlničku na dříví, ale děti spaly jako když je do vody hodí. V neděli jsme zase zabalili věci do igelitek, na jejich přání přibalili spoustu dalších (kdyby už se nevrátili) a se slibem, že zase v pátek pro ně přijedeme, je předali zpět. Další víkend už to nebyl takový maratón, už zbyl čas i na popovídání a pomazlení, o to horší bylo v neděli loučení. Martinka i Lukášek plakaly, že už zpátky do dětského domova nechtějí, nakonec jsem je přemluvila se slibem, že do příště to zkusím vyřídit napořád. Žádné věci navíc již tentokrát nebalily, vždyť je budou potřebovat doma. Dohoda s dětským domovem byla dobrá, prázdniny nám napomohly, nebyl důvod, aby děti nemohly u nás být delší dobu, jak dál, to se uvidí. Překvapení na nás čekalo, když jsme přijeli zase v pátek, Honza se s námi ani nepřišel přivítat, volal mu táta a slíbil mu, že za čtrnáct dní si ho nastálo vezme domů. Takže je zbytečné, aby k nám jel, co kdyby to táta stihl dřív a nenašel ho v dětském domově, vždyť by si to mohl rozmyslet! Tak jsme jeli jen s těmi menšími. Martinka už měla lepší představu: „Takových slibů už jsme slyšeli, lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, když Honza nechce, jeho věc, ale my dva jedeme a nastálo!“

Poprvé jsem měla možnost mluvit i s tetou, která je měla všechny tři na starost. „Vy si je přeci jen berete a chcete všechny tři? To je mi Vás upřímně líto!“ Dodnes nevím proč. Snad že děti měla během své služby vždycky dost a cítila se unavená. Udělali jsme fotky na rozloučenou s nezbytnými igelitkami, míčem a tetou Helou, naložili děti, zamávali Honzovi se smutkem v srdci a jeli domů. Hned po cestě došlo k nedorozumění. Vyprávěla jsem dětem o přípravách na tuhle cestu a nic zlého netušíc, použila větu: „Z domova jsme vyjeli včas.“ „Ale ty jsi přeci nevyjela z domova, u vás to není domov, ale doma a to je obrovský rozdíl.“ No takových slovních hříček jsme si měli užít ještě hodně. Naposled, když se Janička vdala a bavili jsme se o tom, že kluci budou pro jejich děti strejdové a holky tety. Bylo hned vzbouření na vsi, že ony nikdy žádné tety dělat nebudou, ty jsou přeci v dětských domovech, a tam se nikdy Janičky děti nedostanou, když mají nás a je.

Ale vraťme se k našim společným začátkům. Asi za týden nás navštívila rozlíčená sociální pracovnice, jak si to představujeme trhat sourozenecké vazby, a že Honza prostál celý týden u okna a čeká, kdy si pro něj konečně přijedeme. Kolik trápení by mu v dětském domově ušetřili, kdyby vytočili moje telefonní číslo a řekli mi to. Takhle jsme všichni celý týden mysleli jeden na druhého a trápili se zbytečně. To víte, že jsme hned vypustili naše koně pod kapotou a už frčeli. O to radostnější bylo shledání. Táta i s bazénem byl odsunut do pozadí, malé děti u nás ten týden přežily, nevrátili jsme je a on třeba propásl šanci. Navíc se mu po sourozencích stýskalo.

A od té doby jdeme životem společně. Není to vždy jednoduché, než jsme jeden druhého dobře poznali, chvíli to trvalo, ale je toho hodně, co můžeme jeden druhému dát. Martinka po domluvě s psychologem začala místo zvláštní školy se samými jedničkami navštěvovat základní školu, má sice na vysvědčení sem tam nějakou trojku, ale ve škole se jí líbí a je pyšná, že dohnala český jazyk. Lukášek chodí v současné době do druhé třídy s výborným prospěchem a Honza je v devítce na zvláštní škole a chystá se do učení. Asi po půl roce začaly děti i vzpomínat, jak to vlastně v minulosti i bylo. Paměť rodiny uchovával především Honza, byl nejstarší, když je odvezli z domova, bylo mu již devět. Líčil mi, jak táta honil mámu po kuchyni s nožem, jak utíkal před policisty ve školní jídelně, když si pro ně přijeli i jak táta hrdina shodil sociálku, která přišla zkontrolovat, jak se rodiče o děti starají, ze schodů. Všechny děti potřebují své kořeny, vědět odkud vyšly. A protože jsme byli s manželem také zvědaví, naložili jsme během vánočních svátků děti a jeli se podívat, kde žily, aby nám mohly ukázat ten kopec, odkud Honzovi ujel kočárek s Lukáškem na silnici, z kterého stromu Martinka spadla a kde bydlí dědeček. Ten byl podle vyprávění na děti vždycky hodný a pomáhal i finančně. Pro mě to byl opravdu hluboký zážitek. Když už jsme

stáli před dědovým domem, rozhodli jsme se zazvonit. Děda otevřel a vítal je se slzami v očích. Prý jsme mu přivezli nejkrásnější vánoční dárek. Pozval nás dál, uvařil kávu a povídání nebralo konce. Postupem času jsme začali navštěvovat tetu Jarmilu s manželem, jejich syn k nám jezdí na prázdniny, s nimi si tykáme, stali jsme se jejich příbuznými. Strejda Luboš, protože je svobodný a žije sám zase jezdí za dětmi sám občas na víkend a vypráví jim, jaké lumpárny prováděly, když byly malé. Podařilo se nám i upravit trochu vztahy s rodiči, jsou oba rádi, že jim občas děti přivezeme ukázat, dokonce pijeme my obě matky kávu u jednoho stolu, kde děti sedí s námi a vypráví, co je nového. Alespoň už si Honza nestaví vzdušné zámky o domě s bazénem a může dělat plány do budoucna podle skutečnosti. Víím, že ne vždy se to podaří, ale pokud to jde, měly by se děti podle mě stýkat alespoň s někým v rámci původní širší rodiny, pokud na něj mají hezké vzpomínky. Našli jsme i jejich bratra Matěje, který žije také v pěstounské rodině a vyrůstá jako jedináček. I s ním a jeho náhradními rodiči se v rámci možností navštěvujeme, aby všichni věděli, že mají dalšího sourozence a nestranili se v dospělosti jeden druhému.

Jezdíme na setkání pěstounů, vždy si rádi vyměníme informace a zkušenosti. Na jedno takové setkání se dostavila i sociální pracovnice z Dětského centra. Při povídání o své práci se mimo jiné zmínila i o šestileté romské holčičce, pro kterou hledají jinou rodinu. Během pár minut jsme s manželem přišli na to, že je u nás místa dost v srdcích i v domě a šli se zeptat na bližší informace. Druhý den už jsme jeli se na Bohunku podívat. Přeskočila jiskra a už byla naše. Několikrát byla u nás během prvních měsíců na návštěvě na odpoledne, potom na víkend i na prázdniny. V září jsem ji začala vozit do školky u nás, ale bohužel dlouho to nevydrželo. Její biologická matka za ní přišla po skoro roce na návštěvě do Centra, kam ji sama opakovaně vodila již od malinka s tím, že péči o tohle dítě nezvládá. Při návštěvě se dozvěděla, že je dítě u nás a bylo zle. Protože byla v Centru se souhlasem matky, nesměla být bez vědomí matky a jejího souhlasu nikam přemístěna.

Bohunka se tedy vrátila do dětského centra a my ji třikrát i víckrát týdně navštěvovali. Jakmile nabyl právní moci rozsudek o ústavní výchově, znovu jsme projevíli o Bohunku zájem. Úřady však hledali jinou rodinu, která by nebyla tak blízko bydliště matky a která má zkušenost s výchovou romských dětí. Po nějaké době kdy se tento záměr nepodařil, a protože se blížil začátek školního roku, kdy Bohunka měla nastoupit do první třídy, začala být situace neúnosná. Nakonec nám Bohunku světili na návštěvu, která se prodlužuje po čtrnácti dnech již skoro rok. Bohunka u nás chodí do školy a společně čekáme na rozhodnutí soudu, ke kterému jsme podali žádost o pěstounskou péči.

Aby to nebylo moc jednoduché, podala žádost o svěření do péče i sestra matky. Bohunka ji téměř nezná, viděly se naposledy v době, kdy Bohunce byly asi čtyři roky, ale může nabídnout něco, co my prostě nemáme, barvu pleti a výchovu v romské rodině.

Bohunka nám však mimo tyhle technické starosti a problémy přinesla do rodiny hlavně spoustu radosti a lásky. Je to velmi otevřená holčička a životní optimistka. První třídu zvládá bez větších problémů v základní škole, kam chodí i Lukášek i Martinka, děti ve škole ji přijaly nádherně. A že je velmi živá? Tohle označení mají všechny naše děti, už jsem si zvykla. Jsou sice někdy divoké, ale srdce mají na dlani a nabízí ho všem, kteří projeví zájem.

A proč jsem vlastně náš společný příběh napsala? Protože tyhle děti mi budou vždy v životě příkladem, že i z velmi těžké situace existuje východisko, jen to člověk nesmí vzdát. Už mi mockrát v životě bylo ouvej, ale tak složité to v porovnání s jejich životem zase nebylo. A když ony vydržely a rozdávají radost, lásku a optimismus plnými hrstmi, proč ne my dospělí. Vždyť my máme mnohem víc možností svůj někdy nelehký osud změnit! Nemusíme čekat, až někdo rozhodne za nás, co s námi bude dál.

Po třech letech společného života cítím obrovskou vděčnost osudu, manželovi a všem svým dětem za tu spoustu lásky a radosti, která mě v životě potkala. Ať už v mém životě přijde co chce, vždycky pro mě bude má velká rodina zdrojem síly vše přestát. A když se mě někdo zeptá: „Jak to všechno zvládáte, nelitujete svého rozhodnutí?“ Zvládám práci, děti, domácnost, ničeho nelituji, jen hledám sílu a možnost, jak mít dětí víc. Děti jsou radost!!!

Všechna jména byla pozměněna.

Příloha č. 2

Mapovací průzkum a jeho výstupy

Uvádíme zde některé výstupy ze skupinové práce, které nás vedli k zamyšlení se nad přesnějším obsahem a strukturou rozhovorů.

Skupinová práce se týkala reflektování pěstounství. Pěstouni si měli zodpovědět následující otázky:

1. Proč pěstounem jsem?
2. Co mi pěstounství dává?
3. Co od sebe jako pěstouna očekávám?
4. Co je pro nás jako pěstouny nejtěžší?
5. Co/kdo vám pomáhá pochybnosti o sobě a svých kompetencích zvládnout?

Odpovědi na tyto otázky si měli napsat a následně je sdílet v malé skupině po cca 5 účastnících, poté jednotlivé skupinky prezentovaly své odpovědi celé skupině 25 lidí.

Na otázku **proč pěstounem jsem** odpovídali pěstouni nejčastěji, že chtějí pomáhat potřebným a opuštěným dětem, také že je to smysl života, hodnota, něco znamenat, osud, shoda okolností, že je to baví, naplňuje je to, je to výzva, chtějí zvýšit počet pěstounů, cítí určitou společenskou zodpovědnost. Ve dvou případech uvedli, že neví proč jsou pěstouny.

Pěstounství jim poskytuje uspokojení, seberozvoj, změnu pohledu na problémy. Neumí si představit, že by to bylo jinak. Mají vztahy s dalšími pěstouny, velkou rodinu. Pěstounství jim přináší pestrost, humor, pocit, že je (občas) někdo potřebuje, životní smysl („pocit, že žijeme“). Mají lepší schopnost uznat svou chybu, možnost na sobě pracovat, mají pro koho žít, nalézají sami sebe, jsou schopní se vyrovnat se zátěžovými situacemi, rozpoznat důležité a nedůležité. Je to pro ně profese, která jim poskytuje plat. Zároveň je to vyčlenilo (jsme jiní, praštění,...). Vnímají, že to má své výhody i nevýhody.

Jako pěstouni od sebe očekávají, že pomohou potřebným, budou hájit zájem dítěte (odlišit od svého zájmu), poskytnou dobré zázemí pro dítě („jsem ráda, že krade málo“), budou vzorem pro děti, naučí děti reálnému životu, najít jim „místo“, dokáží s dětmi držet krok, že v pravý čas rozpoznají potřeby dětí („být vždy připraven na všechno“). Dále od sebe očekávají, že vydrží úplně všechno, že se ne/zblázníme, že to zvládnou a přežijí. Je to pro ně určitá forma seberealizace a vyplnění snů.

Co je pro nás jako pěstouny nejtěžší? (odpovědi jsme rozčlenili do jednotlivých kategorií)
Vnitřní pocity - pochybnost, jestli to snažení k něčemu je, představa, že by v pěstounství selhali,

pocit, že se musí stále obhajovat i sami před sebou, smířit se s tím, že některé věci nezmění. Mají strach, co bude s dětmi po skončení pěstounské péče, bojí se, že z neznalosti nebo nevědomosti ublíží dítěti. Mají obavu, že neodhadnou své síly, mívají pocit ohrožení a nejistoty ve své domácnosti (krádeže, podvody, hry s ohněm,...). Těžká je představa „zvrhlé“ budoucnosti dětí a jejich neúspěch, mají strach o budoucnost dětí.

Dovednosti, reakce na chování dětí. Důležité je udržet si klid a vnitřní rovnováhu, pochopit, proč děti i přes opakované vysvětlování dělají to samé, zvládnout v klidu nepřiměřené chování dětí, žárlivost a boj dětí o přízeň, ukočírovat zájmy dětí a jejich střety, zvládnout zklamání a únavu z opakovaných retardací, dokázat sjednotit zájmy všech členů rodiny, stálé hledání nových cest k řešení, jednat v zájmu dítěte (rozhodnout co je v zájmu dítěte nejlepší), bilancování, kdy mám být jako rodič a kdy jako pěstoun.

Biorodina, širší rodina, okolí- komunikace se širší rodinou, doprovázet dítě při návratu do původní rodiny, soužití s jinými pěstouny v témže baráku, přijetí dítěte i s jeho biorodinou, spolupráce s biologickou rodinou.

Informovanost, postavení ve společnosti - malá informovanost laické i odborné veřejnosti, najít pochopení společnosti – přesvědčit jí, že pěstoun to nedělá pro peníze, ale pro děti, nejasná role pěstouna, nepochopení okolí, že jsou děti stejné, jen s jinou minulostí, komunikace s okolím neznalým problém, nepochopení úřadů.

Odborné služby – nedostatek odborníků, nedostatečná odborná pomoc (terapie pro děti).

Co/kdo vám pomáhá pochybností o sobě a svých kompetencích zvládnout?

Odborník, doprovázení, vědomí, že některé věci nezmění, svépomocné skupiny, vlastní terapie, víra, dobře využívat energii, budovat širší vztahy v rodině pro dítě „při a po odchodu z rodiny“, učit děti, aby si uměly samy říct o pomoc, supervize, nebýt v tom sám, přítel na telefonu (ideálně taky pěstoun), krizová linka, životní hesla, filosofie, partnerský vztah – budovat ho, pečovat o něj.

Příloha č.3

Šablona (návod) polostrukturovaného rozhovoru

I. Faktické údaje

- pohlaví
- věk
- rodinný stav, délka vztahu
- biologické děti
- pěstounské děti
- osvojené a jiné děti
- doba, kdy přijali 1.dítě do PP
- bydlení
- vzdělání (obor) a zaměstnání

II. Situace před přijetím dítěte, dětí

1) Vzpomenete si, kdy a proč jste začali přemýšlet o přijetí dítěte do PP? Kdo přišel 1. s tímto nápadem? Nad čím jste uvažovali, co se vám honilo hlavou, jaké byly vaše prožitky, jaká jste měli očekávání? Měli jste nějaké představy o dítěti, jaké by mělo být?'

2) Aktivita - co jste pro to začali podnikat (literatura, kontakty, úřady...)

3) S jakými názory ve svém okolí jste se setkávali? (Rodina, přátelé, známí...)

4) Jak vnímáte vaši přípravu na přijetí dítěte? co vám přišlo nejpřínosnější, kde jste čerpali podporu, informace, zkušenosti? Co nebo kdo vás podpořil a jak? v čem se to lišilo u dalších dětí?

5) Jak by odborná příprava podle vás měla vypadat, co bylo přínosného, co tam chybělo, jaká by tam měla zaznít témata? Jak vnímáte celkově odbornou pomoc při přípravě pěstounů?

III. Přijetí dítěte, adaptace na dítě

1) Vzpomeňte si, prosím, na první kontakt s dítětem, dětmi. Co jste prožívali, jaké byly vaše první dojmy, jaké pocity převládali, nad čím jste přemýšleli, co jste v té době potřebovali?

2) Proces přijetí dítěte do rodiny je vcelku náročná situace. Jaký byl pro vás začátek období přijetí dítěte do rodiny? Co pro vás osobně bylo úplně ze všeho nejnáročnější?

3) S kým jste své pocity sdíleli? Na koho jste měli možnost se obrátit.

Prožívání s partnerem, bio dětmi, širší rodinou, s přáteli, jaké to bylo, jaké byly reakce a odezvy okolí, překvapilo nebo zaskočilo vás něco?

4) Jaké mělo dítě potřeby, co jste vnímali, že v té době vaše dítě nejvíce potřebovalo? Jaké problémy se u něj vyskytly, s kterými jste si nevěděli rady? Čím vás dítě překvapilo, co byste nečekali (pozitivního i negativního)?

5) Kdo nebo co vám nejvíce pomáhalo překonat toto období? Byla vám nabízena v té době nebo jste vyhledali pomoc odborníků -co vám nejvíc pomohlo, co chybělo, jaká témata napadala?

6) Co jste v sobě v té době našli nového, čím vás toto období obohatilo? (vlastnosti, prožitky, jiný pohled, jiné názory)

7) V čem se pak pro vás lišilo přijetí dalších dětí do pěstounské péče?

IV. Současná situace a výhled do budoucna

1) Co pro vás znamená pěstounství? Jaký vnímáte rozdíl mezi biologickým rodičovstvím a pěstounstvím?

2) Co vám dává vaše dítě/děti v pěstounské péči, čím vás obohacuje?

Co zažíváte jiného než s vašimi biologickými dětmi?

3) Co vás opravdu překvapilo, ať mile či nemile, co je jiné oproti vaší původní představě PP než jste vůbec kdy přijali dítě do PP? V čem u sebe vnímáte největší změnu?

4) Co vnímáte, že je nejdůležitější v péči o děti v pěstounské péči? Co vaše dítě nejvíce potřebuje, co mu dokážete i nedokážete dát?

5) Jaké jste s dětmi zaznamenali největší problémy s kterými jste si nevěděli rady? Kam jste se obraceli o pomoc a podporu a nacházeli jste je? Jaká forma pomoci je vám nejpříjemnější? Jak je pro vás snadné si o ni říct?

6) Co pro vás osobně je na pěstounství nejtěžší?

Byl někdy okamžik, kdy jste zapochybovali, že pěstounství byla dobrá volba? Co vám pomohlo?

7) Co je pro vás na pěstounství nejkrásnější? Vzpomenete si na nějaký nezapomenutelný okamžik?

8) Co od sebe jako od pěstouna očekáváte? (Jací byste měli být?)

9) Kdo nebo co je v současné době vaše opora, kde čerpáte sílu?

10) Jak vnímáte odbornou pomoc (OSPOD, lékaři, neziskové organizace, poradny...)? Jaké služby v pěstounské péči byste uvítali, které fungují dobře a které ne?

11) S čím si myslíte, že budou mít vaše děti v budoucnu největší problém? Co by jim mohlo pomoci?

12) Budoucnost – jaká jsou vaše přání, plány, očekávání o vaší rodině do budoucna? Kde vidíte sebe a své děti za 10 let?

13) Jaká je role pěstouna v dnešní společnosti? Jak lidé kolem vás vnímají pěstouny?

Je ještě něco, co nezaznělo v našem rozhovoru a chtěli byste mi to sdělit?

Příloha č.4 Výskyt kategorií v jednotlivých rozhovorech

	Interview 1.	Interview 2.	Interview 3.	Interview 4.	Interview 5.	Interview 6.	Interview 7.	Interview 8.	interview 9.	interview 10.	interview 11.	interview 12.	Interview 13.	Interview 14.	interview 15.	Interview 16.	výskyt kódů
Motivace	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Mít velkou rodinu	1	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	8
Impulz od jiného člověka	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	4
Emocionální	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Nenaplněné rodičovství	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	8
Sourozence pro děti	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	4
Prázdné hnízdo, volná kapacita	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Smysl života, životní náplň	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	0	8
Ekonomické zabezpečení	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Záchranář	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1	6
Profesionální	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	5
Altruistická	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	6
Podporující motivace	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	14
Jiné důvody	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	1	8
Zdroje podpory	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Jiní pěstouni	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	14
Čas pro sebe-relax	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
Informační zdroje	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	6
Dítě jako zdroj podpory	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	10
Odborné služby	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Širší sociální okolí	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Rodina	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Partner	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	13
Vra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	3
Jiné	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	1	10
Příčiny problémů	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Nedostatek vnitřních zdrojů	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	4
Nedostatek sdílení zkušeností	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Biologická rodina	1	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	6
Okolnosti související s pěstounstvím	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	4
Širší sociální okolí	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	13
Odborné služby	0	0	0	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	8
Dítě	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	14
Nepřijetí ze strany rodiny	1	0	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	10
Jiné komplikace	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	4
Kritické události a oblasti	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Motivace jako kritická oblast	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	4
Kritické momenty související s dítětem	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Kritické momenty související s dítětem\potřeba otevřené budoucnosti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Odborné služby jako kritická oblast	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	6

Změna sebepojetí	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	12
Sociální kontext, role pěstouna	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13
Bioděti	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	6
Potřeba podpory	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	10
Různé	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	0	1	8
Emoční prožívání	1	0	1	0	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	8
Náraz na počátku, problémy s dětma	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	7
Potřeba důkladné přípravy a informovanosti	1	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	8
Nestandardní postup úřadu	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	5
Známky vývoje	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Vývoj vztahu pěstoun-dítě do budoucna	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	1	0	0	8
Nespecifikované	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	7
Vývoj vztahu pěstoun-dítě	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	1	1	13
Vývoj u dětí	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	9
Vlastí vývoj	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Přínosy pěstounství	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Otevřená budoucnost	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	0	1	1	9
Identita, společenská hodnota	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	7
Životní jistota, citové ztahy	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	15
Životní jistota, citové vztahy	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	3
Smysluplný svět, sebepoznání	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Stimulace	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	11
Odborná pomoc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Nepřínosné služby	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13
Přínosné služby	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
Přínosné služby\Formy	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
Přínosné služby\Služby	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
Přínosné služby\Příprava	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	5
Inspirace ke změnám	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Proces zprostředkování	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	13

Příloha č. 5

Celkový počet kódů získaný kvalitativní analýzou a rozdělení podle jednotlivých kategorií

Code System [3189]	
A Motivace [75]	D Kritické události a oblasti [173]
Podporující motivace [25] Jiné důvody [11] Mít velkou rodinu [12] Impulz od jiného člověka [7] Emocionální [3] Nenaplněné rodičovství [11] Sourozence pro děti [4] Prázdné hnízdo, volná kapacita [4] Smysl života, životní náplň [19] Ekonomické zabezpečení [2] Záchranář [8] Profesionální [6] Altruistická [11]	Motivace jako kritická oblast [8] Kritické momenty související s dítětem [78] Odborné služby jako kritická oblast [10] Změna sebezpojetí, pochybnosti [34] Sociální kontext, role pěstouna [23] Bioděti [8] potřeba podpory [12] Emoční prožívání [11] Náraz na počátku, problémy s dětma [12] Potřeba důkladné přípravy a informovanosti [10] Nestandardní postup úřadu [5] Různé [11]
B Zdroje podpory [156]	E Známky vývoje [103]
Jiní pěstouni jako zdroj podpory [54] Čas pro sebe-relax [16] Informační zdroje jako zdroj podpory [7] Dítě jako zdroj podpory [14] Odborné služby jako zdroj podpory [72] Širší sociální okolí jako zdroj podpory [32] Rodina jako zdroj podpory [34] Partner jako zdroj podpory [35] Víra [5] Jiné [17]	Vývoj vztahu pěstoun-dítě do budoucna [13] Vývoj vztahu pěstoun-dítě [25] Vývoj u dětí [16] Vlastí vývoj [53] Nespecifikované [10]
C Příčiny problémů [98]	F Přínosy pěstounství [60]
Biologická rodina jako zdroj problémů [10] Okolnosti související s pěstounstvím [6] Širší sociální okolí jako zdroj problémů [26] Odborné služby jako zdroj problémů [12] Dítě jako zdroj problémů [37] Nepřijetí ze strany rodiny [14] Nedostatek sdílení zkušeností [2] Nedostatek vnitřních zdrojů [7] Jiné komplikace [4]	Otevřená budoucnost [12] Identita, společenská hodnota [8] Životní jistota, citové ztahy [32] Prohloubení vztahu s partnerem [3] Smysluplný svět (učení), sebezpoznání [40] Stimulace [16]
	G Odborná pomoc [135]
	Přínosné služby [72] Formy [40] Služby [57] Příprava [5] Co by se hodilo [44] Proces zprostředkování [19] Nepřínosné služby [26] Nezařaditelné [5]

